

BESKA DROPPAR

BESKA DROPPAR
KORTA KRITISKA KRÖNIKOR

G Rune Berggren

BESKA DROPPAR

FRÅN MEDBORGARNAS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

- MOU 1988:1 **En ny grundlag** – ett förslag
- MOU 1989:1 **Sänkt skatt för alla** – ett förslag till nytt skattesystem
- MOU 1990:1 **Minska statsskulden** – sälj tillgångar
- MOU 1990:2 **Medborgarnas miljömanifest** – ett förslag till ny miljöpolitik
- MOU 1990:3 **En marknad för bostäder åt alla** – ett förslag till ny bostadspolitik
- MOU 1991:1 **Företagsamhetens förutsättningar** – ett förslag till näringspolitik för 2000-talet
- MOU 1991:2 **Sänkta skatter för en ny välfärd** – ett förslag till ny skattepolitik
- MOU 1991:3 **Självständiga kommuner** – mer medborgarmakt i kommunerna
- MOU 1991:4 **Skolpeng hösten 92** – en handlingsplan för kommunerna
- MOU 1991:5 **På egna ben** – så kan organisationsstödet reformeras
- MOU 1991:6 **Hur man säljer allmännyttehus** – handledning för beslutsfattare i kommunerna
- MOU 1992:1 **Eget val i äldreomsorgen** – handledning för beslutsfattare i kommunerna
- MOU 1992:2 **Hälso- och sjukvård för 2000-talet** – ett förslag till ny sjukvårdsstruktur
- MOU 1993:1 **Barnomsorg enligt kundvalsmodellen**
- MOU 1993:2 **Charta Nova** – politik för entreprenörskap och nya jobb
- MOU 1994:1 **HSF-modellen** – patientmakt, kvalitet och kostnadseffektivitet i en ny sjukvårdsstruktur
- MOU 1995:1 **När folkhemmets barn blivit vuxna** – ett nytt trygghets-system för jämlikhet, medmänsklighet, enkelhet och eget ansvar
- MOU 1995:2 **Irrfärdens slut** – spelregler för sunda statsfinanser
- MOU 1995:3 **Järntrianglar** – förnyelsens fiende nummer ett
- MOU 1996:1 **Den nya arbetsrätten** – ett förslag
- MOU 1996:2 **Kommunala företag** – hot mot demokrati och fri konkurrens
- MOU 1997:1 **Entreprenören i högsätet** – omprövning av beskattningsreglerna för fåmansföretag
- MOU 1998:1 **Samhällsmoral i praktiken**
- MOU 1999:1 **För Sverige – på tiden!**
- MOU 2000:1 **Sveriges två gränser** – om invandrapolitiken och hur den kan förbättras

---

BESKA DROPPAR

FRÅN DEN NYA VÄLFÄRDEN

Molnstoden – en vision för svenska folket, 1994

Baksmällan – förutsättningar för politisk tillnyktring, 1995

Berättelsen om jobben, 1996

Personvalsparti – bot för trötta partier, 1999

Skärp dig, Svensson – med deklARATIONEN om de medborgerliga skyldigheterna, 2002

Beska Droppar – korta kritiska krönikor, 2002

© Stiftelsen Den Nya Velfärden

Sättning: Desktop Ateljén AB, Finnerödja

Omslag: ?

Tryck: Fälth & Hässler, Smedjebacken 2002

ISSN 0284-8767

ISBN 91-972985-9-X

BESKA DROPPAR

Droppen urholkar stenen,
inte genom kraft,
utan genom att ofta falla.

Ovidius

Evigt kan ej bli det gamla,
ej kan vanans nötta läxa
evigt repas upp igen.
Vad förmultnat är skall ramla,
och det friska, nya växa
opp utur förstörelsen.

Esaias Tegnér

BESKA DROPPAR

Innehåll

Förord	11
- Om statens budget	15
- Om skatter	41
- Om konkurrens	61
- Om småföretagare, fåmansföretagare och annat företagande	83
- Om kommunal verksamhet	107
- Om sjukvård och sjukersättning	125
- Om författningsproblem och andra allmänna samhällsproblem	137

BESKA DROPPAR

Förord

Under de senaste tre åren har förre generaldirektören för Riksrevisionsverket G Rune Berggren regelbundet skrivit krönikor på stiftelsen Den Nya Välfärdens hemsida, **www.dnv.se**. Krönikorna har en tyngdpunkt på företagande, främst småföretagande. De behandlar i stor utsträckning också samhällsorganisation, samhällsekonomi och en rad andra ämnen som rör skilda delar av den offentliga sektorns verksamhet. Tonen i krönikorna är förvisso ofta kritisk men ger också konstruktiva bidrag till hur man kan komma till rätta med de problem som uppmärksammas.

Vad som gör krönikorna särskilt intressanta är, att de grundas på de djupa insikter i och den långa erfarenhet av hur offentlig verksamhet genomförs i praktiken både på regeringsplanet och myndighetsplanet, som G Rune Berggren har fått genom 35 års arbete med dömande verksamhet, lagstiftningsarbete, budgetarbete och kontroll av offentlig ekonomi och offentlig effektivitet. Dessa insikter och erfarenheter har han fortlöpande uppdaterat under de sexton år som han, efter det han pensionerades från sin offentliga tjänst, verkat som konsult inom områdena offentlig organisation, offentlig ekonomi och offentlig system-

lösning. Sedan år 1994 är han ordförande i Konkurrenskommissionen, en fristående expertgrupp sammankallad av stiftelsen Den Nya Valfärden. Berggren har även medverkat i en rad av de skrifter som har utgivits i serien Medborgarnas Offentliga Utredningar (MOU). I en del krönikor görs hänvisningar till skrifter i serien.

Stiftelsen Den Nya Valfärden har velat göra G Rune Berggrens krönikor tillgängliga för en bredare krets människor genom att samla krönikorna i denna bok. De har grovt sorterats under några huvudrubriker för att det skall bli lättare för läsarna att finna vad som var och en finner mest intressant. Under varje rubrik presenteras krönikorna i tidsordning med hänsyn till när de skrevs. Skälet är att flertalet krönikor har skrivits i anslutning till aktuella händelser i tiden och därför måste sättas in i detta tidsperspektiv för att rätt förstås.

Stockholm i augusti 2002

Stiftelsen Den Nya Valfärden

G Rune Berggren är jurist och har varit hovrättsråd i Svea Hovrätt. Åren 1960-1973 tjänstgjorde han i dåvarande Inrikesdepartementet, först som lagbyråchef, departementsråd och rättschef och slutligen som statssekreterare. Därefter var han åren 1974-1986 generaldirektör och chef för Riksrevisionsverket. Vid sidan av dessa uppgifter har han varit ordförande, ledamot eller sakkunnig i en rad statliga utredningar och styrelseledamot i flera offentliga och privata bolag. Han har också haft uppdrag i internationella organ.

Efter sin pensionering år 1986 verkar han i det egna konsultföretaget Samhällsrevision AB. Under cirka femton år har han därvid biträtt stiftelserna Den Nya Välfärden och Medborgarnas Offentliga Utredningar, bland annat som ordförande i Konkurrenskommissionen och som medverkande i den årliga kampanjen 4 oktober för entreprenörskap. Han har också varit författare, ensam eller tillsammans med andra, till flertalet av skrifterna i serien Medborgarnas Offentliga Utredningar.

BESKA DROPPAR

OM STATENS BUDGET

---

8 september 1999

Företagarna i budgeten: Valse triste

Vad som hittills har offentliggjorts om nästa års statsbudget visar, att dödsdansen (valse triste) för de svenska mindre företagen fortsätter. Inget av de tre samverkanspartierna har gjort en minsta antydning om att villkoren för de små och medelstora företagen kommer att förbättras. Det offentliga utredningsförslaget att slopa de så kallade stoppreglerna för fåmansföretagen har socialdemokraterna uppenbarligen kastat i papperskorgen som ett offer för att blidka vänsterpartiet (kommunisterna) och miljöpartiet, som skall hjälpa socialdemokraterna att behålla makten. Det handlar om maktpolitik till varje pris.

Inte heller i övrigt förefaller de båda näringsministrarna ha fått gehör för några företagsfrämjande åtgärder, om de nu ens har kämpat för några förbättringar. Det nu glömda förslaget att sänka bolagsskatten siktade, som jag tidigare har påpekat, inte på att gynna just de mindre företagen. Intrycket kvarstår, att det enda näringsministrarna förmår är att i hastigt sammankallade samrådsgrupper föra till intet förpliktande samtal. Syftet verkar inte vara att åstadkomma några förändringar.

Över huvud taget är det lätt att instämma i den kritik som Konjunkturinstitutets chef har riktat mot budgeten: den bäddar inte för ekonomisk tillväxt i Sverige. Tvärtom innebär den risker för inflation och därmed för stagnerad tillväxt. Sett i ett annat perspektiv kan budgeten inte ses som ett uttryck för att regeringen enligt grundlagen styr riket i hela folkets intresse. Snarare siktar budgeten på att gynna utvalda medborgargrupper, som väntas bidra till ett positivt valresultat för regeringspartierna på lång sikt och goda opinionssiffror för dem på kort sikt.

OM STATENS BUDGET

Avståndet mellan grundlagens upphöjda demokratiska principer och verkligheten är stort.

27 september 1999

Statens verksamhet går med förlust – även på längre sikt

Regeringen talar i dag mycket om att statsbudgeten är i balans och att den till och med visar överskott. Den politiska debatten handlar nu mest om vad man skall använda överskottet till. En del avsätts för små amorteringar på Sveriges gigantiska statsskuld. Men i övrigt diskuterar politikerna vilka nya långsiktiga utgiftsåtaganden som statens överskott bör användas till.

Vad är det då för överskott som man vill göra av med?

Sanningen är att statens löpande verksamhet alltså går med förlust liksom den har gjort i mer än ett decennium. Den redovisning som lämnas i årets budgetproposition visar, att den löpande verksamheten under åren 1998-2002 har gett eller beräknas ge ett underskott på respektive cirka 15, 13, 42, 52 och 20 miljarder kronor. Med de nya utgiftsåtaganden som föreslås i propositionen är det rimligt att räkna med att den löpande verksamheten även därefter blir förlustbringande. I all synnerhet gäller det om och när världskonjunkturen försämras.

Hur kan man då redovisa ett överskott i budgeten? Svaret är att staten döljer underskotten med engångsvisa inkomster, främst försäljning av statlig egendom och in-
språktagande av delar av AP-fondens medel. Innebörden är, att staten för att få den löpande budgeten att gå ihop utan nya lån måste fortsätta att sälja sina tillgångar och ta i anspråk pensionsmedel, dvs minska statens förmögenhet.

Vad staten i verkligheten gör är att den säljer familjesilvret för att klara konsumtionsutgifterna. Staten äter upp sin förmögenhet. Det kan självklart inte fortgå under någon längre tid.

OM STATENS BUDGET

Den här situationen skulle bli uppenbar, om statens budget liksom fram till och med 1970-talet delades upp i en driftbudget och en kapitalbudget. Det är vad som föreslås i MOU-skriften Irrfärdens slut (MOU 1995:2).

12 oktober 1999

"Besparingar" är fel väg

Riksrevisionsverket har nyligen lagt fram en rapport om "Myndigheters agerande i ett besparingskedje". En slutsats som dras i rapporten är att regeringens besparingskrav har kunnat uppfyllas i den meningen att myndigheters kostnader har minskat. Samtidigt konstateras, att myndigheternas sakverksamhet har påverkats i form av minskad kvalitet i verksamheten, längre handläggningstider med ökande köer som följd och ökad stress för personalen, vilket riskerar att inte bara sänka verksamhetens kvalitet utan också äventyra rättssäkerheten.

En grundläggande tanke bakom de utredningar och förslag som har lagts fram i Medborgarnas Offentliga Utredningar är, att det är en skenlösning av den offentliga sektorns utgiftsproblem att helt enkelt ge minskade resurser till de myndigheter som har uppgiften att hantera dagens olika offentliga system. Det leder bara till att systemen inte längre fungerar tillfredsställande. Medborgarna, som är beroende av systemen, får allt sämre utbyte av de skatter de betalar för att finansiera systemen. Riksrevisionsverkets rapport bekräftar detta.

Vad som krävs för en långsiktigt hållbar offentlig utgiftsstruktur är en genomgripande rekonstruktion av det svenska välfärdssamhället. De omfattande åtaganden som staten har gjort i fråga om medborgarnas försörjning och trygghet förutsätter antingen en ekonomisk utveckling i Sverige som är helt orealistisk eller en ytterligare höjning av skattetrycket som i sin tur underminerar utsikterna till en god ekonomisk utveckling. Denna sanning kommer att uppenbaras för alla vid nästa lågkonjunktur.

Grundläggande principer för en rekonstruktion av den offentliga sektorn har utvecklats i den senaste boken från Medborgarnas Offentliga Utredningar, "För Sverige – på tiden" (MOU 1999:1). Utgångspunkterna bör vara en positiv människosyn, fördjupad demokrati, stabila samhällsförhållanden, entreprenörskap och dynamisk utveckling, personlig frihet och personligt ansvar, fri konkurrens, lika möjligheter för alla samt, inte minst, socialt ansvar.

I boken redovisas utförligt vilka förändringar i försörjnings- och trygghetssystemen som tillämpningen av dessa principer leder till. I vissa fall måste systemen ändras radikalt och ibland helt ersättas med annorlunda system. Genomgående måste större tilltro sättas till de enskilda medborgarnas vilja och förmåga att själva ta förstahandsansvaret för sin tillvaro.

Den som kortfattat vill få en bild av ett samhälle, rekonstruerat efter dessa principer, hänvisas till en artikel i Den Nya Välfärdens 4-oktobertidning 1999 (sid 23-25).

11 april 2000

Osunda statsfinanser

Den 27 september 1999 skrev jag på denna plats att statens verksamhet går med förlust, även på längre sikt. Men regeringen har fortsatt att i sin propaganda hävda, att statsfinanserna är i balans och till och med visar överskott. Det överskottet tävlar nu regeringspartierna om att använda för nya mångmiljardutgifter.

Den 30 mars 2000 redovisade Ekonomistyrningsverket sin senaste prognos för statsbudgetens utveckling (ESV budgetprognos 2000:1). Den innehåller mycket av intresse i detta sammanhang. Bland annat visar prognosen att den löpande statsverksamheten för år 2000 beräknas ge ett underskott på nästan 35 miljarder kronor.

I prognosen skiljer verket mellan å ena sidan löpande inkomster och utgifter och å andra sidan engångseffekter som påverkar budgetutfallet. De löpande inkomsterna utgörs huvudsakligen av skatter och avgifter och de löpande utgifterna till största delen av bidrag till enskilda, kommuner och företag, statlig konsumtion av varor och tjänster samt räntor på statsskulden. Sedan år 1995 har denna löpande verksamhet varje år utom ett (1999) visat underskott, som mest 165 miljarder kronor (1995) och för år 2000 som sagt bortemot 35 miljarder kronor, det vill säga en kraftig försvagning av den löpande budgeten jämfört med föregående år.

Att budgeten trots detta kan redovisas som balanserad beror på engångseffekterna, det vill säga sådana inkomster som i ett bolag måste redovisas som extraordinära. De totala engångseffekterna beräknas år 2000 bli 34 miljarder kronor. Engångseffekterna består bland annat av inkomster från försäljning av statens aktier och andra stat-

liga tillgångar. När dessa inkomster används för att täcka underskott i den löpande verksamheten och inte för investeringar, minskar staten förmögenhet. Staten säljer alltså familjesilvret för att rumla om (vinna politiska fördelar) eller för att klara uppehållet (täcka lättsinnigt beslutade långsiktiga utgifter).

Det är svårt att som regeringen gör karakterisera denna ekonomiska politik som långsiktig och sund. Regeringen säger till och med själv i budgetpropositionen för 2000 att de beräknade stora överskotten i statsbudgeten beror på engångsvisa effekter i samband med införandet av ålderspensionsreformen och på inkomster från försäljning av statliga aktieinnehav. Men någon slutsats av denna insikt drar regeringen inte.

Till nöds kunde denna ekonomiska politik kunna godtas om Sverige befann sig i en djup ekonomisk svacka. Men alla ekonomiska bedömare, inklusive regeringen, förklarar enstämmigt att Sverige befinner sig i en utpräglad högkonjunktur eller, som statsministern uttryckt saken, svensk ekonomi växer så det knakar.

Till yttermera visso är regeringspartierna i färd med att binda sig för nya långsiktiga löpande utgifter. Hur skall de finansieras? Blir det med nya utförsäljningar av statliga tillgångar eller genom nya eller höjda skatter på fast egendom och företagande? Svaret på den frågan ger en antydning om vart regeringspartierna vill föra Sverige, mot ett centralstyrt socialistiskt samhälle eller mot ett samhälle präglat av marknadsekonomi och respekt för den enskilde och det enskilda initiativet.

21 mars 2001

Obalanser i svensk ekonomisk struktur

Som OECD har betonat vid flera tillfällen har den svenska ekonomin långsiktiga strukturproblem. Tre områden är mest allvarliga.

1. Den statliga budgeten. Dess inkomstsida, med inkomster av inkomstskatt, bolagsskatt, arbetsgivaravgifter, moms och punktskatter, är helt beroende av den ekonomiska utvecklingen i landet. Vid sänkt lönsamhet i företagen och otillräcklig sysselsättning minskar skatteunderlaget för alla dessa inkomster.

Utgiftssidan i budgeten, framför allt huvuddelen av transfereringsutgifterna, är däremot inte alls relaterade till den aktuella ekonomiska utvecklingen utan i stor utsträckning knutna till historiska ekonomiska data. Pensionerna beror av löner, som ligger långt tillbaka i tiden. Sjuk- och därtill knutna försäkringar bygger på i förväg antagna inkomster. Historiska inkomster styr också arbetslöshets- och arbetsskadeförsäkringarna inom vissa gränser. Flertalet av dessa utgifter är så till vida beroende av det ekonomiska läget som de ökar i en nedåtgående konjunktur.

Kort sagt: I lågkonjunkturer minskar statens inkomster samtidigt som utgifterna ökar. Resultatet är helt logiskt ett budgetunderskott.

Enligt Keynes ekonomiska teori är budgetunderskott acceptabla och även rekommendabla i lågkonjunkturer, förutsatt att budgeten visar motsvarande överskott i högkonjunkturer. Det svenska systemet, framför allt utgiftsstrukturen, har emellertid byggts upp med utgångspunkt i förhållandena under högkonjunkturer, dvs att hela budgetutrymmet vid högkonjunkturer är in-tecknat, och med

antagandet om en ständig tillväxt. Budgetutfallet kommer med andra ord att i bästa fall variera mellan balans och underskott, dvs i ett längre perspektiv underskott, men aldrig i överskott för att täcka lågkonjunktens underskott.

En väg att komma ur denna situation är att begränsa statens skattefinansierade trygghetsansvar till en bastrygghet för medborgarna vilken staten förmår finansiera även i lågkonjunkturer. I övrigt får medborgarna själva svara för tryggheten genom försäkringar eller liknande. Med en sådan strukturförändring kommer ansvaret för medborgarnas trygghet att delas mellan den offentliga sektorn och medborgarna själva. På längre sikt stärks medborgarnas egna ansvar för sin försörjning och därmed också medborgarnas samhällsansvar.

2. De offentliga budgeterna omfattar två tredjedelar av den totala ekonomin. En lågkonjunktur drabbar därför den offentliga ekonomin med full kraft. Med en mindre offentlig och större privat sektor fördelas lågkonjunktens bördor på flera händer. Problemen blir då mindre på varje hand och därmed rimligen lättare att bära och förmodligen också att lösa. Samtidigt ökar statens möjligheter att agera, när staten inte i första hand måste bevaka sina egna budgetintressen. På längre sikt ökar företagets förmåga att dela ansvaret för samhällsekonomin.

3. Storskalighet har varit riktmärket för svenska regeringar sedan 1930-talet. De stora företagen har gynnats på de små och medelstora företagens bekostnad. Effekten har blivit att samhällsstrukturen på många håll har blivit ytterst sårbar. Orter vilkas sysselsättning och inrättningar för samhällsservice varit helt beroende av ett enda storföretag har praktiskt taget dödats, när företaget fått ekonomiska

svårigheter. Exempelen är många, både från 1970-talet och 1990-talet. I dag ser vi hur ett enda exportföretags nedgång drabbar hela samhället, med sjunkande bruttonationalprodukt, massuppsägningar av personal och förluster för stora grupper sparare och investerare som följd.

Det bör därför nu vara ett prioriterat mål för statsmakterna att överge sin storskalighetspolitik och satsa på nyföretagande och på de små och medelstora företagen, som hittills har försummats trots yvigt tal om motsatsen. Med många små och medelstora företag skapas en bas för långsiktig tillväxt. Samtidigt minskar samhällets sårbarhet sysselsättningsmässigt och ekonomiskt.

Sammantaget: På alla dessa områden är det dags att överge gamla föreställningar, som möjligen hade något fog för sig för 60-70 år sedan men som inte svarar mot landets behov i dagens verklighet. Då kan vi få en mer robust samhällsstruktur, något som behövs i de lågkonjunkturer som med säkerhet kommer förr eller senare i framtiden.

5 september 2001

Förhandlingspolitik och förhandlings-ekonomi

Budgetförhandlingarna mellan socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet om nästa års budget har nyligen avslutats. De förhandlande parterna verkar alla vara tämligen nöjda med resultatet. Kan den svenske medborgaren i gemen vara lika nöjd?

i fråga om de berörda partiernas politik har nog förhandlingarna bara skapat förvirring. När det gäller infrastrukturen på trafikområdet har man visserligen nått enighet om hur mycket pengar som skall användas för ändamålet men inte alls om hur stor del av pengarna som skall användas för vägar respektive järnvägar. Den fördelningen är inte oväsentlig med hänsyn till olycksrisker, tillgänglighet, miljöeffekter och inte minst kostnader både för det allmänna och för dem som utnyttjar trafikmedlen.

Man kan också ställa sig frågande till om de samverkande partierna har någon gemensam politik till exempel för sjukvården, för utvecklingen av utbildningen, för synen på fördelningen av ansvaret för den personliga välfärden mellan den enskilde och det allmänna, för den framtida beskattningen av de skilda skattebaserna, för inriktningen av försvaret och för det kommunala självbestämmandet.

Förhandlingspolitiken suddar ut gränserna mellan de deltagande partiernas politik. Följden blir att väljarna i nästa års val finner det ointressant vilket av partierna de ger sin röst eller i värsta fall att oklarheterna leder till att partiernas tidigare väljare avstår från att rösta.

För landets ekonomi kan den nuvarande förhandlings-ekonomi lätt leda till katastrofala resultat. Som vid andra

förhandlingar, där det gäller att träffa kompromisser, präglas det förhandlingsresultat som man lyckas enas om ofta av att varje deltagande part får sina hjärtefrågor tillgodosedda, kosta vad det kosta vill. Årets budgetförhandlingar bär syn för sägen. För att till nöds hålla samman de samverkande partier som i dag bildar regeringsunderlaget har budgeten fått en expansiv inriktning som rimmar illa med den konjunkturutveckling som kan förutses. Förhandlingsresultatet så som det hittills har presenterats synes inte heller vara förenligt vare sig med de utgiftstak som riksdagen har fastställt eller med det förhållandet att den löpande budgeten ständigt har visat underskott de senaste åren.

En förhandlingsekonomi blir särskilt äventyrlig, om inte alla förhandlande parter så småningom måste ta ansvar för budgetens utfall. Partier som inte har sådant ansvar kan utan hämningar föra fram utgiftsgenererande krav för att söka skaffa sig väljare. Det är just den situationen vi har bevittnat i årets budgetförhandlingar, där bara ett av tre förhandlande partier har regeringsansvaret. När budgeten dessutom för alla deltagande partier är en valbudget inför nästa års allmänna val så befinner vi oss i den sämsta av alla tänkbara situationer i fråga om landets ekonomi.

Sverige befinner sig i dag i en nedåtgående konjunktur. Blir konjunkturfallet större än vad bedömare tror i dag, hamnar vi lätt i samma läge som för tio år sedan.

When will they ever learn?

26 september 2001

Budget för 2002 – populistisk valbudget

Budgetpropositionen för år 2002 är ett led i en långsiktig politik för uthållig tillväxt, förklarar regeringen som inledning till propositionen. Regeringen tillägger, att svensk ekonomi står på en stabil grund och att Sverige har sunda offentliga finanser.

Nu väntar man sig att regeringen skall upplysa oss om hur den uthålliga tillväxten skall åstadkommas, hur den stabila grunden för svensk ekonomi ser ut och på vilket sätt finanserna är sunda.

Inte på någon av dessa punkter lämnas något svar i propositionen. Under rubriken Reform för tillväxt räknas en rad nya utgiftslöften upp. Maxtaxa för dagis, ökade anslag till vård, skola och omsorg, höjd grundnivå och förlängning av föräldraförsäkringen, förbättrad arbetskadeförsäkring, maxtaxa och förbehållsbelopp i äldreomsorgen, höjda bostadsbidrag, ökade anslag till tandvården, höjt internationellt bistånd, studiemedelsreform samt ökade utgifter för rättsväsendet, bostadsbyggandet, flyktingmottagandet, storstäderna och miljön. Hur dessa omfattande utgifter kan leda till en uthållig tillväxt är för oss vanliga människor en gåta. Det kan väl inte vara så att de som lever sitt liv i finansdepartementet tror att tillväxt är detsamma som offentliga utgifter.

Propositionen innehåller nämligen inga som helst uttalanden om betydelsen för tillväxten, välståndet, sysselsättningen och balansen i statsbudgeten av ett aktivt och utvecklat näringsliv. Endast med en näringspolitik, som stimulerar och stöder företag och företagsamhet, skapas en grund för långsiktig och stabil samhällsekonomi och för långsiktigt sunda offentliga finanser.

För de små och medelstora företagen kan propositionen inte annat än uppfattas som en kalldusch. På alla punkter under rubriken Vissa småföretagsinriktade skattefrågor passar regeringen under hänvisning till förlängda utredningstider och behov av ytterligare överväganden, motiv som i alla tider har åberopats av politiker för att skjuta frågor på framtiden i förhoppningen att frågorna skall glömmas bort. Det gäller nu den sk 3:12-utredningen, som behandlar frågor om beskattning av vinster i fåmansföretag och arvs- och gåvobeskattningen av företagsförmögenheter vid generationsskiften. Gissningsvis är regeringen här i beråd med hänsyn till sina samarbetsparter och vill förhålla frågorna så länge som möjligt, kanske med sikte på att i slutändan inte göra något alls.

För småföretagarna och för dem som eventuellt planerar att starta företag finns alltså inget positivt att hämta från budgetpropositionen. Den omständigheten, att en form av småföretagsstöd föreslås utbytas mot en annan form, ändrar inte denna bedömning.

Inte heller övertygar propositionen om att regeringen har vilja eller förmåga att åstadkomma stabila och sunda offentliga finanser. Som jag och många andra återkommande har hävdat är Sveriges offentliga finanser ytterst känsliga för förändringar, och det behövs ganska små försämringar av regeringens optimistiska prognoser för att de offentliga finanserna skall raderas. De stora nya permanenta utgifterna inger farhågor för att statsbudgeten ingalunda står på någon stabil grund.

Visserligen är den presenterade budgeten en typisk valbudget med storstilade löften utan reell täckning. Men även i belysning av detta förhållande utgör budgeten ett hasardspel med medborgarnas väl och ve i vågskålen som knappast är uttryck för en ansvarsfull ledning av landet.

20 februari 2002

Bonussystem, redovisning och rättvisande resultat

Den pågående debatten om statliga och privata företags bonusprogram har visat att det finns många sätt att redovisa företagens resultat. Nationella och internationella exempel ger också vid handen hur katastrofalt en ”kreativ” redovisning kan missleda aktieägare, anställda och allmänheten när det gäller att bedöma företagens lönsamhet och framtidsutsikter.

Tyvärr utgör staten inget föredöme i detta sammanhang. Av den statliga redovisningen i budgetpropositioner och i politiska uttalanden får man lätt en felaktig bild av hur den egentliga statliga verksamheten sköts. När politiker stoltserar med att statens budget inte bara är balanserad utan till och med visar överskott ger man medvetet eller omedvetet en oriktig bild av hur statens reella verksamhet har fallit ut. I verkligheten ger statens reella verksamhet inget överskott utan har under senare år oftast gått med ibland ganska avsevärda underskott.

Att detta har kunnat döljas, i varje fall för den som inte är så insatt i den statliga redovisningen, beror på att man i redovisningen blandar samman intäkter och kostnader för den löpande verksamheten med extraordinära intäkter och kostnader i form av bland annat vinster och förluster vid försäljning av statliga tillgångar, dvs intäkter och kostnader som är av engångsnatur. Detta sätt att redovisa, som inte är tillåtet i privata företag enligt bokföringslagen och årsredovisningslagen, blev möjligt för staten när den tidigare skillnaden mellan statens driftbudget och statens kapitalbudget upphörde för ett par decennier sedan.

Skall den statliga redovisningen ge allmänheten, som finansierar verksamheten, en rättvisande bild av utfallet av den löpande statliga verksamheten och förändringar i statens förmögenhetsställning måste den gamla uppdelningen av statens budget i en driftbudget och en kapitalbudget återinföras. Detta har jag påpekat i många sammanhang, bland annat i skriften "Irrfärdens slut – spelregler för sunda statsfinansier" (MOU 1995:2). Först med krav på en balanserad driftbudget skapas garanti mot ekonomiska manipulationer av budgetens utfall genom lånetransaktioner eller förmögenhetsförändringar.

För att återknyta till företagets bonussystem: Skall bonus-system över huvud taget förekomma, bör de självfallet vara knutna till utfallet av företagets egentliga verksamhet och inte till andra tekniska parametrar. Det är när anställda har bidragit till att företagets lönsamhet ökat som det kan finnas anledning att ge dem extra belöningar. Att extra belöna anställda när företag gör förluster strider mot sunt förnuft. Likaså är det förnuftsvidrigt att lägga bonus till grund för livslång pension, dvs belöningar för tid då tidigare anställda över huvud taget inte längre bidrar till företagets resultat.

Sedan kan man naturligtvis fråga sig, varför anställda i företag behöver extra belöningsystem för att göra sitt bästa, när anställda i offentlig förvaltning förväntas göra bästa möjliga insatser utan motsvarande extra belöningar. Antas privat anställda stå på lägre moralisk nivå än anställda i offentlig förvaltning?

Staten och företagen har ett gemensamt intresse av att städa i sina skrymslen för att återvinna och behålla allmänhetens förtroende. På längre sikt kan varken staten eller företagen leva vidare utan ett sådant förtroende.

27 mars 2002

Nedskärningar självklar effekt av statsbudgetpolitiken

Den svenska statsbudgeten hade länge en öppen inkomst-sida och en öppen utgiftssida. Det innebar, att det inte fanns några lagliga begränsningar i statens möjligheter att genom beskattning öka inkomsterna eller att genom utgiftsbeslut öka utgifterna. Denna situation utnyttjade staten hämningslöst, särskilt under 1970- och 1980-talen, genom att fatta vittgående utgiftsbeslut och i motsvarande utsträckning beskatta alla företeelser i samhället.

Snart visade det sig att budgetens utgiftssida hade en egen dynamik. Utgifterna för redan fattade så kallade reformer blev högre än vad beslutsfattarna hade föreställt sig. Ett väsentligt skäl var att man vid besluten hade slarvat med de ekonomiska beräkningarna. I synnerhet hade man inte alls beaktat, att medborgare och företag anpassar sig till nya förmånssystem. Systemen blir därför utnyttjade i långt större utsträckning än vad som framgår av statistiska beräkningar grundade på förhållandena före reformerna. Detta påvisade Riksrevisionsverket i en rapport år 1983 (dnr 1983:334). Men rapporten ledde inte till någon högre kvalitet i de offentliga utredningarna eller i de politiska besluten. Utgifterna växte okontrollerat utan några nya beslut. Det senaste exemplet är maxtaxan för daghems-kostnader.

Statens reflexmässiga beslut blev att ytterligare öka beskattningen av medborgarna och företagen. Den vägen hade en ände, det fattade så småningom även de politiskt styrande. Världens högsta skattetryck, som blev följderna av skattepolitiken, ledde till att dynamiken i samhället snöptes. Helt följdriktigt har Sverige sedan 1960-talet sjunkit från

en topplacering i världens välståndsliga till en mycket blygsam position.

När 1990-talets depression satte in och statens utgifter exploderade på grund av arbetslöshet, bankkras och företagskonkurser fanns inte längre några baser för skattehöjningar. Då började staten låna i Sverige och utomlands. Låneskulden närmade sig efter hand 1 500 miljarder kronor och hotade att överstiga landets bruttonationalprodukt. Då sattes med början år 1992 olika "besparingsprogram" in. Flera har följt.

Mot slutet av 1990-talet infördes ett tak för de offentliga utgifterna, särskilt för statens utgifter. Taket är avsett att vara långsiktigt och beslutas därför årligen för flera år framåt. Visserligen gör regeringen ideliga försök att manipulera utgiftstaket men i huvudsak har det fungerat.

De sociala trygghetssystemen har emellertid som sagt sin egna dynamik utan hinder av utgiftstak. För att klara utgiftstaket har staten i detta läge i första hand dragit ner kostnaderna för sina primära, för medborgarna gemensamma uppgifter. Det har drabbat rättsväsendet, försvaret, kommunikationer och andra så kallade infrastrukturuppgifter, både drift- och investeringsmässigt. Därutöver har staten för att begränsa sitt lånebehov och få budgeten att gå ihop sålt tillgångar till betydande värden över åren.

När det inte längre har funnits något utrymme för skattehöjningar och inte heller för kostnadsminskningar på infrastruktursidan har staten inte haft någon annan möjlighet att hålla sig inom utgiftstaket än att göra nedskärningar i trygghetssystemen. Alternativet för staten har varit och är att göra en total översyn av de sociala förmånsystemen med sikte på att minska statens ekonomiska ansvar och ge medborgarna möjlighet att ta större eget ansvar för tryggheten. Men det alternativet har vårt poli-

tiska beslutssystemen inte kraft och kanske inte heller tillräcklig kompetens för att ta sig an.

Vad jag nu har sagt om staten har i stor utsträckning sin giltighet även för den kommunala sektorn, låt vara att det ofta är staten som har satt de kommunala beslutsfattarna i en omöjlig situation. Det är sålunda staten som genom det kommunala skatteutjämningsystemet har straffat välskötta kommuner och samtidigt opererat bort viljan hos vansköta kommuner att själva ta krafttag för att komma ut ur sin situation. Det är statens ansvar att omorganisera sjukvården i Sverige och därigenom komma bort från den nuvarande landstingsorganisationen och i stället få en nationell sjukvårdsorganisation som kan ge medborgarna en vård för alla på lika villkor, ett mål som i dag är avlägset och sannolikt inte kan nås inom nuvarande organisation. Som det ser ut i dag kommer fortsatta nedskärningar att ske i sjukvården. Med dagens felaktiga organisation hjälper det inte med mer pengar, som socialministern tycks föreställa sig. Man löser aldrig problem genom att kasta goda pengar efter dåliga.

Varför har Sverige blivit ett stillastående samhälle? Svaret är tyvärr att både enskilda politiker och politiska partier i självgod avskildhet har slutat lyssna eller ta del av vad medborgare utanför den trånga politikerkretsen har att bidra med. För det finns trots allt förslag till hur statens och kommunernas utgiftsstruktur kan saneras. En sammanfattning av de förslag, som under medverkan av hundratals medborgare har lagts fram de senaste tio åren i stiftelsen Den Nya Välfärdens skriftserie Medborgarnas Offentliga Utredningar, återfinns i skriften "För Sverige – på tiden" (MOU 1999:1). Även om många inte delar de uppfattningar som där presenteras, så kan skriftens förslag utgöra en fruktbar utgångspunkt för initiativ till en förut-sättningslös debatt om den förnyelse av den offentliga

sektorns ingrepp i medborgarnas vardag som under alla förhållanden måste komma förr eller senare. Men ingen politiker verkar ha reagerat.

Tills vidare får vi dessvärre vänja oss vid de fortsatta nedskärningar i sjukvård, sjukförsäkring och andra sociala system som självklart är en ofrånkomlig följd av dagens offentliga budgetpolitik.

9 april 2002

Stora underskott i den löpande statsbudgeten

Massmedia och politiker gör i dessa dagar en stor affär av att ett internationellt ratinginstitut har värderat upp Sveriges kreditvärdighet. Det är naturligtvis en godbit för regeringen inför sommarens och höstens valrörelse. Men man kan undra över vad det är för underlag som ratinginstitutet har haft tillgång till för att värdera upp kreditvärdigheten.

Den statliga myndigheten Ekonomistyrningsverket har i dagarna offentliggjort sin senaste budgetprognos per den 15 mars 2002 (dnr BP 2002:1). Budgetprognosen talar ett helt annat språk än ratinginstitutets värdering. Av budgetprognosen framgår följande:

Statsbudgetens underliggande saldo, dvs budgetens saldo exklusive engångsinkomster, har sedan år 1990 visat stora underskott alla år utom åren 1999-2001, för vilka år saldot visade svaga överskott med sammanlagt 18 miljarder kronor. Denna siffra skall ställas mot de sammanlagda engångseffekterna, dvs summan av de tillfälliga inkomsterna, på sammanlagt 403 miljarder kronor för åren 1995-2001. Utan engångsinkomsterna skulle alltså statsbudgeten för åren 1995-2001 ha visat underskott på sammanlagt cirka 385 miljarder kronor. Grovt sett har därför den löpande statliga verksamheten för dessa år visat motsvarande sammanlagda underskott. Det innebär, att statens löpande inkomster och utgifter långt ifrån har varit i balans.

Ser man på framtiden visar Ekonomistyrningsverkets prognoser att engångsinkomsterna beräknas bli drygt 45 miljarder kronor år 2002 och 16 miljarder kronor år 2003.

Dessa engångsinkomster räcker emellertid inte för att balansera underskotten i den löpande verksamheten utan verket räknar trots dessa tillskott med ett totalt budgetunderskott för år 2003 på 43 miljarder kronor. Det underliggande saldot beräknas för år 2002 till minus 33 miljarder kronor och för år 2003 till minus 59 miljarder kronor. Innebörden är att den löpande statsbudgeten utvecklas allt sämre. Skall statsbudgeten visa balans krävs nya inkomster i form av skattehöjningar, försäljning av statens tillgångar, indragning av AP-fondsmedel eller upplåning med åtföljande ökning av statsskulden.

Till allt detta skall läggas två viktiga omständigheter.

Den första hänför sig till den kommunala sektorns ekonomi. För kommunerna gäller krav på att de skall ha balanserade budgeter. Nu visar olika undersökningar att ett stort antal kommuner och några landsting inte klarar av detta krav, och röster höjs för att staten i ökad utsträckning skall lämna bidrag till den kommunala sektorn. Om så sker, försämras den statliga budgeten ytterligare.

Den andra omständigheten är de kommande allmänna valen i september 2002. Röstfisket inför valen är igång och löften har redan börjat ställas ut om höjda bidrag, nya utgiftskrävande så kallade reformer och andra favörer för skilda grupper som de politiska partierna vill gynna. Mera är sannolikt att vänta under valrörelsens gång. Inför dessa löften eller i varje fall huvuddelen av dem, ökar självfallet statsbudgetens underskott. Att täcka underskottet med ny upplåning har politikerna dålig erfarenhet av, och utförsäljning av statlig egendom har en klar tidsbegränsning. Det reella alternativet är därför skattehöjningar. Men det får naturligtvis medborgarna veta först efter valen.

Så ser alltså Sveriges ekonomi ut. En så kraftig tillväxt som skulle kunna räta upp den offentliga ekonomin är

---

OM STATENS BUDGET

---

knappast realistiskt att räkna med, särskilt som staten hittills har gjort föga för att stimulera företagandet eller näringslivet i övrigt. Läget är speciellt allvarligt därför att den offentliga ekonomin i Sverige omfattar bortemot två tredjedelar av den totala ekonomin.

Den inledningsvis ställda frågan är därför befogad. Antingen har det aktuella ratinginstitutet dålig kännedom om den svenska ekonomins struktur eller också har institutet diskonterat en framtida utveckling i Sverige som sannolikt inte kommer att inträffa. Övriga internationella ratinginstitut har klokt nog avvaktat med att ompröva Sveriges kreditvärdighet.

BESKA DROPPAR

OM SKATTER

---

14 september 1999

Regeringens avsikter att över några år sänka bolagsskatten från 28 till 25 procent

I ett försök att möta de återkommande kraven på bättre villkor för företagandet i Sverige har regeringen inför diskussionerna om nästa års budget gjort stor affär av att den vill sänka bolagsskatten från för närvarande 28 procent till 25 procent.

Till en början bör då konstateras, att detta förslag går på tvärs mot vänsterpartiets (kommunisternas) önskemål om en höjning av bolagsskatten. Inte heller regeringens andra samarbetspart, miljöpartiet, torde känna sig särskilt lyckligt över förslaget.

Viktigare är emellertid att förslaget möjligen gynnar de stora företagen men får liten betydelse för de små företagen, som har stått i centrum för regeringens uttalanden om sina näringspolitiska ambitioner, inte minst genom biträdande näringsministern Mona Sahlin. För småföretagen med sina begränsade vinster är bolagsskatten näst intill försumbar i jämförelse med de beskattningsregler som direkt tar sikte på att hindra småföretagarna att få nämnvärt utbyte av det risktagande som företagandet innebär.

För småföretagen är i stället specialreglerna för fåmansföretag av långt större betydelse. Det gäller de s k stoppreglerna och reglerna om utdelningsbegränsningar för dessa företag.

Stoppreglerna bör enligt en statlig utredning avskaffas. Men där har regeringen uppenbarligen fått kalla fötter, och ingen ändring av stoppreglerna har annonserats inför den kommande budgeten. I fråga om utdelningsbegränsningarna för fåmansföretagen har regeringen direkt förklarat, att någon ändring inte är aktuell. (Att dessa begränsningar

---

OM SKATTER

---

kan avskaffas visas i MOU-skriften Entreprenören i högsätet - omprövning av beskattningsreglerna för fåmansföretag, MOU 1997:1.)

Förslaget att sänka bolagsskatten är alltså ett slag i luften, om man vill förbättra situationen för småföretagen och för nyföretagandet i Sverige.

18 november 1999

Vad innebär 16 procent arbetsgivaravgift

Sedan omkring tio år driver stiftelsen Den Nya Valfärden kravet på en sänkning av de lagstadgade arbetsgivaravgifterna från nuvarande 33,06 procent till 16 procent av avgiftsunderlaget. Hittills har effekterna av detta krav beräknats i fråga om det skattebortfall för staten som skulle bli följden om kravet realiserades. Men vad innebär kravet för företagen? Och vad innebär kravet för just Ditt företag?

De lagstadgade arbetsgivaravgifterna är avdragsgilla som en kostnad i företagets verksamhet. Skulle alla avgifterna tas bort ökar alltså företagets bruttovinst med motsvarande belopp. Bruttovinsten i ett aktiebolag belastas emellertid med 28 procent bolagsskatt. Nettoeffekten efter skatt blir då 72 procent av det totala avgiftsbeloppet. Uttryckt på ett annat sätt är nettoeffekten för bolagen av arbetsgivaravgifterna 23,8 procent (72 procent av 33,06 procent) av avgiftsunderlaget.

En sänkning av de lagstadgade arbetsgivaravgifterna till 16 procent innebär i dag att avgifterna sänks med 17,06 procentenheter eller med 52 procent av nu utgående avgifter. Nettoeffekten efter skatt blir även i detta fall 72 procent av det totala avgiftsbeloppet eller 11,5 procent (72 procent av 16 procent) av avgiftsunderlaget.

Dessa beräkningar kan schablonmässigt översättas till att vinsten efter skatt, vid en sänkning av arbetsgivaravgifterna till 16 procent av avgiftsunderlaget, ökar med cirka 37 procent av nu utgående avgifter. Det leder till följande schablonmässiga tabell:

OM SKATTER

Nu utgående arbetsgivaravgifter (kr)	Nettoökning av vinsten vid 16 procent (kr)
100 000	37 000
200 000	74 000
300 000	111 000
400 000	148 000
500 000	185 000

Kravet på en sänkning av de lagstadgade arbetsgivaravgifterna till 16 procent av avgiftsunderlaget lär få störst betydelse för de mindre företagen. Av detta skäl har jag begränsat tabellen till belopp som kan antas vara aktuella i dessa företag. Tabellen gäller bara för aktiebolag. För handelsbolag och enskilda firmor beror nettoeffekten på hur den individuella skattesituationen ser ut för delägare respektive rörelseidkaren.

8 december 1999

Statsmaktsbeslut undergräver skattemoralen

I debatten om skattemoralen framhävs mestadels den negativa effekt som höga skatter i allmänhet och vissa skatter i synnerhet har på medborgarnas skattemoral. Med rätta betonas den orimligt höga skattenivån i Sverige och de uppenbara orättvisor som bland annat fastighetsskatten, förmögenhetsskatten och de skatter som betecknas som arbetsgivaravgifter innebär.

Mera sällan diskuteras vilken inverkan statsmakternas beslut om skatternas användning har på skattemoralen. Men den aspekten har under senare tid fått ökad aktualitet i takt med den vårdslösa användning av våra skattemedel som beslut i regering och riksdag ger uttryck för. Exempler radas upp och blir högljutt kommenterade i massmedia.

Tiotal miljarder kronor kastas i sjön vid nedläggningen av Barsebäck samtidigt som angelägna behov för bland annat handikappade försummas. Skandalen med "folkvandringen" till Sydafrika gällde inte så stora skattebelopp men framstår ändå som slöseri, bortsett från den klantighet som präglat projektet. Den kraftiga reduktionen av försvaret i ett svep i stället för successivt innebär förutom en omfattande kapitalförstörelse temporärt ökade kostnader både för försvaret och för en ineffektiv utflyttning av statliga myndigheter. Reglerna för offentlig upphandling i kostnadsbesparande syfte följs allmänt dåligt, men det är häpnadsväckande att regeringskansliet synes helt ha struntat i reglerna.

Även på det kommunala planet styrs den offentliga upphandlingen i stor utsträckning av andra faktorer än det föreskrivna konkurrensutnyttjandet, vilket som sagt har

till syfte att förbilliga anskaffningen och därmed spara skattepengar. Därtill kommer att många kommuner slösar med skattebetalarnas pengar genom att med kontant-tillskott eller borgensåtaganden hålla dåligt skötta kommunala företag under armarna, företag som dessutom ofta bedriver sin verksamhet i osund konkurrens med privata företag.

Medborgarnas skattemoral är bara en återspeglning av moralen hos dem som fastställer skattereglerna och som sedan också beslutar om hur skattemedlen skall användas. När det så tydligt brister i båda dessa avseenden hos de beslutande, förlorar beskattningen sin legitimitet. Den naturliga följderna är att moralen hos skattebetalarna blir därefter. Praktiskt leder detta till att vi får vara beredda att leva med skattefiffel och svartarbete.

Det är denna situation som Den Nya Valfärden har strävat efter att förändra genom sitt tioåriga arbete med att finna en samhällsstruktur, som förenar välstånd med respekt för och tilltro till människornas egen vilja och förmåga. Först då kan talet om samhällssolidaritet få ett verkligt innehåll.

3 mars 2000

Slopa dubbelbeskattningen av bostäder

I dag betalar en gift villaägare dels fastighetsskatt med 1,5 procent av fastighetens taxeringsvärde, dels förmögenhetsskatt med likaså 1,5 procent av samma taxeringsvärde, i den mån den samlade förmögenheten för båda makarna överstiger 900000 kronor. Denna skattekonstruktion är felaktig i åtminstone två avseenden.

Förmögenhetsskatten tillkom på 1910-talet och infördes som en schablonskatt på förmögenhetens avkastning. Bakgrunden var att denna avkastning tidigare inte beskattades alls. Under "skattedriven" på 1940-talet infördes skatt på den faktiska avkastningen av kapital, och värdet av boendet i eget hem beskattades schablonmässigt som en viss procentsats av fastighetens taxeringsvärde. Trots att dessa skatter ersatte den tidigare schablonbeskattningen av förmögenhetens avkastning, behölls den särskilda förmögenhetsskatten. Det innebär att man då införde dubbelbeskattning, både av den faktiska förmögenhetsavkastningen och av den kvarvarande förmögenheten.

När den särskilda fastighetsskatten sedermera infördes avskaffades visserligen schablonbeskattningen av bostadsvärdet av eget hem, men förmögenhetsskatten behölls. Eget hem beskattas alltså både med särskild fastighetsskatt och med förmögenhetsskatt, sammanlagt tre procent av taxeringsvärdet.

För att i någon mån råda bot på denna rigorösa beskattning av egnahemsboendet borde det åtminstone vara möjligt att undanta egna hem från förmögenhetsbeskattningen. Det skulle stå i god överensstämmelse med den syn på egnahemsboendet som historiskt har präglat den socialdemokratiska bostadspolitiken.

OM SKATTER

I dag, när politik och politiker drabbas av medborgarnas förakt och till och med bland stora medborgargrupper tenderar att betraktas som medborgarnas främsta fiender, är det viktigt för synen på demokratin att kraftfulla åtgärder vidtas för att återupprätta politikernas förlorade anseende. Att avveckla dubbelbeskattningen av egnahemsboendet skulle kunna vara ett led i sådana strävanden.

13 december 2000

Järnridå runt skattesverige

Inför Sveriges inträde i EU var det många som knöt stora förhoppningar till att medlemskapet på litet längre sikt skulle tvinga Sverige att anpassa sina skatter till den genomsnittliga skattenivån inom unionen. För Sverige med världens högsta skatter skulle anpassningen självklart innebära ett sänkt skattetryck. En sänkning av både de direkta och de indirekta skatterna skulle för företagen sammantaget leda till en bättre internationell konkurrenssituation och mera allmänt ett bättre företagsklimat.

EUs nyligen avslutade regeringskonferens i Nice får väl anses vara ett misslyckande i stort. Hur skall en organisation som inte har en fungerande beslutsfunktion med femton medlemsländer kunna fatta beslut när medlemsantalet utökas till tjugofem eller fler? Enligt min åsikt bör även i övrigt EUs nuvarande organisation finslipas och effektiviseras, innan frågan om en utökning aktualiseras. Så som EU fungerar i dag är det inte överraskande att enligt senaste opinionsundersökningar allt färre svenskar ställer sig positiva till EU.

På en punkt är resultatet av konferensen i Nice särskilt nedslående för svenskt vidkommande. Det gäller ställningstagandet att beslut om skatter skall kräva fullständig enighet mellan medlemsländerna. Ställningstagandet drevs igenom främst av Storbritannien och Sverige. Innebörden är att en järnridå har dragits ner runt dessa länder på skatteområdet. Men skälen härför är olika. Storbritannien vill inte att EU skall kunna öka skattetrycket i landet. Sverige, däremot, vill värna om sitt extremt höga skattetryck, vilket ju är basen för regeringens och riksdagsmajoritetens maktställning.

Detta ställningstagande från svensk sida verkar bortse från det faktum, att en rad skattebaser är fritt rörliga över gränserna. Men det har man ingalunda glömt. För att komma till rätta med detta "skatteläckage" genom järnriddån har regeringen startat ett korståg för att hämta tillbaka skatt på dessa förrymda skattebaser. Vid EUs finansministrars senaste möte kom man på svenskt initiativ överens om att som ett första steg informera varandra om främmande finansiella skattebaser i varje land, för att skattebasernas hemland skall få möjlighet att beskatta baserna nationellt. Det lär dock inte kunna genomföras i brådskan, eftersom även Schweiz och Lichtenstein måste ansluta sig om överenskommelsen skall bli effektiv. Och det torde möta svårigheter. Vad blir nästa steg i detta svenska korståg?

För att summera: Med nuvarande ledarskap kan man nog inte längre hysa några förhoppningar om att det svenska medlemskapet i EU skall leda till en anpassning av det svenska skattetrycket till det genomsnittliga europeiska. Det framgår av den på bland annat svenskt initiativ fastställda nya beslutsordningen inom EU i fråga om skatter, vilken gör att Sverige inte mot sin vilja kan tvingas till sådan anpassning.

Det synes alltså uppenbart att Sverige för närvarande vill behålla landets höga skattetryck. Man kan då inte räkna med att de rörliga skattebaserna frivilligt stannar i Sverige. Med hänsyn härtill kan man utgå från att man från svensk sida kommer att göra fortsatta försök att fånga in svenska skattebaser i Europa till beskattning i Sverige.

27 juni 2001

Enkelt exempel på svensk bondebeskattning

Nisse och Lina gifte sig 1950. De bestämde sig för att spara till ett eget hem av vad som blev över efter inkomstskatt och levnadsomkostnader. Sparpengarna satte de in på banken. Från början var det inga stora summor. De behövde därför inte betala förmögenhetsskatt på sparpengarna. Däremot måste de betala skatt för räntan på vad de sparat.

Efter tio år, 1960, hade de sparat så mycket – och försakat en hel del – så att de kunde köpa sitt hus. De första åren blev kärva. Räntor och amorteringar på fastighetslånen tog det mesta av deras inkomster. Först efter ytterligare tio år, omkring 1970, var deras ekonomi i balans. Bland annat hade inflationen och de höga marginalskatterna hjälpt dem att klara amorteringarna på lånen.

Nu kom några år med förhållandevis god ekonomi. Nisse och Lina tyckte att de hade fått valuta för alla sina försaker under de gångna tjugo åren.

Men nu visade sig nya moln på deras himmel. Taxeringsvärdet på deras bostad steg, vilket gjorde att dåvarande schablonskatt på boendet ökade och de fick börja betala förmögenhetsskatt. Och 1985 infördes en särskild fastighetsskatt. Kostnaden för att bo i eget hem ökade. Trots att finansministern hade sagt sig vilja värna om "egnahemmarna" som ju var "vårt folk", började Nisse och Lina känna sig, om inte rent förföljda så ändå, missgynnade av staten.

Så kom 1990-talet, som skulle bli skattesänkningarnas decennium men som efter hand blev en katastrofal skattehöjningsperiod för "egnahemmarna". Först avskaffades schablonbeskattningen av boendet och fastighetsskatten höjdes kraftigt genom den så kallade skatterefor-

men. Vid slutet av decenniet höjdes även taxeringsvärdena, med bortemot etthundra procent i storstäderna. Viss sänkning av uttagsprocenten för skatten kunde bara något litet mildra de stora skattehöjningarna på egnahemsboendet.

Nisse och Lina är nu pensionärer med mycket begränsade pensionsinkomster. De har lyckats betala alla sina lån på sitt hus, något som i deras ungdom ansågs vara ekonomiskt ansvarsfullt. Deras egnahem upptaxerades för 2001 till nästan två miljoner kronor. För sitt boende måste de nu betala 1,5 procent i förmögenhetsskatt till den del förmögenheten överstiger 1,5 miljoner kronor och dessutom 1,2 procent i fastighetsskatt, sammanlagt 2,7 procent på taxeringsvärdet eller i runt tal 54 000 kronor per år, om hela fastighetsvärdet förmögenhetsbeskattas. Det kan de inte klara. Så de bestämmer sig för att sälja sitt egnahem och flytta till en hyreslägenhet.

De säljer huset för 2,5 miljoner kronor. Nu skall staten ha reavinstskatt på köpeskillingen. Skatten uppgår till cirka 500 000 kronor. På resten av köpeskillingen får Nisse och Lina sedan årligen betala 1,5 procent i förmögenhetsskatt så länge deras sammanlagda förmögenhet överstiger 1,5 miljoner kronor samt 30 procent kapitalskatt på avkastningen. Och så länge de har kvar vad de fått behålla av köpeskillingen är de dessutom avstängda från offentliga sociala förmåner.

Siffrorna här ovan är grovt höftade. Men klart är att Nisse och Lina, sedan de började bospara, har betalat i skatt

- inkomstskatt på de inkomster de sparat,
- kapitalskatt på räntorna på sparandet före husköpet,
- först schablonskatt på boendet och senare fastighetsskatt, från och med 2002 med 1,2 procent på det nya höjda taxeringsvärdet,
- eventuell förmögenhetsskatt på fastighetens taxeringsvärde,

---

BESKA DROPPAR

- reavinstskatt när de säljer huset,
- förmögenhetsskatt för köpeskillingen efter reavinstskatt och kapitalskatt på dess avkastning därefter.

Sammantaget har staten straffbeskattat deras sparande med avsevärda summor under tiden från bosparandets början till försäljningen av huset och även därefter.

Mot denna bakgrund framstår bostadssparande och egnahemsägande som något samhällsmoraliskt förkastligt i den sjunkande folkhemsskutans bakvatten. "Egnahem-marna" är inte längre regeringens folk.

Det socialistiska samhället äter sina barn.

23 augusti 2001

Så kan fastighetsskatten och förmögenhets- skatten sänkas

Numera lär det stå klart för de flesta att fastighetsskatten, särskilt i kombination med förmögenhetsskatten, är djupt orättvis, vilken definition på ordet rättvisa man än väljer.

Det hjälper föga att finansministern vill sänka uttagsprocenten för fastighetsskatten och höja taket för frihet från förmögenhetsskatt. De beslutade och kommande höjningarna av taxeringsvärdena gör dels att fastighetsskatten ändå höjs för flertalet villor i de mer expansiva områdena i Sverige, dels att fastigheternas höjda taxeringsvärden tar i anspråk hela det höjda fribeloppet för förmögenhetsskatt. Dessutom torde motståndet från samarbetspartierna till vänster om socialdemokraterna göra det svårt för finansministern att hävda ens sitt modesta förslag vid de pågående budgetförhandlingarna.

Ett självklart mål bör givetvis vara att båda dessa skatter skall avvecklas. Fastighetsskatten grundas på det cyniska betraktelsesättet att fastigheter inte kan rymma ur landet och därför utgör en säker grund för statens skatteinkomster. Förmögenhetsskatten har riksdagen egentligen i praktiken dödförklarat i och med att de allra rikaste har befriats från skatten. Till detta kommer att förmögenhetsskatten på 1910-talet infördes som en schablonskatt på förmögenhetens avkastning men mot all rimlighet behölls när avkastningen började direktbeskattas i slutet av 1940-talet.

Även om man anser att dessa båda skatter inte kan avskaffas i ett steg, finns möjligheter att avskaffa dem successivt med tyngdpunkt på "vanliga" människors boende- och förmögenhetsförhållanden.

Ett första litet steg kan vara, antingen att fastighet som tjänar som den skattskyldiges bostad undantas från förmögenhetsskatt eller att taket för frihet från förmögenhetsskatt höjs väsentligt till förslagsvis fem miljoner kronor. I ett nästa steg fryses det taxeringsvärde som läggs till grund för fastighetsskatt vid värdet år 2000 samtidigt som uttagsprocenten sänks med 0,2 procentenheter och fribeloppet för förmögenhetsskatt höjs till fem miljoner kronor.

Fortsätts dessa reduceringar respektive höjningar årligen är fastighetsskatten avskaffad på tio år, och förmögenhetsskatten drabbar då bara förmögenheter på mer än 50 miljoner kronor. Förmögenhetsskatten ger då så små tillskott till statskassan att den kan avskaffas helt, såvida man inte vill behålla den för att av ideologiska skäl markera avståndstagande från dem som har lyckats samla så stora förmögenheter.

En rimlig fråga till de borgerliga partierna inför nästa års val är, om de i majoritetsställning skulle vara villiga att minst genomföra denna tioåriga avveckling av fastighets- och förmögenhetsskatterna.

7 maj 2002

Staten bidrar till låg skattemoral

Det är en gammal och ofta omtuggad sanning att skatte-tryck och skattemoral står i omvänd proportion till varandra. Ju högre skatte-tryck, desto lägre skattemoral. Visserligen finns belägg för att skattemoralen kan vara låg även i länder med betydligt lägre skatte-tryck än Sveriges. Men det är självklart mer lönsamt att undandra sig skatt ju högre skatte-trycket är. Anledning att uppmärksamma skattemoralen är därför större i Sverige än i de flesta andra länder.

Kraven på rättvisa anses vara särskilt höga i vårt land. Allmänt sett uppfattas vissa skatter som orättvisa. Det gäller i första hand skatter på sparande, som ju i de flesta fall sker med redan beskattade medel. Förmögenhets-skatten är en skatt som uppfattas som speciellt orättvis, särskilt sedan skatt även på den faktiska avkastningen på förmögenheter infördes i slutet av 1940-talet. Från början var ju förmögenhetsskatten en schablonskatt på den antagna förmögenhetsavkastningen. Orättvisan framstår som rent absurd sedan de riktigt rika befriats från förmögenhets-skatten, medan den lilla medborgaren tvingas betala skatt på de surt ihopsparade tillgångar som hon lyckats sätta undan sedan alla andra skatter har betalats. Asocialt och amoraliskt är den uppfattning man mest möter. Skatten fläckar politikernas redan skamfilade anseende.

På samma sätt betraktas fastighetsskatten, som också den är en skatt på sparande. Köp av ett eget hem är för den vanliga medborgaren ett resultat av mångårigt sparande. När hon slutligen lyckas realisera sin dröm om eget hem, griper staten in för att göra livet så svårt som möjligt för egnahemsägaren. Resultatet är ofta tragiskt, i synnerhet

för äldre människor som tvingas sälja sitt hem därför att de inte klarar den rovgiriga statens anspråk. Finansministerns förklaring att fastigheter måste beskattas eftersom denna skattebas inte kan flytta till annat land är uppseendeväckande cynisk. Talet om staten som den lilla medborgarens skydd framstår som rena tramset. I stället blir staten det största hotet mot den lilla medborgarens tillvaro.

Skatten på arbete är ett annat samhällsmoraliskt problem. Att inkomst av arbete skall beskattas ifrågasätts inte. Men dessutom beskattas arbete med lagstadgade arbetsgivaravgifter, något som brukar kallas dold beskattning. Redan genom beteckningen arbetsgivaravgifter ger man intrycket att detta är skatter som drabbar arbetsgivare. I realiteten är det arbetstagarna som i slutänden betalar de så kallade avgifterna. Kombinationen av höga direkta skatter och höga arbetsgivaravgifter har skapat stor efterfrågan på och stort utbud av så kallat svart arbete. Lönsamheten är hög både på arbetsgivar- och på arbetstagsidan. Sedan systemet med svartarbete väl har etablerats, kan situationen inte rättas till utan så radikala sänkningar av beskattningen att de framstår som helt orealistiska. Därför är det sannolikt att svartarbete har kommit för att stanna. Ansvar för detta troligen bestående omoraliska inslag i samhället vilar på de politiker som har genomfört beskattningen av arbete utan att ta hänsyn vare sig till alla medborgares, inte bara majoritetens, uppfattningar eller till de beteendeförändringar hos medborgarna som beskattningen leder till.

Skattemorale är för övrigt inte bara ett privatekonomiskt fenomen. Inte bara privata utan också statliga och kommunala bolag vidtar olika eljest omotiverade åtgärder i syfte att undvika de svenska beskattningsreglerna.

Inför de förestående allmänna valen i höst har nu Riksskatteverkets högste ansvarige gått ut på Internet med

en information till ungdomar om vilken skatt de betalar om de tar ett arbete. Informationen är grovt missvisande. Den gäller bara den direkta inkomstbeskattningen, utan att detta sägs uttryckligen. Vad denne skatteansvarige, sannolikt medvetet, glömmer är inte bara den indirekta beskattningen i form av arbetsgivaravgifter utan även alla de skatter ungdomarna måste betala när de använder vad de får behålla av sina inkomster, bland annat moms och punktskatter och moms på punktskatterna. Det är inte sant, som står i informationen, att ungdomarna betalar bara cirka 30 procent i skatt. De betalar det dubbla.

Hur skatterna används är ett annat problem som påverkar villigheten att betala skatterna. Att, som görs i denna valinformation på Internet, redovisa de formella ändamål som skatterna går till övertygar nog inte de flesta ungdomar om att de bör beskattas så högt som nu sker. Den formella redovisningen säger ingenting om hur väl politikererna förvaltar skattemedlen. Som ofta har påtalats, brister det i effektivitet på många håll. Till detta kommer de ständiga rapporterna om hur vårdslöst offentliga medel ibland används både på riksplanet och på det kommunala planet. Exemplet är tyvärr många, vilket både Riksrevisionsverkets effektivitetsrevisioner och Konkurrenskommissionens rapporter vittnar om. Inte heller saknas informationer i media om hur både politiker och tjänstemän berikar sig av allmänna skattemedel.

En skattemoral som har raserats kan inte återupprättas med moraliserande pekpinna eller tillrättalagd information. Det krävs reala åtgärder. För väljarna i höstens kommande val skulle det vara av intresse att få veta, hur de politiska partierna ser på detta samhällsmoraliska problem och vilka recept de vill skriva ut för att bota den sjuka moralen.

BESKA DROPPAR

OM KONKURRENS

---

8 september 1999

Konkurrens ingen hjärtefråga för stat och kommun

Riksrevisionsverket har gjort en uppföljning av kommunernas arbete med de lokala investeringsprogrammen för ekologiskt hållbar utveckling. Staten ger bidrag till programmens projekt. Som en förutsättning för bidrag till vinstdrivande verksamhet gäller, att stödet inte påverkar konkurrensen på den marknad där verksamheten skall bedrivas. Bedömningen görs i första hand av kommunerna men ytterst av Miljödepartementet, som beslutar om bidrag.

Uppföljningen visar, att varken kommunerna eller departementet har ägnat konkurrensfrågan det minsta intresse. Man kan därför förmoda, att bidragen i många fall har haft en konkurrenssnedvridande effekt.

Denna förmodan förstärks av att även andra statliga bidrag, bland annat inom arbetsmarknads- och regionalpolitikens områden, har visat sig ha klara konkurrenssnedvridande effekter. Det har Konkurrenskommissionen konstaterat i flera fall som kommissionen har handlagt genom åren. Det gäller också när reglerna säger att bidrag inte får lämnas, om de snedvrider konkurrensen. Men ingen bidragsprövande instans bedömer effekterna för konkurrensen.

Även i upphandlingsfrågor gör många kommuner allt för att komma förbi upphandlingslagens krav på att konkurrensen skall utnyttjas. Det finns bland Konkurrenskommissionens ärenden avskräckande exempel på hyreskonstruktioner och liknande finurligheter som kommuner hittar på för att undvika konkurrensen. Misstanken ligger nära, att de vill kunna gynna den ena eller andra leverantören, inte sällan egna kommunala bolag.

OM KONKURRENS

För de mindre företagen är ofta den lokala marknaden viktig. Det ligger därför i dessa företags intresse att konkurrensen på deras aktuella marknader inte snedvrids utan att alla företag behandlas lika och objektivt. Just detta är syftet med upphandlingslagen och de regler som finns i olika bidragsförfattningar att konkurrensen inte får påverkas.

Av dessa skäl har Konkurrenskommissionens arbete särskilt stor betydelse för de mindre företagen.

5 oktober 1999

Företagsstöd snedvrider konkurrensen

Finansdepartementets Expertgrupp för studier i offentlig ekonomi presenterade den 30 september 1999 en rapport om regionalpolitikens mål och effekter (Ds 1999:50). En generell slutsats i rapporten är, att regionalpolitiken har lyckats fördela välfärd men misslyckats med att skapa tillväxt. Vidare framgår, att storföretag har lättare att få regionalpolitiskt stöd än mindre företag och att stödföretag har gjort upp strategier för att maximera stöd.

Ett ytterligare problem med regionalpolitiskt stöd som bara antyds i rapporten är stödets inverkan på en effektiv och rättvis konkurrens. Visserligen påpekas i rapporten, att risk finns att stödåtgärder snedvrider konkurrensen och tränger undan spontant uppkommen verksamhet, som får svårigheter att klara sig. Men detta tema utvecklas inte närmare.

I den privata Konkurrenskommission som jag leder har vi mött detta konkurrensproblem, som en följd inte bara av regionalpolitiskt stöd utan också av arbetsmarknadspolitiskt stöd och kommunala stöd till enskilda företag. Regionalpolitiskt stöd liksom arbetsmarknadsstöd och kommunalt stöd till enskilda företag innebär enligt sakens natur alltid stora risker för att vissa företag gynnas på andra företags bekostnad, dvs att konkurrensen snedvrids.

Risken för konkurrenssnedvridning är så mycket större som handläggningen av stödärenden enligt rapporten många gånger grundas på otillräcklig kunskap om företagandet och dess villkor och om konkurrensförhållandena. Kommunalt stöd till enskilda företag är dessutom förbjudet enligt kommunallagen.

OM KONKURENS

Slutsatsen av hittills vunna erfarenheter är, att offentligt stöd till enskilda företag i sig riskerar att snedvrída konkurrensen och därför inte bör förekomma eller i varje fall prövas synnerligen restriktivt. Detta gäller även kommunalt stöd av skattemedel till kommunägda företag, bland annat kommunala bostadsföretag.

8 november 1999

Kommunal affärsverksamhet hindrar konkurrens

Ett av alla löften i årets budgetproposition är att kvarvarande hinder för konkurrensen i gränslandet mellan offentlig och privat verksamhet skall undanröjas. Därför har Statskontoret fått i uppdrag att se över hur de statliga myndigheterna agerar på konkurrensutsatta marknader.

För de mindre företagen är det emellertid, som jag har påpekat i många sammanhang, av långt större intresse att få klarlagt hur kommuner och landsting agerar på konkurrensutsatta marknader. Om detta har regeringen hittills inte gjort något uttalande eller tillsatt någon särskild utredning.

Det är ingen hemlighet att det ofta finns anledning att rikta kritik mot det sätt på vilket kommunal verksamhet bedrivs och kommunala upphandlingar sköts. Såväl Konkurrensverket som Konkurrenskommissionen har vid upprepade tillfällen pekat på uppenbara snedvridningar av konkurrensen i samband med kommunal verksamhet. Framför allt är det några förhållanden som har stått i förgrunden.

Det första är att kommuner och landsting inte håller sig inom det kompetensområde som kommunallagen anger utan lagstridigt bedriver affärsverksamhet, inte bara inom kommunens gränser utan också inom andra kommuner. För att komma till rätta med dessa missförhållanden finns det skäl att förtydliga kommunallagens kompetensregler så att det klart framgår, att kompetensen enbart omfattar allmännyttiga angelägenheter, som har direkt anknytning till kommunens geografiska område eller kommunens in-

vånare och som är avsedda att tillgodose intressen som är gemensamma för kommuninvånarna.

För det andra får kommuner inte bedriva spekulativ verksamhet med skattebetalarnas pengar. Kommunal näringsverksamhet får bedrivas endast om den sker utan vinstsyfte och går ut på att tillhandahålla sådana allmännyttiga anläggningar eller tjänster åt kommuninvånarna som inte på annat sätt blir tillgängliga för dem.

För det tredje finns det med dessa begränsningar av den kommunala kompetensen inte skäl att tillåta kommuner att bedriva verksamhet i bolagsform eller annan privaträttslig form. Erfarenheterna visar, att överträdelse av den kommunala kompetensen ofta sker genom de kommunala bolagen. Sådana former för offentlig skattefinansierad verksamhet innebär dessutom att de demokratiska kraven på insyn och möjlighet till rättslig prövning åsidosätts.

För det fjärde upphandlar kommuner ofta utan att följa bestämmelserna i lagen om offentlig upphandling, inte sällan genom att gynna egna förvaltningar, bolag eller andra skattefinansierade kommunala enheter.

På alla dessa punkter innebär kommunala övertramp att konkurrensen snedvrids eller helt sätts ur spel. Det finns därför starka motiv för regeringen, om den vill främja konkurrensen ”i gränslandet mellan offentlig och privat sektor”, att tillsätta en utredning med uppgift att finna metoder att sätta stopp för den kommunala snöpningen av konkurrensen framför allt på de för de mindre företagen så betydelsefulla regionala och lokala marknaderna.

Viktiga utgångspunkter för en sådan utredning utgör förslagen i skriften ”Kommunala företag – hot mot demokrati och fri konkurrens” (MOU 1996:2).

15 november 1999

Kundval är inte offentlig upphandling

Med den av Den Nya Valfärden utvecklade kundvalsmodellen avses en ordning, där kommun (eller annat offentligt organ) utfärdar värdebevis (s k checksystem) eller gör betalningsutfästelse (s k pengsystem) i fråga om offentligt finansierade tjänster till medborgarna. Det ankommer sedan på varje medborgare att själv välja leverantör av de tjänster som värdebeviset eller betalningsutfästelsen gäller. Denna valfrihet för medborgarna är själva poängen med kundvalsmodellen.

Som framgår innebär kundvalsmodellen att det inte är kommunen utan de enskilda medborgarna som är beställare av (upphandlar) berörda tjänster. Lagen om offentlig upphandling är följaktligen inte tillämplig.

Kundvalsmodellen utnyttjas för närvarande mest för barnomsorg, friskolor och äldreomsorg. Det lämpar sig också mycket väl för en sjukvård som är frigjord från nuvarande landstingsmonopol. Inom alla dessa områden har kommunen emellertid ett yttersta ansvar för kvaliteten på de tjänster som tillhandahålls medborgarna. Därför har kommunen ett givet intresse av att ställa kvalitetskrav på den som utför tjänsterna och på innehållet i tjänsterna. Sådana kvalitetskrav bör offentliggöras och kan utformas som förutsättningar för att kommunen skall inlösa värdecheckar eller fullgöra sin betalning enligt utfästelse. I stället för upphandling blir det alltså från kommunens sida fråga om en form av auktorisation av leverantörer.

Alla leverantörer som fyller kraven skall få "auktorisering" och bör upptas på en lista som skall vara offentlig och tillhandahållas alla berörda medborgare. Prövningen av vilka leverantörer som fyller kraven bör ske fortlöpande

---

OM KONKURENS

---

allt efter som leverantörer anmäler att de vill tas upp på listan. Listan bör ses över minst en gång årligen, då kommunen också bör pröva, på grund av klagomål eller av annat skäl, om leverantör som är upptagen på listan fortfarande fyller uppställda kvalitetskrav.

Det finns i dag olika uppfattningar om i vad mån lagen om offentlig upphandling är tillämplig i fråga om kundvalssystemet. Som framgår av det föregående anser jag att lagen inte är tillämplig och inte heller kan tillämpas. För att klarhet skall vinnas i detta avseende bör en särskild lag utformas om kundvalssystemet och kvalitetskontroll i anslutning till systemet. Lagen bör även reglera rätten att klaga för leverantör som anser sig felaktigt ha vägrats att upptas på listan över kvalitetsgodkända leverantörer eller som anser sig felaktigt ha uteslutits från listan.

1 november 2000

"Agenda konkurrens" är experthjälp, inget propagandamaterial

För en tid sedan läste jag ett uttalande av ett kommunalråd. Innebörden var att Agenda Konkurrens inte var något att bry sig om. Agendan var bara ett inslag i SAF:s propaganda, och SAF skulle inte försöka tala om för kommunerna vad de skulle göra.

Agenda Konkurrens är ett hjälpmedel för kommuner att dels fastställa en konkurrensstrategi, dels förhindra felaktigheter i kommunernas upphandling. Den består av fyra avsnitt, som vart och ett representerar en allt högre ambitionsnivå på den kommunala konkurrensutsättningen och den kommunala upphandlingen. En kommun kan ansluta sig till ett eller flera av avsnitten. Det är alltså kommunen själv som bestämmer om den över huvud taget vill ha en fastställd konkurrensstrategi och i så fall på vilken ambitionsnivå.

Det var erfarenheterna från flera års verksamhet inom Konkurrenskommissionen som ledde stiftelsen Den Nya Välfärden till att utveckla Agendan. Erfarenheterna visade att det fanns ett behov i kommunerna att bestämma en handlingslinje i konkurrensfrågorna och att göra gällande bestämmelser om konkurrens och upphandling kända inom den kommunala administrationen. Men som sagt, utnyttjandet av detta hjälpmedel är något som varje kommun själv avgör.

Agendan är ett allt igenom professionellt dokument. Det är utarbetat inom stiftelsen av experter i kontakt med bl a Konkurrenskommissionens ledamöter, som själva är fristående experter. Någon anknytning till partier eller andra intresseorganisationer hade experterna inte. Innehållet i

dokumentet knäsatte inte heller några partipolitiska grundsatser. Att de flesta också har uppfattat dokumentet som ett sakligt hjälpmedel framgår av att de kommuner som har anslutit sig till Agendan har skilda partipolitiska majoriteter.

Skälet till misstänksamhet från vissa kommuner kan vara att Agenda Konkurrens marknadsförs av Företagarna och SAF som representanter för det lokala och regionala näringslivet. Det vittnar om politisk omognad, när kommunpolitiker dömer ut Agendan på grund av vem som marknadsför den men uppenbarligen utan att ha satt sig in i vilket hjälpmedel dokumentet i verkligheten är.

Vi medborgare måste ställa högre krav än så på dem som företräder oss i kommunerna.

9 oktober 2001

Fortfarande saknas konkurrens på lika villkor vid offentliga upphandlingar

Sverige har anslutit sig till de europeiska EG-reglerna att all offentlig upphandling skall ske under konkurrens på lika villkor. Men fortfarande, nästan tio år efter reglernas antagande, finns stora och i värsta fall ökande klyftor mellan målet om lika konkurrens och verkligheten.

Ett dråpslag mot lokala och regionala små och medelstora företag och mot lokal konkurrens är den statliga Upphandlingskommitténs förslag, att kommunernas upphandlingar från kommunägda företag skall kunna undantas från kravet på offentlig upphandling. Konkurrenskommissionen har i sitt remissyttrande avstyrkt förslaget. Men går förslaget igenom undandras en betydande del av de lokala offentliga inköpen från konkurrens och över huvud taget från de privata företagens marknad. Förslaget kan därför ses som ett stort steg mot en kommunalisering och därmed monopolisering av det lokala och regionala näringslivet. Faran för en sådan utveckling understryks av att det allmänna i allt mindre utsträckning hävdar gränserna för den kommunala kompetensen, vilket ger stort utrymme för kommunerna att genom sina bolag tränga undan de privata företagen.

Kommunala företags verksamhet på konkurrensmarknader utgör i sig en betydande risk för att konkurrensen skall snedvridas. Dessa företag har konkurrensfördelar som främst hänger samman med att de dels ytterst garanteras av skattebetalarna, dels genom stora kommunala beställningar ofta får en dominerande ställning på marknaden med de möjligheter det ger att styra priserna. Därutöver utgör de kommunala företagen, bland annat

genom att deras beslut inte kan överklagas, ett hot mot den kommunala demokratin, vilket är ett av huvudskälen för förslaget i boken "Kommunala företag - hot mot demokrati och fri konkurrens" (MOU 1996:2) att de kommunala företagen skall avvecklas.

Ytterligare hot mot konkurrensen på lika villkor är den omfattande statliga subventionering som kommer vissa företag till del. Sedan länge har subventioner varit ett inslag i både arbetsmarknads- och regionalpolitiken och lika länge har kritikerna pekat på den snedvridning av konkurrensen som subventioneringen åstadkommer. I några fall har även Konkurrenskommissionen riktat kritik på denna punkt. Sannolikt strider flera av subventionerna dessutom mot EG-reglerna. Kritiken har emellertid inte påverkat staten. Tvärtom föreslås i höstens budgetproposition att det införs en "lättnad i socialavgifterna för vissa företag inom stödområde A". Bortsett från om detta förslag står i överensstämmelse med EG-reglerna, är det ägnat att snedvrیدا konkurrensen mellan företagen i Sverige som enligt den svenska upphandlingslagen normalt är att betrakta som en enda marknad.

Även andra förslag från Upphandlingskommittén leder bort från målet om fri och lika konkurrens. Det gäller förslaget att samhällspolitiska mål, bland annat arbetsmarknadspolitiska och sociala hänsyn, skall kunna beaktas vid offentliga upphandlingar. Bruket av sådana krav utan klart samband med eller betydelse för föremålet av upphandlingen strider mot gällande EG-regler och medför risk för godtycke i upphandlingsprocessen. Det gäller också förslaget att vinstdrivande företag skall kunna uteslutas vid upphandling av hälso- och sjukvårdstjänster.

Det förefaller alltså som om utvecklingen i Sverige inte går mot ökad fri och lika konkurrens utan mot kraftiga begränsningar av konkurrensen. Mot den bakgrunden blir

---

BESKA DROPPAR

---

uttalandet i budgetpropositionen, att ”regeringen strävar efter att fortsätta förstärka konkurrensen” helt obegripligt.

21 november 2001

Regeringen rubbar konkurrensen

Bland alla löften till den socialdemokratiska partikongressen 2001 står, inte oväntat, finansministern för det mest fatala förslaget. Enligt förslaget skall kommuner och landsting i varje fall under år 2002 slippa betala lagstadgade arbetsgivaravgifter för nyanställd personal. På minst fyra punkter finns det anledning att rikta avgörande kritik mot förslaget.

För det första innebär förslaget en grov manipulering av det utgiftstak som riksdagen har satt för den statliga budgeten. Visserligen ökar förslaget inte de statliga utgifterna, men det minskar statens inkomster med samma belopp som ett höjt statsbidrag till den kommunala sektorn hade ökat utgifterna. Denna möjlighet till manipulation av utgiftstaket visar, att ett utgiftstak inte är ett verksamt medel att kontrollera expansionen av den offentliga sektorn. För att nå detta mål måste krav ställas på att statens driftbudget skall vara balanserad, ett krav som staten ju har ställt på kommuners och landstings budgetar. Det är också den lösning som har föreslagits i skriften "Irrfärdens slut – spegler för sunda statsfinanser" (MOU 1995:2).

För det andra snedvrider förslaget konkurrensen framför allt på de lokala och regionala marknaderna (något som näringsministern som ansvarig för konkurrensfrågor borde ha uppmärksammat). Kommuner och landsting bedriver i betydande omfattning verksamhet i konkurrens med privata företag. Redan i dag har kommunal verksamhet konkurrensfördelar i förhållande till privata företag. Genom att kommunernas kostnader minskas genom de föreslagna subventionerna av arbetsgivaravgifterna ökar kommunernas konkurrensfördelar. Detta strider mot regering-

ens uttalanden bland annat i den senaste budgetpropositionen (s 29) att syftet att stärka konkurrensen är en del av regeringens politik för tillväxt och rättvisa. Frågan är om inte förslaget strider även mot EU:s konkurrensregler.

För det tredje innebär förslaget ett grovt ingrepp i den kommunala självstyrelsen. På denna punkt kan man mistänka att förslaget utgör ett led i regeringens till synes medvetna strävan att inskränka den kommunala självbestämmanderätten. Redan nu har regeringen med riksdagsmajoritetens stöd lagt hinder i vägen för försäljning av kommunala bostadsbolag och vidtagit åtgärder för att försvåra inrättandet av friskolor. Genomförs nu förslaget att befria kommuner och landsting från lagstadgade arbetsgivaravgifter blir det, praktiskt sett, ekonomiskt omöjligt för kommunerna att lägga ut verksamhet på entreprenad. Eftersom privata entreprenörer inte får motsvarande subventioner av arbetsgivaravgifter kommer det, i varje fall temporärt, att bli billigare för kommunerna att nyanställa personal och bedriva verksamheten i egen regi. Kommunerna hamnar därför, liksom när det gäller maxtaxan för daghem, i en subventions.sax som i praktiken inte lämnar utrymme för självständiga kommunala långsiktiga beslut om verksamhetsstrukturen i kommunen.

För det fjärde driver förslaget fram en av konjunkturskäl betingad ökning av de kommunalanställda. När avgiftssubventionen upphör eller kommunernas ekonomi av andra skäl försämras, tvingas kommunerna liksom under 1990-talet att minska personalkostnaderna och därmed säga upp anställda. Att på detta sätt uppsåtligen använda personal som dragspel för att anpassa sig till skiftande ekonomiska förutsättningar är lika förkastligt i den offentliga sektorn som i den privata. Det sociala ansvar för de anställda som partikongressen krävde av de privata

---

OM KONKURENS

---

företagen måste i än högre grad gälla för den offentliga sektorn. Också från denna synpunkt är finansministerns förslag illa genomtänkt. Man kan fundera över hur många av regeringens övriga ledamöter som står bakom förslaget, till exempel näringsministern och socialministern, för att inte tala om statsministern.

Finansministerns förslag om kommunal befrielse från arbetsgivaravgifter för kommunalt nyanställda bör alltså läggas dit där det hör hemma, nämligen i papperskorgen, och en barmhärtighetens slöja dras även över denna fadäs från hans sida.

13 februari 2002

De arbetslösa spelbrickor i valtider

I en tidigare krönika, den 21 november 2001, har jag gjort fyra invändningar mot finansministerns då framlagda förslag att kommuner och landsting skall slippa att under år 2002 betala fulla lagstadgade arbetsgivaravgifter för nyanställd personal. Invändningarna gällde manipulation av statsbudgetens utgiftstak, snedvridning av konkurrensen, ingrepp i den kommunala självstyrelsen och sannolikheten att personalen måste avskedas när denna subvention upphör år 2003.

I dag framstår förslaget i ett klarare ljus. Inför risken att lågkonjunkturen leder till att arbetslösheten ökar inför valet i höst och därmed försvagar regeringspartiets klassiska valargument att det är den bästa garantin för sysselsättningen, tar regeringen till vara alla möjligheter att hindra att den registrerade öppna arbetslösheten stiger. Ett led i denna valstrategi är att Arbetsmarknadsverket fått direktiv att använda huvuddelen av sina resurser för 2002 under första halvåret i år. Det är anmärkningsvärt, även bortsett från att det rimmar illa med talet om myndigheternas självständighet inom givna budgetramar. Ett andra led i strategin är finansministerns förslag att förmå kommuner och landsting att i år med stöd av avgiftssubventionen anställa personal.

Nu försöker finansministern undanröja förslagets hot mot snedvridning av konkurrensen genom att med bidrag till kommunerna kompensera dem när de utnyttjar privata entreprenörer, vilket ju blir dyrare för kommunerna än att driva verksamhet i egen regi, eftersom privata företag inte får någon nedsättning av de lagstadgade arbetsgivaravgifterna. Vilket praktexempel på byråkratins irrgångar. Samma

skydd mot snedvridning av konkurrensen kan man vinna genom att helt enkelt avstå från avgiftssubventionen till kommunerna eller genom att generellt sänka de lagstadgade arbetsgivaravgifterna.

Allvarligare är hur det skall gå med dem som Arbetsmarknadsstyrelsen omhändertagit och dem som kommunerna och landstingen anställt, när Arbetsmarknadsstyrelsens årsanslag efter valet i september tagit slut och när kommunerna för nästa år inte längre får någon subvention av de i år nyanställda. Skall de bli arbetslösa igen? Är det så, att de inte längre är intressanta när valet är över?

Men här döljer sig också en från demokratisynpunkt ännu allvarligare fråga. Regeringen (och riksdagen) skall enligt demokratins principer handla i hela folkets intresse. Då bör man inte kunna utnyttja regeringsmakten eller statens medel för att tillgodose partiegoistiska syften. Redan för hundra år sedan skrev Heidenstam: "Så sant vi äga ett fädernesland, vi ärvde det alla lika".

Det enda rätta är att finansministern, regeringen i övrigt och riksdagsmajoriteten avstår från att alls subventionera kommunala nyanställningar, vare sig genom nedsättning av arbetsgivaravgifter eller direkta bidrag. Det vore bättre om dessa instanser i stället började fundera över hur man generellt kan sänka arbetsgivaravgifterna på ett från samhällsekonomisk synpunkt ansvarsfullt sätt. Ett exempel finns i skriften "För Sverige – på tiden" (MOU 1999:1).

12 mars 2002

Kommunala subventioner snedvrider konkurrensen

Under senare tid har frågan om konkurrensen inom EU varit föremål för omfattande diskussioner i Sverige. Bakgrunden är Continentals nedläggning av däckfabriken i Gislaved till förmån för företagets etablering i Portugal. Det har hävdats från svensk sida, att flyttningen av produktionen från Sverige till Portugal hade sin grund i att Portugal gett otillåtet offentligt stöd till etableringen där, något som skulle stå i strid med de inom EU gällande konkurrensreglerna. Den svenska kritiken har förts fram med starkt etiskt patos.

Vare hur det vill med stödet till etableringen i Portugal. Det ankommer på EUs egna organ att göra bedömningen av i vad mån otillåtet offentligt stöd har förekommit.

För att den svenska kritiken i Gislaved-fallet skall vara trovärdig finns det emellertid anledning att granska hur offentligt stöd till företag utnyttjas i Sverige. Med offentligt stöd avses enligt EUs regler inte bara statligt utan också kommunalt stöd.

Det svenska statliga regionalpolitiska stödet är förvisso i många fall konkurrensnedvridande men torde ligga inom ramen för vad som är tillåtet enligt EUs regelverk. Annorlunda förhåller det sig med kommunalt företagsstöd.

Till en början kan konstateras, att kommuner och landsting enligt kommunallagen inte får ge individuellt stöd till enskilda företag utan endast vidta sådana åtgärder som allmänt främjar näringslivet i kommunen eller landstinget. Så långt är allt gott och väl. Men hur ser verkligheten ut?

Kommuners agerande i konkurrenssammanhang har Konkurrenskommissionen haft anledning att granska i en rad fall. Kommissionen har då funnit, att kommuner i många fall överträder kommunallagens förbud mot individuellt företagsstöd. Det sker i olika former. Enskilda företag har gynnats genom fördelaktiga hyresvillkor eller överlåtelse av fastighet på icke affärsmässiga villkor, kommunal borgen eller räntefria lån, frivilligt avstående från fordringar, köp av enskilt företags tillgångar med villkor om uthyrning av tillgångarna till samma företag och återköpsrätt för företaget och andra liknande konstruktioner. Dessutom har förekommit direktupphandling från visst företag och utformning av upphandlingsunderlag vid kommunal upphandling till förmån för visst företag.

Att detta gynnande av enskilda företag i många fall har skett medvetet framgår av att man har valt olika mer eller mindre egendomliga och fantasifulla konstruktioner av stödet för att dölja det egentliga syftet att stödja visst företag. En generell slutsats kan vara, att gynnandet av enskilda företag utgör led i kommunernas försök att stimulera företagen att behålla sin produktion inom kommunen eller att etablera sig i kommunen. Effekten är under alla förhållanden, att kommunerna på detta sätt snedvrider konkurrensen mellan företagen.

Innan Sverige tar sig brösttoner för att kritisera internationella åtgärder som snedvrider konkurrensen inom EU bör det vara en angelägen uppgift för svenska staten att städa på sin egen gård och vidta effektiva nationella åtgärder för att stävja den konkurrenssnedvridning med stöd av kommunala skattemedel som utan tvivel är förhållandevis vanlig i vårt eget land.

BESKA DROPPAR

**OM
SMAFÖRETAGARE,
FAMANSFÖRETAGARE
OCH ANNAT
FÖRETAGANDE**

---

22 september 1999

Stoppregler för fåmansföretag utan verkan

Presentationen av årets budgetproposition ger intrycket, att regeringen nu föreslår åtgärder som kraftigt skall förbättra situationen för företagen i Sverige, särskilt för de mindre företagen och i synnerhet för fåmansföretagen. Flertalet småföretag är ju fåmansföretag.

Speciellt pekar regeringen på att den vill avskaffa huvuddelen av de så kallade stoppreglerna. Stoppreglerna gäller bl a förbud att i företaget anskaffa egendom avsedd för privat bruk eller onyttig egendom, att till företaget sälja egendom till överpris eller från företaget köpa egendom till underpris. Förbud gäller också för företagaren att i vissa fall få lån från företaget eller lån med ränta understigande marknadsräntan.

I MOU:s skrift "Entreprenören i högsätet" (MOU 1997:1) föreslogs att alla stoppregler skulle avskaffas. Motivet var att de allra flesta av stoppreglerna gällde alla företagare, inte bara fåmansföretagare. Att bara fåmansföretagare pekades ut i stoppreglerna var därför förvirrande och måste ses endast som ett sätt att försöka diskriminera fåmansföretagarna. Så har också reglerna uppfattats.

Att regeringen nu föreslår att flertalet regler tas bort är bra men innebär alltså ingen ändring i sak för fåmansföretagarna. I huvudsak blir det ett slag i luften, bortsett från att borttagandet kan få vissa positiva psykologiska effekter. Men de regler som har reell betydelse behålls.

Det är de särskilda reglerna för beskattningen av utdelningar och reavinsten i fåmansföretagen som utgör de stora hindren för fåmansföretagandet. Detta påpekades i MOU 1997:1 och förslag lades fram om grundläggande förändringar i beskattningen. På den punkten har regeringen över

---

OM FÖRETAGANDE

---

huvud taget inte reagerat utan tvärtom deklarerat att det inte blir någon skatteförändring för fåmansföretagarna.

Regeringen lever kvar i den felaktiga föreställningen att det finns företag utan företagare: begreppet företag är anonymt och bra, begreppet företagare är verkligt och suspekt. Enligt regeringen skall Sverige bestå bara av företag och löntagare. Vart har den nyvunna insikten hos Mona Sahlin och Gudrun Schyman om företagandets villkor tagit vägen?

Med den inställning som återspeglas i budgetpropositionen har Sveriges småföretagare inte mycket att hoppas på från regeringspartiets och dess stödpartiers sida.

26 januari 2000

Småföretag utgör basen för ett dynamiskt näringsliv

Det har sagts många gånger från politiskt håll, att det är småföretagen som skall rädda sysselsättningen. Men sysselsättningen är inte det primära målet. I ett näringsliv under dynamisk utveckling blir ökad sysselsättning en positiv följd effekt. Därför är det den dynamiska utvecklingen som är huvudmålet. Det är den som utgör en grund för hela samhällets välbefinnande.

Regeringen hävdar att Sverige har ett gott näringslivsklimat. Företagen, inte minst småföretagen, hävdar motsatsen. Vem har rätt, politiker som på sin höjd besöker företag men aldrig försökt sig på att driva företag, eller företagare som satsat hela sin kraft och sin ekonomi på att förverkliga sina affärsidéer? Svaret ger sig självt. Ändå tror sig politiker kunna bedöma företagsklimatet bättre än företagarna.

Man skulle kunna le åt politikernas naiva självhävdelsebegär, om det inte var så att politiker med sina maktresurser har kunnat ställa upp en rad hinder för företagandet. Ett hinder utgör den omfattande byråkratin. Där har man på senare tid försökt mildra bördan för småföretagen. Men det verkar ha skett halvhjärtat. Dessutom har servicen till företagen försämrats i fråga om byråkratiska regler som alltför ofta finns kvar.

Ett exempel bland många är skyldigheten att lämna kontrolluppgifter till skattemyndigheten. Förr sände myndigheten ut förtryckta blanketter till kontrolluppgifter. Nu skickas blanketter över huvud taget inte ut. De lämnas inte heller ut på post- och bankkontor. Man måste ringa till skattemyndigheten för att få blanketterna. Ursäkten är att

uppgifterna kan lämnas via internet. Men programmet för uppgiftslämnandet kan användas endast av den som har PC. Den som har Mac tvingas beställa blanketterna.

Motsvarande gäller den uppsjö av blanketter som behövs för en ganska normal självdeklaration för företagare. För att inte tala om omöjligheten för en företagare att läsa de oskickligt hopkomna, svulstiga reglerna i skattelagstiftningen.

Beskattningen av småföretagare, särskilt fåmansföretagare, är i sig en källa till olust och tvivel om i vad mån regering och riksdag alls vill stödja företagandet. Jag har i tidigare sammanhang kommenterat detta förhållande. Bakgrunden synes vara att fåmansföretagare inte skall kunna få bättre utfall av sitt företagande än den lön företagaren kunnat få som anställd. Nu görs en översyn av dessa beskattningsregler. Översynen görs av samma person som medverkade vid gällande reglers tillkomst, och direktiven för översynen är så luddigt formulerade att man kan hysa berättigade farhågor för att översynen inte är avsedd att leda till någon verklig förändring.

Det finns alltså goda skäl att fortsätta kampen för ett bättre småföretagarklimat.

3 februari 2000

Regeringen förstår inte småföretagarnas problem

Härom sistens (26 januari) skrev jag om företagsklimatet i Sverige, särskilt för småföretagare. Regeringen hävdar att företagsklimatet är gott, tvärt emot vad flertalet småföretagare själva anser. Hur kan denna skillnad förklaras?

Den politiska propagandan om småföretagens betydelse är storordig. I budgetpropositionen för år 2000 framhålls, att "Ökad tillväxt förutsätter både att Sverige får fler företag och att företag som redan finns kan växa. Framför allt små och medelstora företag är centrala för en ökad tillväxt och sysselsättning." Vidare: "Inom utgiftsområdet prioriteras under år 2000 insatser avseende små- och medelstora företag." Sedan länge finns också ett anslag som heter "Småföretagsutveckling".

Man skall vara tacksam för det lilla. Men ingen småföretagare lär vilja hålla med om att småföretagen, ens om propositionens konkreta förslag realiserar, nu har fått en situation som motsvarar regeringens stora ord.

Orsaken till skillnaden mellan regeringens och småföretagarnas uppfattning om småföretagens situation är förhållandevis lätt att finna. Kort uttryckt kan man säga att regeringen inte lyssnar på småföretagarna. Det görs visserligen offentliga utredningar och inrättas småföretagsdelegationer. Men småföretagare återfinns inte i någon av dessa utredningar och delegationer. Varför?

Det finns två huvudsakliga förklaringar. Den ena är att regeringen utser enbart sådana företrädare för småföretagen som är kända, "har ett namn" som det så vackert heter. Och det är alltid personer som förekommer på affärs-

tidningarnas förstasidor men som oftast inte känner de verkliga småföretagarnas situation.

Den andra förklaringen är att knappast någon småföretagare kan annat än undantagsvis vara borta från sin verksamhet. Den genuine småföretagaren måste ju själv sköta allt, från själva verksamheten till bokföring, redovisning, skattebetalningar, deklARATIONER och lämnande av statistikuppgifter. Småföretagaren har helt enkelt inte tid att sitta i sammanträden, allra minst på annan ort.

Har vi alltså här en moment 22-situation? Nej, så allvarligt är det inte. Det finns andra vägar för småföretagare att föra fram sina synpunkter och önskemål. En väg är att sätta press på de egna intresseorganisationerna att med kraft föra fram deras krav.

En annan och för närvarande kanske viktigare väg är att delta i den av stiftelsen Den Nya Välfärden organiserade "Företagardialogen". På detta sätt kan småföretagare föra fram sina synpunkter i olika angelägna frågor direkt till de ansvariga ministrarna i regeringen. Och det kan de göra från köksbordet där hemma och faxes eller posta synpunkterna till regeringen.

Ytterligare en sak krävs naturligtvis, nämligen att regeringen och i första hand vederbörande minister verkligen tar del av synpunkterna och allvarligt funderar över dem och inte genast kastar dem i papperskorgen. På den punkten vet vi inget, men bristen på respons på de synpunkter som småföretagarna hittills har sänt in genom företagardialogen inger farhågor för att synpunkterna inte tas på allvar, kort sagt att regeringen inte lyssnar på de verkliga gräsrotterna inom företagsvärlden.

Det är därför i hög grad i småföretagarnas eget intresse att öka sin medverkan i företagardialogen för att på så sätt visa regeringen att den har all anledning att seriöst begrundat småföretagarnas synpunkter, om den verkligen ser

---

BESKA DROPPAR

---

småföretagen som ”centrala för en ökad tillväxt och sysselsättning”.

9 februari 2000

Regelförenkling med förhinder

”Avreglering” har varit ett modeord i regeringskansliet sedan slutet av 1960-talet. År 1970 tillkom den s k begränsningskungörelsen (SFS 1970:641). Enligt den skulle alla myndighetsföreskrifter, som bedömdes medföra väsentliga kostnadsökningar bl a för företagen, underställas regeringens prövning. Kungörelsen skärptes år 1977 med krav på beräkning av de kostnadsmässiga konsekvenserna av förslag till nya föreskrifter. Motsvarande krav ställdes sedermera på statliga kommittéer och särskilda utredare (regeringens direktiv 1980:20).

Under slutet av 1970-talet granskade Riksrevisionsverket myndigheters föreskrifter om teknisk provning och kontroll, skolöverstyrelsens anvisningar för skolhälsovård och statens styrning av den offentliga barnomsorgen i lokaler och utemiljö. På grundval av dessa och andra utredningar utfärdade verket år 1979 en ”Vägledning för myndigheters tillämpning av begränsningskungörelsen”.

I rapporten ”Besparingar genom avregleringar” (dnr 1982:999) konstaterade Riksrevisionsverket, att resultaten av dittillsvarande avregleringsarbete varit blygsamma. Det tillkom då alltså fler regler än som avskaffades. Verket föreslog en rad åtgärder för att minska regleringarnas samhällsekonomiska kostnader och uppnå effektivare styrning. Rapporten föranledde sju verkschefer att uppvakta Riksrevisionsverkets chef med krav på att rapporten skulle dras tillbaka och verkets utredare avkopplas från frågor om avreglering. Uppvaktningen blev dock resultatlös.

Ännu i dag, trettio år efter det att frågan om avreglering aktualiserades, lever regleringsproblemen kvar med i stort sett oförminskad styrka. Det senaste initiativet är den s k

Simplex-kommissionen, som skall tvinga myndigheterna till rationella överväganden med hänsyn särskilt till de små företagen. Som framgår av dagens rapporter i massmedia har kommissionen redan efter ett års arbete själv havererat i det byråkratiska havet.

För småföretagen är det en viktig fråga, om haveriet beror på den ansvariga näringsministerns ointresse eller beslutsförmåga. I båda fallen ser framtiden för småföretagen mörk ut. Det är knappast en lösning att, som föreslagits, flytta ansvaret för Simplex-kommissionen till Statsrådsberedningen. Regeringens ledning har ju inte visat någon större förståelse för småföretagens situation.

I det läge som frågan om byråkratins grepp om småföretagen har hamnat, blir det än mer angeläget för småföretagarna att, som jag påpekade i förra veckans inlägg, aktivt delta i "Företagardialogen". Företagarnas synpunkter bör då riktas inte bara till Näringsdepartementet utan också till Simplex-delegationen.

25 september 2000

Företagarna i budgetpropositionen

Först måste konstateras att budgetpropositionen för år 2001 är ett ovanligt menlöst dokument. Den präglas av ett klåfingrigt gnetande utan några som helst visioner om vilket samhälle man vill förverkliga. Varje förslag ses isolerat för sig. Inte ens de långsiktiga effekterna av förslagen (som man ironiskt nog kallar reformer) redovisas i propositionen.

För företagarna är propositionen en dyster läsning, det lilla som står där. Där finns ingenting om den för fåmansföretagen så viktiga frågan om beskattningen av utdelningar och reavinst. Den frågan är begravd i en utredning som beräknas hålla på ytterligare ett år med att utreda en fråga som redan är tillfredsställande utredd.

Det skrivs mycket om värdet av konkurrens i propositionen. Men det verkar som om man då tänker bara på konkurrens mellan våra storföretag. Inte med ett ord berörs den osunda konkurrens som landets kommuner ägnar sig åt på bekostnad av bland annat de regionala och lokala mindre företagen. Tvärtom är det känt att regeringen lutar åt att till och med undanta kommunerna från skyldigheten att följa upphandlingslagen vid upphandling från de egna kommunala bolagen.

Taxeringsvärdena på fastigheter liksom reavinstskatten vid fastighetsförsäljningar höjs. Båda förslagen gäller alla men får i många fall stor betydelse för småföretagen. Justeringen nedåt av förmögenhetsskatten kompenserar bara i glesbygd för de höjda taxeringsvärdena. För de flesta blir det alltså i verkligheten inte bara höjd fastighetsskatt utan också höjd förmögenhetsskatt i stället för avskaffandet av denna orättvisa skatt som många har krävt i årtal.

Att skatten på dieselolja höjs och bensinskatten förblir oförändrat hög vet väl de flesta vid det här laget.

Regeringen gör stort nummer av att den föreslår sänkta arbetsgivaravgifter. Som alltid när det gäller politiker ligger sanningen långt från propagandan. För det första är sänkningen helt försumbar, med 0,1 procentenheter, från 32,92 till 32,82 procent. Vill man åstadkomma något med en sänkning måste den vara rejäl, en halvering eller i varje fall sänkning med en tredjedel. Men man vill inte åstadkomma något med sänkningen. Den är bara en kompensering för höjda miljöskatter. Miljöskatterna i sin tur representerar höjden av hyckleri. Samtidigt som miljöskatterna i Sverige blir allt högre, stängs det miljövänliga kärnkraftverket i Barsebäck för att Danmark och Polen skall kunna exportera el till Sverige från sina ytterst miljöförstörande olje- och koleldade kraftverk. Man tar sig för pannan!

Budgetpropositionen är i sin helhet precis lika grå, statisk och fantasilös som de regeringsledamöter som bär huvudansvaret för den.

14 november 2000

Företagarombudsmannen – nytt privat initiativ för att motverka statens regleringslusta

Det har sagts många gånger, och behöver sägas igen, att staten reglerar både enskildas och företags liv i detalj i alla tänkbara situationer. Det bakomliggande synsättet är att alla medborgare är lika och har samma behov och önskemål och att alla företag har samma förutsättningar. Talet från socialismens barndom om de anonyma "massorna" präglar alltjämt ideologin. I sin moderna tappning synes begreppet "massorna" omfatta också företagen, i varje fall de många små företagen.

Kritiken mot detta kollektivistiska synsätt har varit massiv från icke socialistiska kretsar. Inte minst i skriftserien Medborgarnas Offentliga Utredningar har den samhällsnedbrytande effekten av synsättet påtalats, och vägar att utforma ett mer individualistiskt och dynamiskt samhälle med utgångspunkt i en mer positiv människosyn har anvisats.

Inte heller de många småföretagen kan behandlas som ett kollektiv. De har vart och ett sina speciella förutsättningar och kan inte behandlas enhetligt. I åtskilliga avseenden blir regler över huvud taget inte effektiva för något av företagen utan enbart till hinder för deras utveckling.

I någon mån verkar staten under de senaste åren ha börjat ana detta. Mångordigt har ministrar talat sig varma för att undanröja regleringar som utgör hinder för särskilt de små företagen. Men det har i stort sett stannat vid orden. En avregleringsgrupp tillsattes i kanslihuset. Den har hittills misslyckats, enligt egen utsago därför att den inte backades upp av regeringen.

Det krävs uppenbarligen att enskilda medborgare tar initiativ för att det skall finnas möjlighet att få ändringar till stånd. Stiftelsen Den Nya Valfärden, som tidigare inrättat en privat konkurrenskommission för att tillse att enskilda företag blir rättvist behandlade bl a i upphandlingsärenden, har nu också inrättat en funktion som *företagarombudsman*. Företagarombudsmannen skall verka för ett bättre företagsklimat i Sverige genom att ge uppmärksamhet åt konkreta exempel på brister i dagens företagsklimat, t ex onödiga eller krångliga regler eller övergrepp av övernitiska skatte- eller andra byråkrater.

Redan tidigare har statliga regler som diskriminerar framför allt småföretag angripits i olika skrifter från Medborgarnas Offentliga Utredningar. Det gäller fåmansföretagsreglerna i skattelagstiftningen och olika krav i arbetsrätten. Förslag till förändringar har lagts fram, förslag som faktiskt till en del har genomförts. Exempel är upphävandet av flertalet sk stoppregler för fåmansföretagen och undantag för mindre företag från turordningsreglerna i arbetsrätten.

Inte ens i ett så centralstyrt land som Sverige är det alltså helt omöjligt för medborgarna att göra sina röster hörda mellan de allmänna valen. Men det kräver ihärdighet, att man för fram sina synpunkter om och om igen. Och det tar tid. Sent skall syndaren vakna, heter det, och det gäller i hög grad politiker, särskilt dem som egentligen inte vill genomföra förändringar förrän det brinner i knutarna.

1 mars 2001

Fåmansföretagares betraktelse i deklarations- tid

Enligt bondepraktikan måste människan för att behålla sin "sundhet och naturliga karskhet" stundom utrensa det orena och överflödiga blodet. Det skulle ske genom åderlåtning. Åderlåtningen fick dock inte gå till överdrift.

I dessa marsdagar, då alla småföretagare skall lämna sin självdeklaration, ligger det nära till hands att undra, om det är bondepraktikans råd om åderlåtning som har inspirerat till de sk 3:12-reglerna, som avskär fåmansföretagare från möjligheterna att få rimlig ersättning för sin arbetsinsats och för sitt risktagande. Betraktas fåmansföretagandet som en orenhet i samhällskroppen, en orenhet som bör avlägsnas genom åderlåtning av fåmansföretagandets resultat? Utan tvivel såg den politiska majoriteten saken så fram till 1900-talets sista decennium.

Under 1990-talet ändrades den socialistiska majoritetens formella attityd. Nu blev småföretagarna nationens "hjältar" enligt ett kvinnligt statsråd och också enligt en kvinnlig partiledare, vilka båda prövat på att vara fåmansföretagare. Men de har sedermera rättats in i leden. Visserligen är den officiella inställningen att småföretagandet skall gynnas. Men det är bara i ord. I verkligheten har fåmansföretagarnas ställning inte förbättrats. Den utredning som efter många om och men tillsattes om 3:12-reglerna fick mycket snäva direktiv och har dessutom, sedan den tillsattes, i stora delar körts över genom punktvisa ingrepp som skärper dessa regler och antas ge större politiska vinster än en genom den fortsatta utredningen befarad uppmjukning av reglerna.

Vi har alltså starka skäl att befara, att den åderlåtning som pågår av svensk framåtanda och svenskt entreprenörskap kommer att fortsätta. Tyvärr för den gällande särregleringen av fåmansföretagandet med sig olika mer eller mindre fantasifulla försök att kringgå reglerna. Det är i och för sig förståeligt. Men det bidrar inte till en positiv utveckling av företagandet i Sverige att så mycken kraft och energi offras på problem som de byråkratiska reglerna har skapat och inte på problem som rör företagets verksamhet.

Erfarenheterna av den politiska majoritetens fåmansföretagarpolitik har lärt oss två saker. Den ena är att kampen mot diskrimineringen av fåmansföretagarna måste fortsätta med all kraft. Den andra och obehagliga är att politikerna är stora i orden när de värvar röster men att deras löften inte kan tas på allvar.

18 april 2001

Ekonomiska vårpropositionen: Statens primära uppgifter försummas och företagandet sätts i strykclass

Regeringens tidigare välvilliga uttalanden om företagandet har visat sig vara enbart opportunistiska. Ingenting sägs i vårpropositionen om företagandets villkor, bortsett från det intetsägande löftet att förenklingsarbetet inom företagssektorn skall "fortsätta och intensifieras", något som ingen kan sätta tilltro till efter vad som har förekommit runt den skSimplEx-enheten. Det kända ministeruttalandet om företagarna som nationens "hjältar" verkar mycket avlägset.

Det mest iögonenfallande i vårbudgeten är att regeringen praktiskt taget helt försummar sina primära uppgifter, att svara för de genuint gemensamma angelägenheterna som de enskilda medborgarna inte kan ta ansvar för. Dit hör i första hand försvaret, rättsväsendet och kommunikationerna, vad man brukar kalla grundläggande inslag i infrastrukturen.

Att försvaret sätts på undantag är inte förvånande, när man vet vilka partier som står bakom budgeten. I fråga om rättsväsendet fullföljs visserligen experimenten inom polisväsendet genom att ett antal nya poliser tillförs, men om den generella krisen beträffande medborgarnas trygghet till liv och egendom sägs inte ett ord. Vissa löften ställs ut om framtida "finansiellt utrymme" för järnvägsinvesteringar. Men om förbättringar av vägväsendet, både av framkomlighetsskäl och av trafiksäkerhetsskäl, har regeringen ingenting att säga i propositionen.

Däremot spenderas åtskilliga miljarder kronor på "reformer" på bidragsområdet (trots statsministerns löfte att

halvera bidragsberoendet). Vårbudgeten är alltså ett typiskt röstfiskande inför nästa års val. De partier som står bakom budgeten försöker alla så långt möjligt tillgodose önskemål hos sina väljargrupper i förhoppningen om betalning i röster i valet. Några statsmän är det inte som har utformat budgeten. Det är en riksdagsmajoritet som sätter minoriteten på plats.

Utbyggnaden av bidragssystemen kräver enligt budgeten en utbyggnad och resursförstärkning av den statliga administrationen, inklusive regeringskansliet. De statliga myndigheterna tillförs därför nya medel för bland annat kontrolluppgifter, och nya myndigheter tillkommer.

Med de ökade utgifterna för transfereringar (bidrag) och förstärkningar av den statliga administrationen som föreslås i budgeten blir det inga pengar över inom utgiftstaket för angelägna förbättringar av infrastrukturen. Statens grundläggande uppgifter, som borde tillgodoses i första hand och bilda basen för statens budget, har alltså förpassats till en restpost i marginalen av budgeten, en restpost som tilldelas resurser i den mån det blir några pengar över när valbudgetens krav har täckts.

Vårbudgeten är alltså en trist läsning. Särskilt trist är den för företagarna, som sannolikt över huvud taget inte figurerar i majoritetspartiernas föreställningsvärld.

7 november 2001

Vadå, kamp mot arbetslöshet?

Kampen mot arbetslöshet är vårt övergripande mål, säger i intervjuer deltagare i den pågående socialdemokratiska partikongressen. Och så diskuterar man höjda ersättningar i arbetslöshetsförsäkringen och ökade konstlade sysselsättningar i arbetsmarknadspolitiska "åtgärder". Dessutom är det den så kallade öppna arbetslösheten som man koncentrerar sig på. Kan man stoppa in människor i vad man kallar "åtgärder" så betraktas de inte längre som arbetslösa, statistiskt sett. Men de saknar likväl reguljärt arbete och känner sig säkert som arbetslösa.

Det är självklart viktigt att ta hand om dem som blivit arbetslösa. Men den grundläggande frågan gäller inte kamp mot arbetslöshet utan kamp för jobb. Det är den frågan som borde engagera den socialdemokratiska partikongressen. Och här finns verkligen anledning för kongressen att idka en hel del självkritik. För vad är det som den socialdemokratiska politiken har gått ut på under decennierna?

Genom diskriminerande och i övrigt krångliga regler har regeringen försvårat för fåmansföretag och andra mindre företag att etableras och konsolideras. Resultatet är att Sverige har ett stort och ökande underskott av sådana företag. Det har i sin tur lett till att ett sannolikt betydande antal jobb har gått förlorade. Regeringens tal om att "erkänna småföretagarnas villkor och betydelse" har visat sig vara tomma ord utan en bakomliggande vilja till förändring. Det är till de stora exportföretagen som regeringen har knutit sina sysselsättningsförhoppningar. När deras situation försämras och de tvingas avskeda folk står regeringen tomhänt. Bara ett passivt omhändertagande av dem

som blivit arbetslösa är vad som står regeringen – och partikongressen – till buds.

Hantverksjobb och andra jobb i hushållssektorn har regeringen effektivt opererat bort genom skattesystemet och arbetsgivaravgifterna. Inte nog med de samlade skatteeffekterna vid lagliga sådana jobb, dessutom skall den som anlitar andra för jobb i denna sektor registrera sig som arbetsgivare, dra av preliminär skatt, betala in avdragen skatt jämte arbetsgivaravgifter till skattemyndigheten och som statlig uppbördsfunktion redovisa för allt detta i den årliga självdeklarationen. Resultatet vet vi. Svartarbete i stor skala. Till detta kommer alla de som inte utnyttjar svartarbete men som skulle ha gett sysselsättning i hushållssektorn, om förutsättningarna varit rimliga. Hur många jobb som gått förlorade i denna sektor vet vi inte. Men med ledning av olika uppgifter om svartarbetets omfattning kan man gissa att det rör sig om ett mycket stort antal jobb. Trots insikt om detta och trots att en förändring skulle kunna innebära en avsevärd förstärkning av statens budget har regeringen – och partikongressen? – blankt avvisat alla de förslag som har lagts fram för att underlätta legala jobb i hushållssektorn.

Just nu diskuteras privata företags medverkan i offentlig service som länge legat under offentliga monopol, bland annat sjukvård, skola samt barn- och äldreomsorg. Viss uppluckring av monopolen har skett. Men nu föreslås i partikongressen att privata företag som deltar i servicen inte skall få gå med vinst och i varje fall inte med vinst överstigande bankränta. Det är då att märka, att de förslag till privat medverkan som har lagts fram t ex inom sjukvårdsområdet alla utgår från att vården skall vara tillgänglig för alla på lika villkor och betalas med allmänna medel. Stat och kommun skall alltså alltjämt ha kontroll över kvaliteten och kostnaderna. Det är svårt att förstå att det skulle

vara något fel på att ett privat vinstgivande företag ger bättre vård till lägre kostnad än i dag. Under alla förhållanden bör väl kongressen vara medveten om att dagens kaotiska situation måste förändras inom detta för välfärden centrala område.

Hur det kan gå om företag inte får gå med vinst är för övrigt de allmännyttiga bostadsföretagen avskräckande exempel på. Skattebetalarna har med subventioner fått betala för deras uppbyggnad. Nu får skattebetalarna betala även för deras förluster och slutligen avveckling. Det kan inte vara rimligt att bara förlustföretag skall få medverka i den offentliga servicen.

Skapar då utnyttjandet av privata företag i offentlig service flera jobb. Nej, inte på kort sikt. Men i ett längre perspektiv är det sannolikt att konkurrens och effektivisering ger utrymme för fler och tryggare jobb än dagens kvardröjande ineffektivitet i de offentliga monopolen, där nerdragning av servicen och avskedande av personal är de enda medel monopolen kan finna att möta en stramare ekonomi.

Det är som sagt självklart viktigt att ta hand om dem som blir arbetslösa. Men med sikte på framtiden borde den pågående partikongressen flytta sitt huvudintresse från att passivt vårda sig om de arbetslösa till att aktivt söka finna vägar att långsiktigt ta till vara de möjligheter till jobb som alla delar av samhällslivet erbjuder.

18 december 2001

Småföretagarens julbön

Våra fäder som är i riksdag och regering. Ni som uppträder som herrar över oss och som gärna kallar er folkets välgörare, låt ert ansikte lysa över oss småföretagare och var oss nådiga!

Låt den vilja som ni sagt er ha att ge oss drägliga villkor komma till uttryck i ert handlande och inte stanna vid tomma löften. Tag till er orden "löftena skola ej svika" och omfatta oss med inte bara er välvilja utan också med er handlingskraft.

Betänk att tro utan gärningar är död, och att den som förargar en av dessa små, för honom vore det bäst om en kvarnsten hängdes om hans hals och han sänktes i havets djup.

Ge oss möjlighet att ärligt förtjäna vårt dagliga bröd och undanröj de diskriminerande fåmansbolagsreglerna som era oförståndiga föregångare har strött som aska över våra huvuden.

Förlåt oss de syndaskulder vi har ådragit oss genom att försöka skaffa oss bättre levnadsvillkor än våra löneanställda bröder, liksom vi är beredda att förlåta er, våra fäder, för att ni under decennier förnekat oss att få någon kompensation för de risker vi har tagit i våra företag och därigenom ibland satt oss på bar backe.

Inled oss inte i frestelsen att erbjuda eller utnyttja svart arbete och svart arbetskraft utan fräls oss från de skatteok som av oförstånd har lagts på våra skuldror. Minns att bättre börda bär ingen med sig än mycket mannavett. Bit ej den hand som föder oss alla utan låt de små korn som fallit i god jord växa till rika skördar.

OM FÖRETAGANDE

Vänd ert ansikte till oss små, nu när de stora, som ni så länge har ägnat era omsorger, vänder sina ansikten från er och söker sig till andra herrar.

Låt oss slippa det pompösa talet om ett företagsklimat i "världsklass" men fatta beslut som på kort sikt ger oss ett rimligt gott företagsklimat.

Nöj er inte med att trona på minnen från fornstora dar utan handla så att Sverige utnyttjar sina förutsättningar att på nytt bli ett dynamiskt, småföretagarvänligt land, präglad av framåtanda och utvecklingslust.

Detta är vår bön till er, våra herrar, i juletid. Amen.

19 juni 2002

Fortsatt jakt på fåmansbolag

Sverige har stor brist på små och medelstora företag, trots att dessa företag allmänt ses som en garanti för fortsatt tillväxt i landet. En förklaring är att fåmansbolagen, som utgör största delen av småföretagen, sedan länge har varit satta i strykclass.

Man hade därför kunnat vänta sig, att den sk 3:12-utredningen, som nu äntligen lagt fram sina förslag, skulle ha föreslagit regler som undanröjde fåmansbolagens skatte-diskriminering. Man hade till och med kunnat vänta, att förslagen skulle stimulera fåmansföretagande skattemässigt, på samma sätt som utländska experter gynnas i fråga om inkomstskatt och dominerande ägare i vissa större företag befrias från förmögenhetsskatt.

Tvärtemot sådana förväntningar föreslår utredningen regler som visserligen har en något avvikande konstruktion från nuvarande regler men samma diskriminerande innebörd. Det långsiktigt ohållbara i de framlagda förslagen har utredningen insett. Den säger, att utredningsarbetet har präglats av ständiga kollisioner mellan de många gånger oförenliga krav som de näringspolitiska och beskattningsprincipiella intressena reser på ett reformerat system². Detta dilemma har utredningen lämnat därhän genom att i enlighet med sina direktiv begränsa sitt arbete till en teknisk översyn av gällande skatteregler, grundad på rent skattekinesiska resonemang. De näringspolitiska skälen för en ändrad syn på fåmansföretagens situation nämns kortfattat men föranleder inga slutsatser från utredningens sida.

Redan av detta skäl framstår utredningen som misslyckad och utan betydelse för utvecklingen av ett hållbart

näringslivet. De, alltför mångordiga, förslagen bör därför avvisas till förmån för en näringspolitisk i stället för en skatteteknisk omprövning av fåmansföretagsreglerna.

De tekniska förändringar som utredningen föreslår har därför liten betydelse för fåmansföretagen i jämförelse med den allmänna syn som ligger bakom förslagen. Den utgångspunkt som denna utredning har, liksom tidigare utredningar om fåmansföretagen har haft, är att fåmansföretagaren så långt möjligt skall beskattas som om hon var anställd. Hur falsk denna jämförelse är påpekar utredningen själv. Den betonar, att utläggning av uppgifter på självständiga företag uppmuntras från näringspolitiskt håll och att det därför framstår som motsägelsefullt, att personer som antar den utmaning som utvecklingen mot företagande innebär inte skall få del av de fördelar som finns med att bedriva verksamhet i bolagsform. Olikheterna mellan att vara anställd och bedriva motsvarande verksamhet i egen regi är många och av icke ringa betydelse, säger utredningen. Som exempel anføres bristande anställningsskydd, oreglerad arbetstid, semester på egen bekostnad, ingen lönegaranti, svag arbetslöshetsförsäkring och sjukförsäkring, ofta ekonomiskt ansvar för verksamheten genom personlig borgen för bolagets förpliktelser samt omfattande administrativa uppgifter, inte minst som biträde åt staten i fråga om arbetsgivaravgifter och skatteuppbörd.

Till detta kommer enligt utredningen, att utdelningsreglerna i fåmansbolag avser att innehålla kompensation för att investerare i sådana bolag utsätts för större risker än investerare i börsbolag. Däremot är syftet inte att kompensera fåmansföretagare för den brist på säkerhet och trygghet som de enligt det nyss sagda utsätts för eller för den osäkerhet som i övrigt följer med att bedriva näringsverksamhet, t ex att själv skaffa kunder eller förluster när

kunder inte betalar. Kompensationen för alla dessa osäkerheter, företagarrisken, måste den aktiva delägaren i fåmansbolag ta ut av den del av utdelningen som beskattas som inkomst av tjänst.

Allt detta redovisar utredningen. Trots det föreslår den regler som i grunden överensstämmer med nu gällande regler. Det finns nedsättande beteckningar för denna typ av beteende.

Dessutom är utredningen inriktad på att hindra aktiva delägare i stora och rika fåmansbolag från att omvandla arbetsinkomst till kapitalinkomst. De är redan befriade från förmögenhetsskatt för sina aktieinnehav, och det vore allmänt sett försumbart om de också slapp progressionen i skattesystemet.

Men det stora flertalet fåmansbolag kan inte betala löner som överstiger brytpunkten i skattesystemet. Om de tar ut all ersättning från bolaget i form av utdelning får de betala 30 procent i skatt. Tar de ut ersättningen som lön betalar de bara kommunalskatt, som på många håll inte uppgår till 30 procent, och tjänar in pensionsrätt. För alla dessa fåmansbolag fyller 3:12-reglerna ingen funktion. De kan därför upphävas. Det är mer rättvist än nuvarande särregler. Då behövs inte heller de föreslagna nya särreglerna, som knappast är lättare att tillämpa än de nuvarande.

Nu har näringsministern chansen att bidra till ett förbättrat företagsklimat. Nu har han chansen att visa att han kan vinna en match mot finansministern.

**OM KOMMUNAL
VERKSAMHET**

---

12 januari 2000

Kommunalt hot mot småföretagen

Min betraktelse den 15 december 1999 inför millennieskiftet var ganska pessimistisk. Nu när skiftet har skett är det dags att ta nya tag för att medverka till att framtiden trots allt skall bli ljusare än vad 1900-talets avslutning låter antyda.

En fråga som då står i blickpunkten för småföretagarna är kommunernas strävan att genom egna företag kommunalisera det lokala näringslivet. Den utvecklingen har pågått länge som ett led i försöken att överföra näringslivet i offentlig ägo. På riksplanet motsvaras utvecklingen av övertagande av företag genom att AP-fondsmedel investeras i aktier i privata företag och genom införandet av de numera avvecklade löntagarfonderna.

Kommunernas uppgifter är och bör vara begränsade till angelägenheter som har anknytning till varje kommuns geografiska område och som uteslutande är avsedda att tillgodose intressen som är gemensamma för varje kommuns invånare. Det gäller redan i dag men överträds ofta. Därför bör reglerna i kommunallagen göras tydligare. Dessutom måste man finna effektiva medel att förebygga och upphäva olagliga kommunala beslut, något som man inte har lyckats med hittills.

Kommunal verksamhet genom kommunala företag innebär ett åsidosättande av de demokratiska rättigheter som kommunallagen i och för sig tillförsäkrar kommuninvånarna. Insynen i verksamheten begränsas kraftigt och den demokratiska rätten att överklaga beslut upphävs. Därför är kommunal verksamhet i privaträttsliga former oförenlig med kommunal demokrati och bör inte förekomma.

De kommunala företagen ägnar sig i stor utsträckning olagligt åt verksamhet som konkurrerar med privata företag inom kommunen. Det leder till att utrymmet för privata företag, i synnerhet småföretag, beskärs. Därför bör företag verksamma i kommunen kunna överklaga kommunala beslut och därigenom få lagligheten i besluten prövade.

Dessutom sker inte konkurrensen med privata företag på lika villkor. De kommunala företagen subventioneras på olika sätt, genom tillgång till den kommunala kassan, genom kommunal borgen för företagens åtaganden eller genom kommunala beställningar. Redan den omständigheten att de kommunala företagen ytterst har den kommunala beskattningsrätten som säkerhet utgör en konkurrensfördel. Också av dessa skäl bör kommunal verksamhet i företagsform inte förekomma.

När en kommun köper varor eller tjänster från sina företag skall normalt upphandling i konkurrens göras. Ofta söker kommuner komma förbi denna skyldighet genom olika krumbukter som vid prövning visar sig olagliga. Här krävs en betydligt mer omfattande kontroll än som förekommer i dag.

Förslag i dessa för småföretagare så viktiga frågor har lagts fram i MOU-skriften "Kommunala företag - hot mot demokrati och fri konkurrens" (MOU 1996:2). En rikhaltig flora av exempel på kommunala överträdelser av upphandlingslagen och förslag till lagändringar har redovisats av den av stiftelsen Den Nya Välfärden sammankallade expertgruppen Konkurrenskommissionen under de sex år som kommissionen har verkat.

Alla frågor kan inte lösas på en gång. Låt oss i inledningen av detta århundrade koncentrera oss på att få till stånd ändringar inom det kommunala området på de punkter jag här har ställt i förgrunden.

29 mars 2000

Kommunala lagöverträdelser hindrar företagande

Kommunernas agerande har stor betydelse framför allt för det regionala och lokala företagandet. I skydd av det kommunala självbestämmandet tar sig kommunerna stora friheter inom företagssektorn. Men kommunerna ingår i ett nationellt system. Ansvaret för detta system vilar på staten. Därför reglerar staten i kommunallagen gränserna för kommunernas kompetens. Kompetensöverskridande prövas av förvaltningsdomstolarna.

Domstolsprövningar av gränserna för den kommunala kompetensen är förhållandevis vanliga. Trots domar om kompetensöverskridanden fortsätter kommuner ofta den olagliga verksamheten. Det finns nämligen inget effektivt medel att tvinga kommunerna att rätta sig efter domarna. Många försök har gjorts att råda bot på detta kommunala lag- och domstolstrots, men hittills har försöken varit resultatlösa.

Erfarenheterna från mer än sex års verksamhet i Konkurrenskommissionen visar, att det främst är på tre områden som kommunala lagöverträdelser lägger hinder i vägen för företagandet.

Det första och kanske allvarligaste är direkta överträdelser av den allmänna kommunala kompetensen. Många kommuner bedriver rent affärsmässig verksamhet som varken gäller allmännyttiga angelägenheter eller har anknytning till kommunens geografiska område eller är avsedd att uteslutande tillgodose kommunmedlemmarnas gemensamma intressen. Kort sagt, kommunerna inkräktar lagstridigt på de samhällsområden som traditionellt och

enligt kommunallagens intentioner skall vara förbehållna det privata näringslivet.

Det andra området för lagstridig kommunal verksamhet är stöd med skattemedel som lämnas till enskilda företag. Ofta är motivet för sådant stöd att locka företaget att etablera sig i kommunen eller att försöka hindra företaget att flytta till annan kommun eller att rädda företaget från konkurs. I alla dessa situationer innebär stödet att mottagande företag får konkurrensfördelar och att icke livskraftig verksamhet hålls under armarna till nackdel för livsdugliga företag. Långsiktigt är detta negativt både för utvecklingen av näringslivet i kommunerna och för kommunernas skattebetalare.

Det tredje området rör kommunernas upphandlingsverksamhet. Här har Konkurrenskommissionen konstaterat olika avvikelser från upphandlingslagens regler. En vanlig avvikelse är otillåten direktupphandling utan konkurrens. Denna avvikelse är särskilt bekymmersam, eftersom möjligheterna att överklaga upphandlingen är små enligt den praxis som domstolarna tillämpar. Det är inte heller ovanligt att upphandlingen inte är allvarligt menad utan bara ett sätt att kontrollera den egna verksamhetens kostnader. I dessa fall resulterar upphandlingen formellt sett i att upphandlingen avbryts och uppdraget lämnas till den egna förvaltningen. En variation på detta tillvägagångssätt är att ett kommunalt bolag deltar i anbudsgivningen och i sitt anbud inte tar hänsyn till alla kostnader som är förenade med anbudet och därför kan lämna lägre anbud än som är möjligt för privata anbudsgivare. Det förekommer också att en kommun vill gynna en lokal anbudsgivare och därvid tolkar förutsättningarna för upphandlingen till denna anbudsgivares fördel. Ytterligare en variation är att förutsättningarna för upphandlingen utformas så, att bara en anbudsgivare kan komma i fråga. I

alla dessa fall återkommer felaktigheterna ofta i senare upphandlingar, även när domstol har funnit tidigare upphandlingar lagstridiga.

Den som har drabbats av en felaktig kommunal upphandling har rätt till skadestånd för utebliven vinst. Men den som vill kräva skadestånd måste stämna kommunen till allmän domstol och riskerar att få betala alla rättegångskostnader, om målet förloras. Detta i förening med bevissvårigheter har lett till att antalet skadeståndsmål är begränsat sett i relation till det antal felaktigheter som Konkurrenskommissionen har konstaterat.

Tyvärr måste man av erfarenheterna hittills dra slutsatsen, att kommunerna synes ha större intresse av att utvidga sin egen verksamhet än av att främja och utveckla näringslivet i kommunerna. Även med respekt för den kommunala självstyrelsen förefaller det därför motiverat att staten – genom klarare lagstiftning och effektiva påföljder vid lagbrott – sätter hårdare krav på kommunerna att iakttä begränsningarna av den kommunala kompetensen och att följa upphandlingslagens regler.

6 september 2000

Kommuner främmande för konkurrens

Konkurrenskommissionen, en expertgrupp som sammankallats av stiftelsen Den Nya Valfärden, lämnar i dagarna sin sjätte verksamhetsberättelse. Den visar att det ännu återstår en lång väg att gå, innan konkurrenstänkande har genomsyrat den kommunala sektorn.

Kommissionen pekar på framför allt två områden, där många kommuners ageranden inkräktar på den fria konkurrensen. Det ena gäller kommunal verksamhet utanför den kommunala kompetensen på områden där det finns en fungerande konkurrens mellan privata företag. Det andra området handlar om underlåtenhet att upphandla vid externa beställningar eller brister i upphandlingsförfarandet.

Överträdelser av den kommunala kompetensen snedvrider konkurrensen mellan de privata företag som arbetar inom berörda branscher. Inte sällan sker överträdelserna genom kommunala bolag, som ju är underkastade samma kompetensbegränsningar som kommunerna själva. Ungefär en tredjedel av de ärenden som kommissionen har avgjort gäller sådana överträdelser. De som drabbas av överträdelserna är i regel lokala mindre företag, som inte kan hävda sig mot kommuner eller kommunala bolag med den kommunala beskattningsrätten som yttersta skydd.

Den största gruppen av ärenden som föranlett kritik från kommissionen är åsidosättande av upphandlingslagen. Åsidosättandena kan ta sig olika uttryck. Kommuner kan lägga ut beställningar utan att över huvud taget upphandla i konkurrens. Eller så görs olika konstruktioner för att gynna ett företag så att det inte skall se ut som en upphand-

ling, vilket det i verkligheten är fråga om. Olika icke affärsmässiga skäl anförs också för att välja annat anbud än det som är billigast eller ekonomiskt mest fördelaktigt. Även i dessa fall är det oftast mindre, lokala privatföretag som drabbas.

En rad av de ärenden som kommissionen har avgjort under året har sedermera prövats i allmän domstol eller förvaltningsdomstol. Inte i något fall har domstol gjort annan bedömning än kommissionen.

Det lönar sig alltså att anmäla fall av misstänkt konkurrensnedvridning från kommuners sida till Konkurrenskommissionen. Det kostar ingenting och anmälarna får förbli anonyma. Inte minst lokala små och medelstora företag har mycket att vinna på att vända sig till kommissionen för att få en sakkunnig bedömning av sina klagomål.

29 november 2000

Kommunal myndighetsutövning och kommunal affärsverksamhet

För de flesta människor förefaller det väl naturligt, att en person som utövar myndighetsfunktion mot kommuninvånarna inte samtidigt bör uppträda som säljare av produkter eller service till samma invånare. En sådan sammanblandning av myndighetsfunktionen med affärsverksamhet kan lätt leda till att kommuninvånaren känner ett tvång att köpa salubjudna produkter eller tjänster för att inte bli oförmånligt behandlad vid säljarens myndighetsutövning. Många gånger kan det dessutom vara svårt för kommuninvånaren att göra klart för sig i vilken funktion kommunaltjänstemannen uppträder, som myndighetsperson eller försäljare.

Det är emellertid inte ovanligt att kommundienstämän blandar samman sin myndighetsfunktion och affärsverksamhet. Det vill synas som detta har blivit vanligare allt efter som kommuners dåliga ekonomi har begränsat medelstildelning till olika kommunala verksamheter. Sålunda förekommer det att kommunala brandmyndigheter i samband med sina brandtillsyner saluför brandvarnare och till och med allmän larmutrustning. Sotningsmyndigheter saluför utrustning för eldning i öppna spisar och dylikt. Vanligt är också att teknisk personal på kommunala tekniska kontor erbjuder tjänster för ritning av hus eller ombyggnader som samma personal sedan skall godkänna för bygglov. Vad det gäller är alltså varor och tjänster som även erbjuds på den privata marknaden.

På grund av denna kombination av myndighetsutövning och affärsverksamhet får den kommunalt bedrivna affärsverksamheten ett försteg framför motsvarande privata

affärsverksamhet och riskerar därigenom att snedvrída konkurrensen. Konkurrenskommissionen har i sina granskningar uppmärksammat problemet och riktat kritik mot agerandet. Sannolikt har dock problemet större omfattning än som har kommit till kommissionens kännedom.

För företagen, särskilt de lokala och regionala, är det från konkurrenssynpunkt angeläget att kommunerna hindras att på detta sätt manipulera företagens marknader.

I ett vidare perspektiv kan kritik riktas mot kommunerna – och delvis mot gällande lagstiftning – för en omfattande sammanblandning av myndighetsfunktionen och kommunalt tillhandahållen service. Inför myndigheten är kommuninvånaren undersåte, inför serviceproducenten däremot kund. Många exempel på denna sammanblandning finns inom den sociala sektorn. Den som söker socialbidrag för sig och sina barn konfronteras kanske med samma myndighetsperson som kan besluta om omhändertagande av barnen. Dessa problem har behandlats i MOU-skriften Självständiga kommuner (MOU 1991:3). Förslaget där är att kommunernas myndighetsfunktion och servicefunktion organisatoriskt skiljs åt. Vissa servicefunktioner kan läggas ut på entreprenad, något som också har skett i en del kommuner. Härigenom kan på längre sikt en marknad skapas för sociala servicetjänster, varvid konkurrensen sannolikt skulle bidra till en fortgående kvalitetshöjning på servicen.

6 mars 2001

Kommunala företag snöper kommunal demokrati

I det statliga betänkandet "Den kommunala självstyrelsen och grundlagen" (SOU 1996:129) betonas, att staten måste fastställa det minimum av regler som ger kommunmedlemmarna garantier för handläggning under demokratiska former och att det kommunala besvärsinstitutet utgjort ett väsentligt element i det system av regler som avser att säkerställa den kommunala självbestämmanderätten.

Som har framhållits i olika sammanhang saknas denna medborgargaranti för handläggning i demokratiska former, när kommunal verksamhet bedrivs i företagsform. Ansvaret för denna brist vilar på staten. Men staten har inte velat ta detta sitt ansvar. I stället har man talat vitt och brett om kommuninvånarnas rätt till insyn i företagen. På grund av avsaknaden av rätten att klaga på olagliga beslut i företagen ger emellertid rätt till insyn en falsk bild av medborgarnas inflytande. Insynen lägger ett ansvar på kommuninvånarna samtidigt som de saknar möjlighet att reagera på beslut som de anser felaktiga. Samma förvända syn präglade på sin tid statens krav på insyn genom egen styrelserepresentant i företag som fick regionalpolitiskt stöd. Staten ådrog sig ett ansvar för företagens utveckling utan möjlighet för staten att genom sin enda styrelseledamot påverka denna utveckling.

Det kommunaldemokratiska problemet med de kommunala företagen är stort. Det finns omkring 1 600 majoritetsägda landstings- och primärkommunala företag jämte ett stort antal delägda sådana företag. Cirka en fjärdedel av

kommunernas totala verksamhet bedrivs i kommunala företag.

Det är en gåta att regeringen och i synnerhet riksdagen stillatigande kan godta denna utveckling, så mycket mindre som en stor del av de kommunala övertrampen av gränserna för den kommunala kompetensen sker just i de kommunala företagen och trots att den snöpning av den kommunala demokratin som verksamheten i företagsform innebär har påtalats i skilda sammanhang (se bl a MOU 1996:2 "Kommunala företag - hot mot demokrati och fri konkurrens"). I t ex direktiven (dir 1999:98) för utredningen om åtgärder för att stärka den medborgerliga insynen och deltagandet i den kommunala demokratin nämns inte detta kommunala demokratiproblem med ett enda ord.

Misstanken ligger nära, att kommunal verksamhet i företagsform gynnar kommunpolitikernas egenintressen och att rikspolitikerna inte vill stöta sig med sina lokala kollegor. Dessutom är politiker på olika nivåer ofta identiska.

Men de enskilda medborgarna kan inte nöja sig med denna trekvartsdemokrati på det kommunala planet. Även Sverige verkar ha behov av en folklig demokratirörelse av den typ vi har sett växa fram i andra stater som centralstyrts av en professionell politikerklass, en nomenklatura.

24 oktober 2001

Reaktionär kommunal ekonomi

En rad kommunalpolitiker har under senare tid i massmedia uttryckt sina bekymmer för den framtida ekonomin i kommuner och landsting. Dels hänvisar de till minskande inkomster, något som kanske mer är ett kortsiktigt, konjunkturberoende bekymmer än ett långsiktigt problem. Dels talar de om långsiktigt ökade utgifter på grund av bland annat maxtaxan för barnomsorgen och de kostnader för sjukvård och omsorg som en åldrande befolkning för med sig. De farhågor som politikerna ger uttryck åt är såvitt man kan bedöma befogade.

Men utvecklingen är inte opåverkbar. Det är inte en gång för alla givet att den ekonomiska utveckling som man kan förutspå med utgångspunkt i dagens utgiftsstruktur i kommuner och landsting ofrånkomligen kommer att inträffa. Det finns alternativa vägar att styra in utvecklingen på. Tyvärr förefaller det som om kommunpolitikerna blundar för detta och viljelöst låter den nuvarande utgiftsstrukturen rasera ekonomin. Det enda botemedel de kan komma på är att både försämra den service som kommuninvånarna har betalat dyrt för och ropa efter mer bidrag från staten eller mer avgifter från kommuninvånarna. Var finns det nytänkande och den förnyelse som det har talats så mycket om de senaste decennierna?

Vad finns det då för alternativ? I stor utsträckning är det staten som genom sin lagstiftning påverkar kommunernas utgifter. Men kommun- och landstingspolitikerna har egna handlingsutrymmen och kan dessutom påverka staten på olika sätt i stället för att som nu ofta sker ansluta sig till statens motstånd mot förändringar. Låt oss se på några exempel.

Den offentliga service som väntas möta de svåraste ekonomiska utmaningarna framöver är den landstingskommunala sjukvården. Just inom detta område finns flera förslag till hur en annorlunda organisationsstruktur kan skapa nya förutsättningar för patientmakt och kvalitet och, vilket är viktigt i detta sammanhang, för ökad kostnadseffektivitet. Ett sådant förslag har utvecklats i boken "HSF-modellen" (MOU 1994:1), ett förslag som liksom den nuvarande sjukvården bygger på offentlig finansiering, lika tillgång för alla och vård efter behov. Men förslaget har mötts av aktivt motstånd eller med likgiltighet bland politiker på riksplanet och inte minst av det stora flertalet landstingspolitiker, sannolikt därför att förslaget förutsätter ett nationellt system som skulle göra landstingen obehövliga, i varje fall som sjukvårdshuvudmän.

Inom barn- och äldreomsorgen har system skapats för medborgarnas egna val av vem som skall ge service. Dessa system har visserligen inte som huvudmål att minska kostnaderna, men mycket talar för att val mellan konkurrerande servicegivare ändå kan leda till lägre kostnader. Systemen har införts i en rad kommuner, men långt ifrån i alla. Politiska låsningar både på riksplanet och på det kommunala planet är tydliga, här liksom på sjukvårdsområdet.

Ansenliga summor av kommunala skattemedel rinner i dag ut genom de kommunala bolagen. De utgör över huvud taget ett odemokratiskt inslag i den kommunala förvaltningen och har gett kommunpolitikerna möjligheter att både ägna tid och krafter åt och att spendera skattebetalarnas pengar på uppgifter som ligger långt eller mycket långt från de gemensamma angelägenheter som kommunerna enligt grundlagen och kommunallagen är satta att sköta. De kommunala bolagen utgör dessutom ett hot mot konkurrens på lika villkor och därmed också ett

hot mot det enskilda lokala och regionala näringslivet. Dessa missförhållanden har påpekats från olika håll, bland annat i skriften "Kommunala företag", (MOU 1996:2). Trots det märks ingen reaktion från vare sig majoriteten av rikspolitiker eller kommunalpolitiker. På riksplanet har man till och med med lagstiftning sökt förhindra kommuner att göra sig av med direkt förlustgivande bolag på bostadsområdet.

Den reaktionära inställning som flertalet av våra politiker visar inför en hotande ekonomisk utveckling inom kommunsektorn borgar för att den kommunala ekonomin kommer att utvecklas precis så negativt som politikerna nu förutser. För att bryta utvecklingen krävs politiker, både på riksplanet och på kommunplanet, som är väsentligt mer öppna för alternativa former för att tillgodose medborgarnas berättigade krav på offentligt stöd och offentlig service än de politiker som utövar ett bestämmande inflytande i dag.

BESKA DROPPAR

OM SJUKVÅRD OCH SJUKERSÄTTNING

---

21 juni 2000

Sjukvårdsideologi i sandlådan

Ideologi fördummar, har någon sagt. Det kan knappast generellt sett vara sant. Men man blir tveksam när man följer regeringens turer på sjukvårdsområdet. Hur kan det vara möjligt att en sjukvårdsansvarig regeringsmedlem med ideologiska motiv söker hindra en utveckling som skulle kunna ge medborgarna en sjukvård som kan möta de krav på tillgänglig vård som dagens sjukvårdsorganisation visat sig inte kunna tillgodose? De ideologiska motiven ligger dessutom på en nivå som närmast hör hemma i sandlådan.

Till en början gör regeringen ingen skillnad mellan offentligt bedriven och offentligt finansierad sjukvård. Allt skärs över en kam. Men det råder egentligen ingen oenighet i Sverige om att sjukvården bör vara offentligt finansierad och därmed tillgänglig för alla på samma villkor. Detta döljer regeringen, och det måste ske mot bättre vetande. För det kan väl inte vara så, att regeringen inte har förstått debatten om sjukvårdens framtida struktur?

Vad frågan gäller är dels vem som skall få bedriva vården, dels hur den skall organiseras, landstingsvis eller nationellt.

Det finns i dag bara ett enda fullt utvecklat förslag som alternativ till dagens offentliga sjukvårdsmonopol. Förslaget, den så kallade HSF-modellen, har lagts fram i två skrifter från Medborgarnas Offentliga Utredningar, "Hälso- och sjukvård för 2000-talet" (MOU 1992:2) och "HSF-modellen, patientmakt, kvalitet och kostnadseffektivitet i en ny sjukvårdsstruktur" (MOU 1994:1). För den som har internet är förslaget presenterat på stiftelsen Den Nya Välfärdens hemsida (www.dnv.se).

HSF-modellen bygger helt på offentlig skattefinansiering. Modellen har alltså ingenting att göra med privatisering i betydelsen privat finansierad sjukvård. Regeringens avståndstagande från privatfinansierad sjukvård utgör alltså inget argument mot HSF-modellen.

Däremot bryter förslaget nuvarande landstingsmonopol på sjukvården. Vilken organisation som helst, privat eller offentlig, som fyller vissa krav på kvalitet och resurser skall få starta och driva ett hälso- och sjukvårdsföretag (HSF). Ett HSF skall ha ett totalansvar för sina patienters sjukvård, även den förebyggande vården, och för inkomstbortfall vid egen sjukdom. Staten skall bestämma omfattningen av HSFs vårdansvar och fortlöpande kontrollera kvaliteten i vården.

Alla medborgare skall vara anslutna till valfritt HSF och får vid missnöje med det valda byta HSF. Varje medborgare som behöver vård skall ha en förtroendeläkare inom sitt HSF.

Sjukhusen skall vara fristående och finansieras genom intäkter för lämnade vård- och andra tjänster, huvudsakligen för sådana tjänster som lämnats till HSF för dit anslutna medborgare.

HSF-modellen löser flertalet problem som är förbundna med dagens sjukvårdsstruktur. Men regeringen avvisar alla reformförslag med det ganska enfaldiga och dessutom felaktiga argumentet att ingen skall få tjäna pengar på människors ohälsa. Regeringen föredrar att priset för dagens sviktande sjukvårdssystem betalas av de patienter som köar för att få sjukvård. Priset är förlängt lidande, försämrad hälsa och ibland död.

Det förefaller därför som om det trots allt är så, att ideologi ibland ersätter förnuftet och att ideologiska argument är okänsliga för medborgarnas väl och ve. Det mest

---

BESKA DROPPAR

---

deprimerande är att mönstret känns igen från det förra seklet.

Kommer lagrådet eller i sista hand riksdagen att ta sitt förnuft till fånga?

10 januari 2001

Sjukförsäkringsutredningens förslag hotar småföretagen

Det förslag som sjukförsäkringsutredningen lade fram strax före jul förra året innebär, att sjuklöneperioden, dvs den tid arbetsgivaren betalar lön till anställd som blir sjuk, skall förlängas från nuvarande 14 dagar till 60 dagar.

Förlängningen till 60 dagar innebär enligt utredningen ingen kostnadsökning för företagen på grund av att arbetsgivaravgifter inte skall utgå för anställda över 55 år och att arbetsgivaravgiften sänks motsvarande den kostnadsökning som annars skulle drabba företagen. För de mindre företagen med en lönesumma på högst 160 prisbasbelopp införs ett högkostnadsskydd baserat på den genomsnittliga sjuklönekostnaden för hela företagssektorn.

Högekostnadsskyddet är dock ganska illusoriskt för det stora antalet småföretag som saknar avtal om högre sjuklön än 80 procent av lönen. Utredningen utgår nämligen från att dess förslag att sjuklönen skall utgå med 90 procent av lönen (i dag 80 procent) inte orsakar kostnadsökningar, eftersom flertalet företag avtalsmässigt bedöms ha förbundit sig redan nu att utge 90 procent av lönen i sjuklön. Men detta gäller inte flertalet småföretag. De åsamkas därför ökade kostnader, så mycket mer som denna sjuklön skall betalas inte i 14 utan i 60 dagar. Till detta kommer naturligtvis att de till skillnad från i dag skall betala lön ur egen kassa hela den förlängda tiden, vilket kan anstränga likviditeten, särskilt om de måste anställa vikarier.

Anknytningen av högekostnadsskyddet till den för företagssektorn genomsnittliga sjuklönekostnaden är också ett bräckligt skydd. När denna genomsnittliga kostnad ökar, kanske på grund av kraftiga löneökningar inom

speciella sektorer av näringslivet, kommer kostnadsökningen att fortplanta sig även till småföretagen.

I vanlig ordning bortser utredningen dessutom från de administrativa kostnaderna i företagen. Utredningen räknar finstämt på administrativa kostnadsminskningar hos försäkringskassan men underlåter att med ett ord nämna att motsvarande kostnader ökar hos företagen. Detta blir särskilt märkbart hos de små företagen, som regelmässigt har små administrativa resurser.

Sammantaget framstår sjukförsäkringsutredningens förslag alltså som icke godtagbart för det stora flertalet småföretag. Deras risksituation, som redan är hög till följd av fåmansföretagsreglerna och statens i övrigt avoga inställning till småföretag, blir i varje fall inte lägre om utredningens förslag genomförs.

31 januari 2001

Olycksbådande offentligt agerande

Under januari i år har det inträffat ett par saker som inte bådär gott för framtiden. Det här är vad som hänt.

1. Förslag har lagts fram av Riksförsäkringsverkets chef att Sverige skall införa en särskild obligatorisk försäkring för vård och omsorg på ålderdomen. Detta öppnar en fantastisk möjlighet till kraftiga skattehöjningar. Först skall vi alltså betala världens högsta skatter för att bli vård och omsorg när vi blir gamla. Sedan skall vi utan skattereduktioner betala försäkringspremier för att få denna vård och omsorg. Liknande utveckling är sedan länge på gång inom sjukvården. Skall vi få vård inom rimlig tid måste vi själva betala för vården. Vi får följaktligen ingenting för alla de skatter vi betalar till landstingen och kommunerna just för dessa ändamål.

Detta visar klart att nuvarande system för sjukvård och äldreomsorg är misslyckade. Men ingen vill erkänna det. Socialministern tror att han kan bevara sin maktposition genom att förneka problemen. Landstingspolitikerna är måna om att behålla sina positioner och sina inkomster. Och våra kommunpolitiker skulle kanske erkänna misslyckandet, om de fick bedriva omsorgen i kommunala bolag där de kunde få välavlönade direktörsjobb.

Men det finns lösningar. Det verkliga problemet är att politiker på alla nivåer inte ens gitter ta del av förslagen till lösningar. Tentera era politiker beträffande förslagen i skrifterna "HSF-modellen - patientmakt, kvalitet och kostnadseffektivitet i en ny sjukvårdsstruktur" (MOU 1994:1) och "Eget val i äldreomsorgen" (MOU 1992:1). Med stor

sannolikhet har ingen av politikerna läst skrifterna. Så fungerar en demokrati på nedgång.

2. Än en gång på kort tid har det visat sig att regeringskansliet har brutit mot gällande upphandlingslag. Nu i Näringsdepartementet. I höstas gällde det Statsrådsberedningens upphandling inför Statsministerns beryktade Sydafrikaresa. Hur skall man få underordnade myndigheter att följa lagen, när inte ens landets högsta myndighet som borde vara ett föredöme gör det? Som föräldrarna gör, gör också barnen.

Därför är det nu än mer angeläget än förut att företag på alla nivåer håller tummen på ögat på statliga och inte minst kommunala myndigheter, när de gör upphandlingar, och reagerar på allt som inte verkar vara i sin ordning.

Näringsministern har försvarat sitt departements bristande efterlevnad av de offentliga upphandlingsreglerna med att han har följt vad som är gängse inom det privata näringslivet. Det är ett både ointelligent och allmänt dumt försvar. Det logiska svaret är, att regeringen och dess ministrar och departement inte skall ägna sig åt verksamhet där de regler som gäller för offentlig förvaltning inte kan tillämpas. Näringsministern och Näringsdepartementet skall därför avstå från att försöka leka företagsledare och i stället ägna sina krafter åt den opartiska och objektiva roll som är en regerings uppgift. Då kommer regeringen inte att behöva uppträda som part i konflikt med vissa av de medborgare vilkas personliga, ekonomiska och kulturella välfärd regeringen grundlagsenligt är till för att trygga.

23 januari 2002

Småföretagen och den förlängda sjuklönetiden

Utredningen om en handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet (SOU 2002:5) misslyckas redan på betänkandets omslag att definiera sitt uppdrag. Där sätts, liksom i förslagen, individen i centrum. Men utredningens övergripande mål anges i texten vara ”människor i arbete”. Då måste detta mål vara det centrala. Genom att i stället sätta individen i centrum går utredningen förbi den grundläggande frågan om fördelningen av ansvaret för målet mellan staten, arbetsgivarna och de anställda. Utan en sådan ansvarsfördelning lär utredningens mål inte kunna uppnås.

En rimlig ansvarsfördelning kunde innebära, att arbetsgivarna tar ansvar för arbetsmiljön och genom sjuklön ett ekonomiskt ansvar under första tiden av anställdas sjukdom, att den enskilde själv tar ett primärt ansvar för sin hälsa genom karenstid, innan annan part övertar ekonomiskt ansvar för sjukfall, samt att staten via sjukförsäkringen tar det yttersta ekonomiska ansvaret vid längre tids sjukdom. Det är ansvaret för den enskilde som utredningen helt lämnar åt sidan. Därmed försvinner erfarenhetsmässigt utsikterna att nå utredningens mål.

Utredningen uppehåller sig mest utförligt vid arbetsgivarnas ansvar för arbetsmiljön och för sjuklön. Detta är inte mycket att orda om, även om utredningen torde ha överbetonat arbetsmiljöns betydelse för de under senare år kraftigt höjda sjuktalen. Det finns ett väl belagt samband mellan sjuktalen, å ena sidan, och antalet karensdagar och sjukersättningens höjd, å andra sidan. En diskussion om dessa faktorer hade varit viktig, om det nu är målet ”människor i arbete” som utredningen strävar efter.

Beträffande sjuklön föreslår utredningen att taket för ersättningsgill lön skall höjas från 7,5 till 10 prisbasbelopp. Detta förslag innebär generellt, att företagens kostnader för sjuklön ökar. Det gäller också småföretagen och förtar till dels det högkostnadsskydd som behandlas i det följande. I jämförelse med dagens kostnader blir därför företagens kostnader för sjuklön i regel högre än deras kostnader i dag.

Utredningen föreslår vidare att även småföretagens ansvar för sjuklön skall förlängas från nuvarande 14 dagar till 60 dagar. För att inte förslaget skall medföra en orimlig belastning på dessa företag föreslås ett högkostnadsskydd. Hur skyddet är avsett att fungera är emellertid inte lätt att genomskåda. Detta är anmärkningsvärt, särskilt som högkostnadsskyddet primärt skall beräknas av småföretagaren själv. Först efter ansökan om förskott eller ansökan om definitiv återbetalning i efterskott kan nämligen företaget få den kompensation för sina kostnader för utbetald sjuklön som ligger i högkostnadsskyddet.

De beräkningar som jag har försökt göra synes visa, att småföretagen med den sänkta sjukförsäkringsavgiften och högkostnadsskyddet i stort sett får lägre kostnader för sjuklön under 60 dagar än vad de i dag, med förslaget om höjt tak till 10 prisbasbelopp, skulle ha betalat för 13 dagars sjuklön. Är detta riktigt, bör högkostnadsskyddet välkomnas. Men reglerna är komplicerade och man frågar sig hur det är möjligt att lägga fram en mångordig offentlig utredning med förslag, som skall tillämpas av enskilda småföretagare, på ett sådant sätt att även folk som är vana att läsa byråkratiska texter har svårigheter att förstå hur förslaget skall tolkas.

Mot den här bakgrunden kan man inte som utredningen gör bortse från de ökade administrativa kostnaderna särskilt för småföretagen, som oftast har små och inflexibla

administrativa resurser. I en samhällsekonomisk kalkyl måste man beakta även sådana kostnadsposter.

Utredningen berör också frågan om samordning mellan sjukvården och sjukförsäkringen. Det är en viktig fråga som bör få en lösning. Men inte heller på denna punkt är utredningens förslag genomarbetat. Samordningen bör ske med sjukvården som huvudman. Hur det kan ske på ett enkelt och effektivt sätt framgår av de förslag till framtidens sjukvård som har lagts fram i Medborgarnas Offentliga Utredningars skrifter "Hälso- och sjukvård för 2000-talet" och "HSF-modellen - patientmakt, kvalitet och kostnadseffektivitet i en ny sjukvårdsstruktur" (MOU 1992:2 och 1994:1).

Det kunde finnas mycket mer att kommentera i fråga om utredningens förslag. Genomgående präglas förslagen av en regleringsiver som rimmar illa med regeringens strävan att avreglera. Som exempel kan nämnas förslaget att kvoter in långtidssjuka till företagen, ett förslag som betydligt ökar regleringarna och sannolikt i sin tur leder till ytterligare regleringar. När det gäller förslaget om en kompletterande arbetsmarknad för denna arbetskraft är det värt att notera, att utredningen förbigår den kompletterande marknad som redan finns i form av den skyddade verksamheten, som först ombildades till Samhällsföretag AB och numera kallas Samhall. Denna verksamhet bör återföras till sitt ursprungliga syfte att ge sysselsättning åt arbetskraft med olika slags arbetshinder.

BESKA DROPPAR

**OM FÖRFATTNINGS-
PROBLEM
OCH ANDRA
ALLMÄNNA
SAMHÄLLSPROBLEM**

---

30 augusti 1999

Verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande

Regeringen (näringsminister Björn Rosengren) lade 24 augusti 1999 fram verksamhetsberättelse för de statligt ägda företagen.

Huvudbudskapet i berättelsen är att de statliga företagen skall drivas affärsmässigt och att staten skall utöva en aktiv ägarroll. Vilken "ägarpolicy" staten skall tillämpa skall emellertid meddelas senare.

Staten äger i dag 59 företag, som omsätter 282 miljarder kronor och har 205 000 anställda. Resultatet efter finansiella poster var 1998 knappt 34 miljarder kronor.

Tanken på en aktiv statlig näringspolitik lanserades redan 1969 av Krister Wickman. Framgångarna sedan dess har varit mycket varierande. En orsak är att det då liksom nu saknas en analys av varför staten över huvud taget skall driva egna företag i privaträttsliga former.

Erfarenheterna av statligt företagande är mycket dåliga i alla länder. Det finns många skäl för detta. Ett är att politiska instanser har svårare att agera kraftfullt mot statligt ägda företag än mot privata företag, från vilka statens kontrollmakt är fristående. Staten får svårt att upprätthålla neutralitet i sitt agerande mot näringslivet i dess helhet. Statssocialismens sammanbrott illustrerar farrorna med staten som förvaltare av produktionsmedel.

Mot denna bakgrund måste krävas starka skäl för att staten (och för övrigt även kommuner) skall äga och driva företag. En analys som ger sådana skäl saknas helt i näringsministerns berättelse. Den affärsmässighet som näringsministern talar om kan inte förenas med politisk styrning. Ingen vill betvivla, att statligt ägda företag från

och till blir föremål för politisk styrning. En affärsmässigt bedriven verksamhet innebär dessutom inte bara möjligheter till vinst utan också risker för förluster. Det ligger knappast i regeringens och riksdagens mandat att äventyra skattebetalarnas pengar i sådan spekulativ verksamhet. För kommunerna gäller ett generellt förbud mot sådan verksamhet.

Näringsministern ger alltså inget som helst svar på frågan, varför staten över huvud taget skall äga och förvalta företag och varför staten skall konkurrera med privata företag på konkurrensmarknader. Hans tal om att det är medborgarna som äger statsföretagen och att deras ägande skall förvaltas med lönsamhet är rent nonsens. Verkligheten är att politikerna i regeringen och riksdagen (liksom de kommunala politikerna) hellre leker företagare på skattebetalarnas bekostnad och frotterar sig med det privata näringslivets toppar än ägnar sig åt sina grundläggande uppgifter, som i dag ofta är svårt eftersatta både på riksplanet och på det kommunala planet (t ex vägar, försvar, renhållning, skola, sjukvård).

Utgångspunkten för framtiden måste vara att varken regering och riksdag eller kommuner skall äga och driva företag. Undantag måste ha starka motiv. Näringsministerns verksamhetsberättelse för inte denna fråga ett enda steg framåt.

22 oktober 1999

Sista Sovjetstaten

Jag kan inte låta bli att kort kommentera näringsminister Björn Rosengrens famösa uttalande om Norge som den sista Sovjetstaten.

I stort kan en "Sovjetstat" sägas utmärkas av bland annat följande förhållanden:

- En utpräglad nationalism, något som präglar både Sverige (EU, EMU, NATO) och Norge (EU).

- Strävan mot enpartistat, där bara ett parti anses stå för rättvisa, solidaritet och nationellt ansvarstagande (socialdemokratin).

- En stark centralisering på alla områden. Det är vad som har utvecklats i Sverige under efterkrigstiden.

- Gynna stora, prestigefyllda företag men missgynna små företag och framför allt företagare. Det är också utmärkande drag för regeringarnas inställning i Sverige historiskt och alltjämt.

- Skapande av stora offentliga monopol och gynnande av privata monopol i form av sk järntrianglar i samverkan mellan regeringsdepartement, central statlig myndighet och privata storföretag eller branschorganisationer. Sverige utgör i detta avseende något av en socialistisk mönsterstat.

- Starka inslag av korporatism i styrelseskicket. Även på denna punkt utgör Sverige ett gott åskådningsexempel.

- Socialisering av privatlivet. Sverige har här gått längre än andra västländer.

Hur det är i Norge i dessa hänseenden får väl norska bedömare avgöra. Men att Sverige tillhör de sista Sovjetstaterna, kanske den sista, är svårt att komma ifrån. Det är anmärkningsvärt att en svensk regeringsledamot inte har tillräcklig klarsyn för att inse detta. Eller, för att citera

bibeln, han ser grandet i sin broders öga men inte bjälken i sitt eget.

Den extrema nationalism som på ömse sidor synes ha präglat de mellanstatliga förhandlingarna om Telia/Tele-
nor och omsorgen om fortsatt statlig dominans över det
nya företaget talar sitt tydliga språk. Med denna
nationalistiskt prestigefyllda inställning, som har styrt
förhandlingarna om sammanslagningen, är det min bedöm-
ning att det nya företaget är dömt att misslyckas. Tidigare
försök med svensk-norska samprojekt utgör varnande
exempel.

3 november 1999

Välfärdsstaten stimulerar inte arbete

Jag läser i regeringens budgetproposition för år 2000 (sid 29): "Arbete har ett egenvärde och ger självkänsla. Systemen bör utformas så att (utbildning och) arbete lönar sig bättre. — De höga marginaleffekter som finns i kombinationen av skatte- och bidragssystemen och kommunala avgifter utgör ett hot mot integration och rättvisa. — De gör att människor inte nämnvärt kan påverka sina ekonomiska förhållanden genom att arbeta mer och öka sina inkomster. Att ta kortvariga arbeten, att övergå från arbetslöshet till arbete och att övergå från deltid till heltid lönar sig ibland inte alls."

Den senkomna insikt som citatet ger uttryck åt har tidigare bekräftats i flera utredningar av Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO). I en utredning från 1997 (Ds 1997:73) konstateras, att många löntagare arbetar utan att det är särskilt privatekonomiskt lönsamt och att det är ganska vanligt att arbetslösa bara marginellt kan förbättra sin ekonomiska standard genom att börja arbeta. Dessa problem sägs orsakas av att olika delsystem sammantaget när de utnyttjas leder till åtskilliga både okontrollerade och oönskade kombinationseffekter. Slutsatsen är, att problemen kan minskas bara genom att man i grunden förenklar skatte-, socialförsäkrings-, bidrags- och avgiftssystemen så att tröskeeffekter och marginaleffekter reduceras och kontrolleras i ett och samma system.

En annan utredning, från 1998 (Ds 1998:15) påpekar, att statens förmåga att axla hela ansvaret i en rad centrala välfärdsfrågor ifrågasätts allt mer. Frågan ställs om kommunerna har möjlighet att själva ta vid där statens insatser inte räcker till. Det enda systematiska samband man har

funnit med sysselsättningen i kommunen är kommunalskatten. Kommuner med hög kommunalskatt har i allmänhet låg sysselsättningsgrad. Delvis kan detta bero på att hög skatt faktiskt motverkar sysselsättningen. Men dessutom överkompenseras kommuner med hög arbetslöshet kraftigt genom det kommunala utjämningsystemet, och utjämningsystemets konstruktion och socialförsäkringsreglerna gör det mycket lönsamt för en kommun att slussa arbetslösa från kommunala socialbidrag till den statsfinansierade a-kassan. Kommuner med hög arbetslöshet har alltså mycket svaga motiv att satsa på sysselsättning.

Man kan naturligtvis inte vänta sig en långsiktigt uthållig hög sysselsättning, när staten genom sina skatte- och stödsystem bidrar till att dels göra det olönsamt för enskilda att öka sitt arbetsutbud, dels göra det lönsamt för kommuner att vidmakthålla en hög arbetslöshet.

På båda dessa punkter har förslag till förändringar lagts fram i Medborgarnas Offentliga Utredningar. I rapporten "När folkhemmets barn blivit vuxna" (MOU 1995:1) föreslås ett sammanhållet statligt välfärdssystem på nivåer som kombinerar trygghet med drivkrafter för eget ansvar och egna insatser. Rapporten "Självständiga kommuner" (MOU 1991:3) innehåller ett fullt utvecklat förslag till ett enkelt och stabilt kommunalt utjämningsystem, som ger en rimlig utjämning samtidigt som varje kommun stimuleras att själv ta ansvar för att öka sysselsättningen och skatteunderlaget i kommunen.

Utanför den statliga sfären har alltså åtskilligt gjorts för att finna vägar ut ur de problem som den hittillsvarande politiken har skapat. Av uttalandena i budgetpropositionen verkar insikten om problemen nu ha nått även regeringen. Frågan blir då, om insikten resulterar enbart i svulstiga uttalanden i en proposition eller om den också skall följas av konkreta förändringsinitiativ.

BESKA DROPPAR

Några sådana initiativ tas i varje fall inte i årets budgetproposition. Med tanke på den brist på handling och den konservatism som präglar den partikonstellation som nu styr Sverige är det tyvärr knappast troligt att regeringen under de närmaste åren kommer att göra något för att lösa problemen.

1 december 1999

Korruption finns också i Sverige

Vi i Sverige brukar berömma oss av att vi har oförvitliga tjänstemän och förtroendemän, och vi är snara att fördöma andra länder där korruption visat sig förekomma i förvaltningen.

Det finns många former av korruption. Vanligen tänker man på penningkorruption i form av begäran eller mottagande av pengar, tjänster eller andra förmåner för att ge tillstånd eller fatta annat beslut till förmån för viss person eller organisation. Men det finns också vänskapskorruption och svågerpolitik i form av förmåner på grund av nära vänskap eller släktskap, liksom politisk korruption i form av tjänstetillsättningar eller andra förmåner för att gynna partivänner eller det egna politiska partiet.

Nu har vår självuppfattning i detta avseende fått sig en knäck. I en rapport från finansdepartementets Expertgrupp för studier i offentlig ekonomi (ESO) klarläggs att korruption inte är ovanlig särskilt på det kommunala planet och inte minst bland tjänstemännen. Detta är nog överraskande för de flesta.

Men inte för alla. För oss som i mer än fem år har verkat i den av DNV sammankallade expertgruppen Konkurrenskommissionen har det länge funnits skäl att misstänka att allt inte har stått rätt till i flera av de hundratals upphandlings- och konkurrensärenden som vi har granskat. Men det har stannat vid misstankar, eftersom vi som en privat grupp inte har ett offentligt organs möjligheter att göra vidare utredningar i saken.

Trots detta är det viktigt att vi i kommissionen fortsätter våra granskningar för att offentliggöra felaktiga eller tveksamma handläggningar av upphandlingar och andra

konkurrensärenden och på så sätt motverka den korrup-
tion som ESO har pekat på.

Vi svenskar måste nog tyvärr i fortsättningen visa litet
större ödmjukhet när vi kritiserar andra länders förvalt-
ningar för korrupktion. Först måste vi städa framför egen
dörr.

15 december 1999

Millenieskifte utan framtidsvyer för Sverige

Det är dystert att se fram mot ett millennieskifte som inte bär med sig några frön till en mer blomstrande framtid. Det senaste århundradet har visserligen visat upp en kraftfull teknisk utveckling, dock till priset av två världskrig. Men samhällsutvecklingen i övrigt har gått i stå. Folkhemmet har byggts upp, blivit övermoget och börjat avveckla sig självt. Det fyllde inte de krav som 1980- och 1990-talen ställde. Än mindre fyller det 2000-talets krav. Att önska folkhemmet åter är därför att möta nästa årtusende med förbundna ögon.

Folkhemmet var en produkt i stor skala av det gamla brukssamhället. Det alternativ som har omhuldats inom den politiska vänstern är socialiststaten. Den har emellertid visats sig fungera bara i enpartistater och med hård terror och angiveri som främsta medel. Trots det förordas den alltjämt av vänsterpartier, oftast under partibeteckningar som skall dölja det verkliga innehållet i partiernas politik.

Nej, det gamla är förgånget. Vad vi i Sverige nu behöver är ett nytänkande som kan forma ett samhälle byggt på 2000-talets förutsättningar. Nytänkande är dessvärre en bristvara. Och de som tänker nya tankar stöts ut ur partier eller andra grupper som de tillhört. Så tystnar och tystas de röster vi borde lyssna till. Framtidstänkandet försvinner i det förgångnas mörker. Nostalgins profeter triumferar.

Den som borde gå i spetsen in i 2000-talet, regeringen, håller sig till nationalsångens ord: "Du tronar på minnen från fornstora dar". Den gör inte klart för sig, att de fornstora dagarna visserligen var forna men inte så stora. I varje fall var dagarna stora bara i det forna men inte nu.

Regeringen gör inte heller klart för sig att den har att ansvara för hela Sveriges framtid och inte bara eller ens i första hand för det egna partiets. Kanske är Sveriges och partiets framtider rentav på kollisionskurs. Det primära ansvaret gäller då hela Sverige.

Hur långt har inte 1900-talet fört Sverige från denna grundlagsenliga ordning! Särintressena har triumferat och tillåts nu att i praktiken styra Sverige. Regeringen har blivit ett verkställighetsorgan för särintressen och inte för folket. Sverige har blivit en korporativistisk stat, inte den parlamentariska demokrati som grundlagen förutsätter.

De sista decennierna av 1900-talet har tydligt visat, att den offentliga sektorn inte långsiktigt kan finansiera de omfattande försörjningsåtaganden som den har gjort mot medborgarna. Slutsatsen är, att de offentliga trygghets-systemen måste ändras. De måste bygga på en mer positiv syn på medborgarnas vilja och förmåga att själva bidra till sin trygghet. Statsmakterna håller emellertid envist fast vid sin negativa människosyn. Vad de har gjort är att minska förmånerna i nuvarande system, med påföljd att systemen fungerar allt sämre eller i vissa fall inte alls. Dessutom har försämringarna genomförts utan att de skatter som finansierar systemen har sänkts för att ge medborgarna möjlighet att ta eget ansvar.

I stället för att styra landet har regeringen försökt agera som stor företagsledare. Det från början dödsdömda samgåendet mellan Telia och Telenor visar regeringars oförmåga att leda företag. Det ställer dessutom de inblandade regeringarna i en rent löjlig dager och undergräver deras trovärdighet.

Parallellt med denna utveckling har staten försummat sina primära uppgifter, som omfattar bland annat försvar, rättsväsende, utbildning och kommunikationer, eller med andra ord samhällets infrastruktur.

Statsmakterna har ingenting lärt av 1900-talets misslyckanden.

Det saknas inte förslag till hur man kan lösa de problem som statsmakterna har skapat genom sina beslut, särskilt under 1900-talets tre sista decennier. Förslag till lösningar har emellertid utarbetats utanför den offentliga sektorn. De mest heltäckande har under mer än tio år löpande presenterats i bokserien Medborgarnas Offentliga Utredningar och i år sammanfattats i skriften "För Sverige - på tiden". Alla förslag har dock helt negligerats av våra maktfullkomliga politiker. Men vi får inte ge upp. För att citera psalmen: Det gäller "att tränga, ja, tränga sig fram, annars är himlen förlorad".

Min nyårsönskan inför millennieskiftet är därför att vi skall få politiker med det mod och den resning som krävs för att styra ett land och inte bara ett parti, politiker som präglas av samhällsansvar, förnuft, sans och måtta och ett visst mått av ödmjukhet.

Då skulle vi med viss förtröstan kunna se fram mot en ljusare framtid än 1900-talets mörka avslutning. Är det en helt orealistisk nyårsönskan?

19 januari 2000

Regering i Sveriges eller partiets intresse?

Sverige är en parlamentarisk stat. Regeringen skall ha riksdagens förtroende. Därför skall statsministern godkännas av riksdagen. Praktiskt blir statsministern godkänd, om inte en majoritet av riksdagens ledamöter röstar emot. Statsministern utser sedan själv övriga ministrar i regeringen.

Sedan regeringen är bildad, skall den styra riket. Den offentliga makten skall regeringen enligt grundlagen utöva under lagarna och med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd skall vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten.

Denna teoretiska bild av parlamentarismen är en realitet i många länder. Det kommer till uttryck bland annat efter de allmänna valen, då partier som förlorat ett val förklarar sig vilja stödja den vinnande parten för att åstadkomma bästa möjliga resultat för landet som helhet, för alla medborgare oberoende av hur de röstat.

Så inte i Sverige. Här utnyttjas regeringsmakten oförblommerat för att kortsiktigt gynna parti- och sår-intressen och därigenom upprätthålla ställningen i de återkommande opinionsundersökningarna och ytterst säkra regeringspartiets eller -partiernas möjlighet att vinna nästa val. Parti som förlorat ett val förklarar, att det skall jaga regeringen med blåslampa. Landets väl och ve glöms bort. Grundlagens krav att den offentliga makten skall utövas med respekt för den enskilda människans frihet och värdighet offras hänsynslöst i kollektivens intresse.

Det övergripande resultatet är att landets välståndsutveckling sätts åsido till förmån för intressegruppers kortsiktiga önskemål. Historiskt har detta primärt drabbat de små och medelstora företagen, inte de riktigt stora som i stället har omhulrats av ideologiska skäl men nu tackar genom att flytta utomlands. Så är det alltså, trots en växande insikt om att de små och medelstora företagen utgör basen för en framtida gynnsam ekonomisk utveckling, som i sin tur är förutsättningen för en positiv välståndsutveckling.

Långsiktigt drabbar den förda företagspolitiken hela landet, alla invånare i landet, även dem man kortsiktigt har velat gynna.

Dessvärre tar det lång tid att rätta till decenniernas misstag. Hur det kan göras ger andra länder exempel på. Storbritannien och Finland har mycket att lära oss. Vi måste nu inse att Sverige inte är det föregångsland som många svenskar föreställer sig. Det är på tiden att de politiska partierna i Sverige tar sig en funderare på hur de mellan de allmänna valen kan samverka i hela nationens intresse.

14 mars 2000

Partikongresser representerar inte väljarna

Det är alltid stort ståhej runt de politiska partiernas partikongresser, vare sig de kallas kongress, landsmöte eller något annat. Särskilt gäller det socialdemokraternas partikongresser. Beslut där uppfattas av många som liktydigt med riksdagsbeslut. Socialdemokraterna har ju länge varit det största partiet, med över femtio procent av rösterna vid riksdagsvalen på den tid det begav sig.

Den fråga man kan ställa sig är, om en partikongress verkligen är representativ för partiets väljare. Avgörande för svaret är hur ombuden vid kongressen utses. Normalt utses de av partidistriktet eller motsvarande lokalt eller regionalt partiorgan. Ett partidistrikt består av partiets medlemmar på orten. Det är dessa medlemmar som väljer ombud till kongressen och som eventuellt ger direktiv om hur deras ombud skall rösta vid kongressen i skilda frågor. Vilken förankring har då partidistriktets medlemmar hos väljarna?

Det är allmänt känt att de politiska partiernas medlemsantal har sjunkit kontinuerligt under senare år. Enligt uppgifter från de politiska partierna år 1998 utgjorde medlemmarna i genomsnitt bara cirka tio procent av partiernas väljarantal, med viss spridning runt detta genomsnitt. Under alla förhållanden kan man konstatera, att partimedlemmarna inte utgör ett representativt urval av partiernas väljarkår, så mycket mindre som medlemmarna saknar väljarnas mandat att företräda dem. I den mån en partikongress hävdar att den företräder partiets väljarkår är det alltså grovt missledande.

Trots detta är det partiernas medlemmar som exklusivt nominerar kandidater inför de allmänna valen, och parti-

medlemmarnas kongresser gör anspråk på att kunna ge direktiv för hur regeringen skall handla och hur de folkvalda ledamöterna i riksdagen skall rösta i olika frågor. Regeringen och partiets riksdagsledamöter uppträder å sin sida som om kongressbeslut skulle vara bindande för dem när de grundlagsenligt skall fatta sina beslut i hela folkets intresse. Från såväl konstitutionell som demokratisk synpunkt är ett beslut på en partikongress ingenting annat än en opinionsyttring från dem som råkar tillhöra det fåtal av partiets väljare som är partimedlemmar.

Det ligger till och med närmare till hands att tolka opinionsundersökningar som uttryck för väljarnas åsikter än majoritetsbeslut på partikongresser.

De enda som kan uppträda med anspråk på att företräda väljarna är de valda ledamöterna i riksdagen. Och det är riksdagsledamöternas uppgift att fatta beslut i enlighet med vad de uppfattar som väljarnas vilja och inte efter vad de få medlemmarna som uppträder på partikongresser råkar tycka.

Det är värt att hålla dessa fakta i minnet inför den socialdemokratiska extra partikongress som snart skall hållas med frågan om Sveriges inträde i EMU som huvudpunkt. Vad kongressen kommer fram till i denna fråga kan med hänsyn till kongressens bristande representativitet för de socialdemokratiska väljarna rimligen inte läggas till grund för regeringens handlande eller de socialdemokratiska riksdagsledamöternas röstande. Vill de söka utröna sina väljares åsikter i frågan är som sagt opinionsundersökningarna ett säkrare underlag än partikongressens åsiktsyttring.

Mot den här bakgrunden kan det synas ligga nära till hands att anordna en folkomröstning om EMU. Å andra sidan har vi ett representativt styrelseskick, och därmed är det ett ansvar för riksdagens ledamöter att på eget ansvar

---

BESKA DROPPAR

---

inför väljarna fatta beslut även i kontroversiella frågor. Känner sig riksdagens ledamöter inte kapabla att fatta beslut i EMU-frågan, kan de visserligen söka ledning genom en folkomröstning. Men det är riksdagen som till sjuende och sist skall fatta beslutet och ta det slutliga ansvaret för beslutet. Det ansvaret kan de inte delegera till folket genom en folkomröstning.

19 april 2000

Formell demokrati utan innehåll

Jag har läst Demokratiutredningens betänkande "En uthållig demokrati" (SOU 2000:1). Där sägs en del förnuftiga saker. Som till exempel att demokratin utgår från att vi är olika och ska så få vara. Att folkstyrelsens syfte varken är en stor stat eller stora kommuner. Och att målet är att varje medborgare ges makt att utveckla sin kompetens att lösa sina konflikter. Men samtidigt säger utredningen, att den har stannat för en demokratidefinition som inte tar ställning till beslutens innehåll. Demokrati är enligt utredningen en procedur, ett sätt att organisera en demokratisk stat.

Det mesta av utvecklingen i Sverige under förra århundradet strider mot dessa uttalanden. Den Myrdalska visionen från 1930-talet har lett till enhetslösningar av de sociala problemen, i form av monopoliserad och schabloniserad enhetsskola, socialtjänst, sjukvård och pensionsförsäkring. Att vi är olika och har olika preferenser återspeglas inte i den offentliga service som har tvingats på oss med stöd av en brutal beskattning av våra inkomster och tillgångar. Vi får alltså inte vara olika.

Den dominerande socialdemokratiska doktrinen har som uttalat syfte att utvidga statens och kommunernas makt till allt fler områden, till och med långt in i den strikt privata sfären. Som ett resultat styr stat och kommun merparten av både landets och de enskilda medborgarnas ekonomi. En majoritet av medborgarna är understödsgare och alltså beroende av offentliga organs välvilja. Det innebär att flertalet medborgare inte längre är fria, enligt en statsministers definition: Den som är satt i skuld är inte fri. Det är naturligtvis inte heller den som står i annat

beroendeförhållande till andra. Ska utredningens uttalanden uppfattas som kritik av denna doktrin?

Denna utveckling har dessutom lett till att en majoritet av medborgarna har berövats möjligheten att utveckla sin kompetens att själva lösa sina problem. Därför är det logiskt, att den första fråga som de som råkar i svårigheter ställer är: Vad gör staten eller kommunen åt mina problem? När den första naturliga frågan skulle vara: Hur ska jag lösa mitt problem?

Med den definition som Demokratiutredningen har gett ordet demokrati ger utredningen inget svar på varför det har blivit som det har blivit, varför demokratiutvecklingen har "gått snett". Förklaringen är, att utvecklingen har lett fram till en ny och mer vidsträckt definition av demokrati än den utredningen ganska formalistiskt har formulerat. De formella beslutsramarna är inte längre tillräckliga för att karakterisera en levande demokrati. Även innehållet måste beaktas. I själva verket har detta erkänts i gällande grundlag. Såväl de allmänna målen i 1 kap regeringsformen som de rättigheter som medborgarna tillförsäkrats i 2 kap visar på hur innehållslöst begreppet demokrati blir om man tar hänsyn bara till de formella beslutsreglerna.

Det är följaktligen ingen uthållig demokrati som utredningen drar upp riktlinjer för. En fördjupad analys även av demokratins innehåll behöver göras. Är det månne detta som har föresvävat utredningen, när den talar om att den demokratiska samhällsidén är av etiskt slag och att den tid är förbi då man trodde sig bedriva moraliskt neutral och vetenskapligt förankrad politik?

24 maj 2000

Av vem kan medborgaren utkräva politiskt ansvar?

De förtroendevalda står till svars för sina handlingar i de allmänna och fria valen, skriver Demokratiutredningen i sitt betänkande En uthållig demokrati (SOU 2000:1, sid 87). Det är vad som brukar kallas politiskt ansvar, till skillnad från rättsligt ansvar. Rättsligt ansvar kan utkrävas av den enskilde och i regel inte av kollektiv. Hur är det då med politiskt ansvar? Att politiskt ansvar kan utkrävas av kollektiv, dvs partierna, i de allmänna valen är sant. Men kan politiskt ansvar också utkrävas av de enskilda förtroendemännen, enskilda ledamöter av riksdag eller fullmäktige?

Sättet för väljaren att utkräva politiskt ansvar är att i allmänt val vägra att ge ett parti eller en förtroendevald sin röst. Men nu är det ju så när det gäller enskilda förtroendevalda, att det är partiernas medlemmar (i genomsnitt tio procent av partiernas väljarkår) som bestämmer vilka kandidater som skall tas upp på partiernas valsedlar. Det är numera inte tillåtet att stryka ett namn eller att lägga till ett namn på ett registrerat partis valsedlar. Den enskilde väljaren kan alltså inte utkräva ansvar av en förtroendevald genom att stryka namnet på valsedeln. Väljarens enda utväg är att inte ge sin röst till partiet. Därmed blir det partiet som bär det politiska ansvaret, inte den enskilde förtroendevalda.

Sedan förra allmänna valet gäller en begränsad rätt att personrösta genom att sätta ett kryss vid ett namn på valsedeln. Anser väljaren att den som blivit förtroendevald genom personröstning inte har skött sitt uppdrag tillfredsställande, kan väljaren låta bli att sätta kryss för det

namnet vid nästa val. Här finns alltså en, om också liten, möjlighet att utkräva politiskt ansvar av en enskild förtroendevald.

Sammantaget måste man dock konstatera, att talet om att enskilda ledamöter i riksdag och fullmäktige är förtroendevalda i stort sett saknar verklighetsanknytning. Det är partier som är förtroendevalda av väljarna. De enskilda ledamöterna är förtroendevalda av parti-medlemmarna. På motsvarande sätt är det i huvudsak partierna som bär ett politiskt ansvar som kan utkrävas i de allmänna valen. I den mån de enskilda ledamöterna kan sägas ha ett politiskt ansvar, så riktar det sig mot deras partier och inte mot deras väljare.

Ledamöter i riksdagen och fullmäktige har därför i praktiken inget personligt politiskt ansvar gentemot väljarna.

Det är denna konstruktion av det svenska valsystemet som utgör grunden för det ökande avståndet mellan medborgarna och deras "förtroendevalda" representanter i riksdag och fullmäktige och sannolikt också för det sjunkande valdeltagandet. Utan radikala förändringar på denna punkt torde det inte finnas täckning för beteckningen på Demokratiutredningens betänkande, "En uthållig demokrati".

7 juni 2000

Hur kom staten att bli medborgarnas fiende nr ett?

För 50 år sedan betraktade flertalet medborgare staten som en vän, som månade om medborgarnas bästa. I dag verkar många och kanske de flesta se staten som den stora fienden, som gör allt för att medborgarnas liv skall bli så problemfyllda som möjligt. Hur har det kunnat bli så?

En förklaring får man genom att erinra om ett antal exempel på hur staten bär sig åt.

Sedan 1970-talet har staten systematiskt jagat egenföretagare och fåmansbolag med diskriminerande skatter och andra pålagor, trots insikten om att det är dessa företagare som har utgjort basen för utvecklingen av de större företagen och därmed för samhällets välstånd.

Statens famösa beslut att beröva änkor deras änkepensioner har inte rättats till. Det har till och med befasts under medverkan av samarbetspartiet vänsterpartiet, som därmed svek sitt vallöfte att återställa änkepensionerna.

Genom fastighetsskatten, särskilt i kombination med förmögenhetsskatten, har staten tagit ifrån tiotusentals medborgare frukterna av ett många gånger generationslångt sparande och abrupt raderat ut det hägrande målet att få ett eget hem. Det verkar vara länge sedan som socialdemokraterna liksom dåtidens finansminister kallade egnahemsägarna "vårt folk".

Nu senast gäller det bensinskatten, det vill säga bensinskatten plus moms på skatten och på bensinleverantörens pris för egen del. Ju mer leverantörens eget pris höjs, desto mer bensinskatt och moms får staten in. Staten profiterar alltså girigt på de höjda råoljepriserna men lämnar medborgarna i sticket.

I sitt röstfiskande har staten slösat så mycket pengar på att tillgodose röststarka gruppers egenintressen att det, trots de höga skatterna, inte har blivit tillräckligt med pengar över för en god vård, skola och omsorg. Det torde vara få medborgare som inte genomsådar det svek mot sjuka, ungdomar och äldre som detta innebär. Mot denna bakgrund framstår den senaste valrörelsens mantra "vård, skola, omsorg" för de flesta av oss som enbart hycklande och cyniskt.

På ett mer allmänt plan har politikerna i sitt till synes omättligen maktbegär använt beskattningen för att beröva framför allt låginkomstgrupperna så mycket av deras inkomster att de har hamnat i ett förödmjukande beroende av offentliga bidrag. Därigenom har politikerna velat säkra sitt röstunderlag i nästa val, i förvissning om att medborgarna inte biter den hand som ger dem bröd. Allt fler börjar genomsåda denna verklighet.

Även de arbetslösa börjar inse att det är den höga beskattningen av arbete som utgör en viktig orsak till arbetslösheten. Arbetarparti tenderar att beteckna ett parti för dem som har arbete, inte för dem som vill arbeta.

Detta axplock av exempel visar, att staten på ett till synes systematiskt sätt har stött allt fler medborgargrupper ifrån sig. Det är då inte konstigt, att det är staten som framstår som det stora hindret för medborgarnas egen utveckling, att staten har blivit samhällets fiende nummer ett.

Regeringssamarbetet med vänsterpartiet lär inte bidra till att förändra medborgarnas syn på staten till det bättre. Snarare tvärtom. Enligt vad som framkom vid partiets nyss avslutade kongress är så stor del av partiet alltjämt kommunistisk att det synes vara dags för partiet att återta sin gamla beteckning vänsterpartiet-kommunisterna (vpk).

Detta är ett dilemma för socialdemokraterna inför en eventuell samverkan i regeringen efter nästa allmänna val.

Släpps vänsterpartiet, med sin historiskt devota inställning till politiska mord, våld och terror, in i regeringen riskerar Sverige att hamna i samma situation som nu Österrike, att övriga EU-länders regeringsföreträdare slår ner ögonen inför de svenska regeringsledamöterna och avhåller sig från att le eller ta i hand. Är det den framtidsvisionen som driver den svenske statsministern att ta avstånd från vänsterpartiet och dess alltjämt levande förflutna men samtidigt av bekvämlighetsskäl fortsätta att stödja sig på partiet när det egna partiet haltar?

Men det torde kräva helt andra åtgärder än partitaktiska för att medborgarna åter skall betrakta staten som ett stöd och inte som en motpart.

22 augusti 2000

Politiker skall vara medborgarnas föredömen

Våra högsta politikernas ekonomiska privatmoral har på nytt kommit i blickpunkten.

Medborgarnas företrädare kan inte till försvar för sina tillkortakommanden hänvisa till gemene mans svagheter. Ty överhetens eget beteende präglar också medborgarnas beteende. Det ställer särskilda krav på dem som företräder överheten. De måste vara medborgarnas förebilder. Detta skrev jag om i min bok "Samhällsmoral i praktiken" (MOU 1998:1).

Det har under de senaste åren blivit populärt att hävda att "offentliga personer" inte är mer än människor och att man inte kan fordra mer av dem än av alla andra. Det är en felsyn. De som kallas offentliga personer har frivilligt gjort åtaganden att med stöd av medborgarnas skatter företräda allmänheten och ta tillvara allmänhetens intressen. I det ledarskap som åtagandena innefattar ligger att vara goda föredömen i allt som har med ledarfunktionen att göra. Dit hör att bidra till att skapa en god samhällsmoral hos allmänheten. Den uppgiften är viktigare än de enskilda beslut som fattas. Utan en god samhällsmoral fungerar inget samhälle.

Det är sannolikt bristande ledarskap och bristen på goda föredömen som mer än något annat förklarar de tecken vi ser på moraluppluckring i medborgarnas attityd till skattesystemen och de sociala trygghetssystemen liksom i organisationernas huggsexor om de offentliga bidragen.

Därför har vi både rätt och skyldighet att ställa större krav på överheten än på de vanliga medborgarna. Bristande skattebetalning, vare sig den skett medvetet eller

genom slarv, bör inte godtas, särskilt inte när det gäller personer i förtroendeställning.

Vad jag talar om är inte det självklara att det offentliga företrädare skall avhålla sig från brottslig verksamhet. Det handlar inte om brott utan om moral, vad som allmänt anses vara förenligt med hederlighet och anständighet. En åtgärd som inte bedöms som brottslig kan likaväl vara ytterst klandervärd när den vidtas av en person i hög förtroendeställning. Ett frikännande i brottmål utgör alltså inget kvitto på att förtroendemannen skilt sig från sin uppgift med heder.

Erfarenheterna i Sverige visar att det finns åtskilligt i övrigt att önska i fråga om de moraliska kvaliteterna hos dem som utses till allmänhetens företrädare. Den senaste sk affären är ju bara en i raden.

Nu måste kraven på förtroendemännen ställas. Naturligtvis främst mot var och en personligen som har utsetts att företräda allmänna intressen. Men även mot dem som nominerar eller på annat sätt har avgörande inflytande över vilka personer som utses till sådana poster.

20 september 2000

4 oktober – företagarnas 1 maj

Den 4 oktober, som började som en protest mot fond-socialismen, har kommit att bli företagarnas dag, en motsvarighet till arbetarnas 1 maj. Den celebreras inte som 1 maj med stora demonstrationer och svulstiga tal. Men den 4 oktober utkommer liksom de senaste tio åren stiftelsen Den Nya Välfärdens tidning ”4 oktober för entreprenörskap”.

Liksom tidigare år står företagarna i små och medelstora företag i centrum för tidningens uppmärksamhet. Ledaren i tidningen handlar om att detta århundrade kan bli entreprenörernas epok och om vad som krävs för att landet skall utnyttja den dynamik som entreprenörskapet genererar. Underlag för en fax-demonstration om företagsklimatet lämnas.

Småföretagare vittnar om den betydelse beskattningen av arbete i form av arbetsgivaravgifter har för deras företag. I anslutning härtill ställs frågan, om Sverige behöver en företagareombudsman. Ombudsmannafunktioner har ju inrättats för att tillvarata andra eftersatta gruppers intressen.

Sedan länge är 4 oktober-tidningens stridsrop: Halvera arbetsgivaravgifterna! Avgifterna anses utgöra en nyckel för att öppna Sverige för en uthållig tillväxt. En historik lämnas över hur de lagstadgade arbetsgivaravgifternas belopp har fastställts. Tidningen konstaterar att statsmakterna i stor sett inte har gjort något för att lätta den börda dessa avgifter innebär både för företagarna och i ett vidare perspektiv även för de anställda.

Konkurrensfrågorna får även i år stort utrymme i tidningen, och Konkurrenskommissionens arbete illustreras

med en rad exempel på framför allt kommunala sned-
språng på upphandlingsområdet men också i fråga om
överträdelser av den kommunala kompetensen. Ett särskilt
sorgebarn är de kommunala bolagen. De utgör en svulst i
den kommunala kroppen och är ett hot både mot den
kommunala demokratin (deras beslut kan ju inte överkla-
gas) och mot det lokala näringslivet, eftersom de ofta ägnar
sig åt verksamhet där privata företag är verksamma. Med
den kommunala beskattningsrätten i ryggen kan kommun-
bolagen lätt konkurrera ut privatföretagen.

Kundvalsmodellen inom sjukvårdsområdet behandlas.
Tankegångarna kring denna modell bygger på det förslag
till ny sjukvårdsstruktur, HSF-modellen, som lades fram för
några år sedan i två MOU-skrifter (MOU 1992:2 och 1994.1).
Krisen i sjukvården borde göra förslaget högaktuellt.

Utvecklingen på den auktoriserade marknadsplatsen
AktieTorget redovisas, en "småföretagarbörs" inte bara för
mindre företag utan också för sparare som vill göra mått-
liga investeringar i näringslivet. AktieTorget är numera en
väl etablerad institution.

Mycket mera finns att hämta i tidningen av intresse för
företagare med små och medelstora företag. Tidningen
tillställs kostnadsfritt mer än 170 000 företagare, opinions-
bildare och andra. Läs och begrund!

17 oktober 2000

Hushållstjänster snubbeltråd även för socialdemokrater

Att en ny minister utsätts för närgången granskning är väl inte så mycket att säga om. Man kan ha olika uppfattningar om hur närgången granskningen bör tillåtas vara. Det är emellertid inte min avsikt att här bidra till att teckna den nye justitieministerns förflutna. Min syn på vilka krav jag anser generellt böra ställas på offentliga funktionärer har jag tidigare redovisat i min bok "Samhällsmoral i praktiken" (MOU 1998:1).

Men på en punkt finns det dock särskild anledning att notera den nye justitieministerns inställning i en fråga som berör många människor i Sverige. Det gäller följsamheten till gällande skatteregler om hushållsnära tjänster. Även om det till äventyrs är sant att den nye ministern inte "hunnit med" att anpassa sig och sin hemhjälp till det svenska regelverket för arbetsgivaransvar och uppbördsansvar, och även om han skulle ha ordnat upp sin situation på denna punkt oavsett utnämningen till minister, ger hans agerande en realistisk antydning om problem som människor med sämre kunskaper och erfarenheter än en advokat ställs inför, om de behöver hjälp där hemma.

Så här ser situationen ut för den som anlitar privat hemhjälp. Hon skall anmäla sig som arbetsgivare för att dels vid varje utbetalning av lön göra avdrag för preliminär skatt, dels betala arbetsgivaravgift med 32,92 procent av utbetald bruttolön. För beräkning av skatteavdrag måste arbetsgivaren avkräva den anställde skattsedel för preliminär skatt (numera skattekort). Vid varje löneutbetalning skall den anställde få uppgift om beloppet av innehållen skatt och hur stor del av det innehållna beloppet som avser

allmänna egenavgifter. Den avdragna preliminärskatten skall arbetsgivaren sedan betala in till skattemyndigheten månaden efter det att skatten innehållits. Senast vid utgången av januari året efter inkomståret skall arbetsgivaren till skattemyndigheten lämna kontrolluppgift uppdragande utbetald lön och eventuella andra förmåner samt avdragen skatt. Arbetsgivaravgift får i regel en enskild arbetsgivare betala en gång om året i samband med egna skatter.

Det är begripligt att många enskilda arbetsgivare liksom justitieministern vänder sig bort från denna administrativa karusell och i stället tar chansen att anställa svart arbetskraft. Att så sker i stor omfattning är allmänt känt. Omfattningen är så stor att till och med myndigheterna synes ha resignerat när det gäller att jaga syndarna. För övrigt är det inte rimligt att myndigheterna på skattebetalarnas bekostnad skaffar de resurser som skulle behövas för att kontrollera efterlevnaden av de aktuella reglerna.

Många knyter nu förhoppningar till att den nye justitieministern med stöd av sina erfarenheter skall med kraft verka för att finansdepartementet tar itu med att förändra reglerna för beskattningen av hushållsnära tjänster enligt något av de förslag till förändringar som ligger på regeringens bord. Att angripa problemet genom skärpt strafflagstiftning är knappast effektivt och rimmar för övrigt inte så väl med det sociala perspektiv på kriminallagstiftningen som justitieministern säger sig företräda.

6 december 2000

Äntligen en oberoende statlig revision

Guds kvarnar mal långsamt, sägs det. Så även politikens. Efter en mer än decennielång debatt har politiken äntligen nått fram till ett ställningstagande till den svenska statliga revisionens oberoende och självständighet och till huvudmannskapet för revisionen.

Den internationella organisationen för statliga revisionsorgan (INTOSAI), där Sverige är medlem, slog redan år 1977 fast att statsrevisionen måste ha en i grundlag reglerad organisatoriskt och ekonomiskt fristående och oberoende ställning (den s k Lima-deklarationen). Detta är också fallet i de allra flesta demokratiska stater. Men inte i Sverige.

Frågan om det ändamålsenliga i den nuvarande dualismen mellan Riksdagens revisorer och regeringens Riksrevisionsverk har diskuterats sedan länge. I mitt skiljaktiga yttrande den 9 januari 1986 till Riksrevisionsverkets remissyttande över Verksledningskommitténs betänkande SOU 1985:40 föreslog jag, att Riksrevisionsverkets uppgifter i fråga om den statliga redovisningen och därtill hörande uppgifter skulle flyttas över till ett nybildat Statens Finansverk och att Riksrevisionsverket i övrigt skulle slås samman med Riksdagsrevisorernas kansli till ett nytt självständigt Riksrevisionsverk med riksdagen som huvudman. Riksdagens valda revisorer skulle inte genomföra revisioner utan bilda ett permanent revisionsutskott i riksdagen och vara mottagare av verkets revisionsrapporter. Utskottet skulle bereda rapporterna för ställningstaganden i riksdagen.

Detta förslag nämndes över huvud taget inte i den proposition som regeringen sedermera lade fram för riks-

dagen (prop 1986/87:99). I flera motioner till riksdagen under 1980-talets senare år yrkades emellertid att förslaget skulle genomföras, men motionerna avvisades alla av riksdagen.

I ett flertal artiklar i dagspressen under slutet av 1980-talet och under 1990-talet har jag upprepat mitt förslag från det skiljaktiga yttrandet år 1986.

Först för ett par år sedan kom den första reaktionen från politikerna. Då beslöts, att Riksrevisionsverkets uppgifter skulle delas så, att redovisningen och därtill hörande uppgifter lades på en nybildad myndighet, Ekonomistyrningsverket, medan revisionsuppgifterna skulle ligga kvar hos Riksrevisionsverket. Därmed blev Riksrevisionsverket en renodlad revisionsmyndighet, men fortfarande med regeringen som huvudman och utan lagreglerad självständighet..

Just nu ser det ut att finnas en riksdagsmajoritet för att helt flytta över ansvaret för den statliga revisionen till riksdagen, med ett självständigt riksrevisionsverk under en riksrevisor och med de valda riksdagsrevisorerna som ett utskott med uppgift att bereda riksrevisionens rapporter för riksdagens ställningstagande. Efter alla dessa år har alltså riksdagen kommit fram till en slutsats som för mig och många andra framstod som naturlig redan för femton år sedan. Förändringen anses dock kräva grundlagsändring, dvs två riksdagsbeslut med allmänt val däremellan.

Socialdemokraterna motsätter sig dock alltjämt en sådan ordning. Det officiella skälet är att regeringen behöver ett eget revisionsorgan. Det motivet håller inte. Dels blir riksrevisionens rapporter offentliga även med riksdagen som huvudman och kan läggas till grund för regeringens åtgärder. Dels och framför allt är det inte ett revisionsorgan utan en s k controllerfunktion regeringen behöver för

att göra granskningar på områden där regeringen misstänker att allt inte står rätt till.

Inte heller kan man hävda att en självständig revision lägger beslutsrätt hos ett organ som inte har "demokratisk" legitimitet. Revisionen har inte och skall inte ha någon beslutsrätt. Besluten med anledning av revisionens granskningar skall som hittills fattas av riksdagen och regeringen. Riksrevisionens chef skall liksom JO utses av riksdagen. Det självständiga JO-ämbetet har till och med vissa beslutsfunktioner utan att någon mig veterligt har krävt att ämbetets självständighet avskaffas.

Frågan är ändå om det inte är ett annat motiv som i verkligheten styr socialdemokraternas ståndpunkt. Regeringen har erfarenhetsmässigt visat sig ha svårt att avhålla sig från att mer eller mindre direktstyra revisionen. Det visade sig allra tydligast i anslutning till behandlingen av Verksledningskommitténs förslag som klart tog avstånd från en självständig och oberoende statlig revision. Det är på tiden att riksdagen korrigerar denna ståndpunkt.

Vad Sverige nu kan hoppas på är att det även efter nästa val skall finnas en majoritet i riksdagen för den föreslagna förändringen av den statliga revisionens ställning, en förändring som skulle föra upp den svenska statsrevisionen på samma nivå som hos övriga demokratiska västländer.

14 mars 2001

Samhällsmoraliskt hyckleri

Det står nog klart för alla, att det knappast finns något samband mellan vad politiker säger och vad de sedan gör. Likaså föreligger det en avsevärd skillnad mellan den moral som politiker säger sig företräda och den moral som återspeglas i de beslut som politikerna fattar. Jag har gett flera exempel på detta i min bok "Samhällsmoral i praktiken" (MOU 1998:1).

Nyss lyssnade jag på en diskussion om samhällsmoralen i statens engagemang i spel och dobbel, en skatteinbringande verksamhet genom det statliga bolaget Svenska spel. Som påpekades i diskussionen framstår det som uppenbart, att denna skattegirighet från statens sida inte moraliskt är försvarbar med hänsyn till det spelberoende och andra former av raserade familjeekonomier som inte sällan följer i spelandets spår.

Mindre uppenbart är kanske den tvetydighet i politikernas budskap till medborgarna, det hyckleri, som statens engagemang i spelandet innebär.

Å ena sidan predikar politikerna i patetiska ord, att alla skall få möjlighet att försörja sig genom eget arbete och att beroendet av arbetslöshetshjälp och socialhjälp skall reduceras. Samtidigt görs medborgarna bidragsberoende genom en drakonisk beskattning.

Å andra sidan lockas medborgarna med falska förhoppningar om stora vinster att delta i hasardspel, som har blivit det enda sättet för dem att stärka sin ekonomi. I slutänden ger emellertid spelandet vinster bara för staten. Chansen för medborgarna att göra mer avsevärda vinster är försvinnande liten.

Den lille företagaren, som diskrimineras genom särreglerna för fåmansföretag och som får slita dag och natt för att få något ekonomiskt utbyte av sitt företagande, kan omöjligen förstå hur politikerna kan agera på detta sättet. Om det resulterar i politikerförakt eller ej må vara osagt, men att riksdagen moraliskt inte kan utgöra någon elit bland folket är tydligt.

Slutsatsen är, att politikerna, främst de som sitter i regeringen och riksdagen, måste ta det samhällsmoraliska ansvar som de hittills har försummat. Det räcker inte med att partier utnämner sig till feministiska, ekologiska eller attac-konforma. När får vi ett parti som inte bara i ord utan också i sitt agerande företräder samhällsmoralen? I dag har vi inget sådant parti.

18 april 2001

Bidragsberoende hinder för utveckling

Regeringens stridsrop för dagen är att medborgarnas bidragsberoende skall minskas, kanske halveras. I varje fall är målet att beroendet av socialbidrag skall halveras. Hur det skall åstadkommas har regeringen försiktigtvis underlåtit att tala om hittills.

Vad som är bakgrunden till detta nya mål är svårt att genomskåda. En medveten strävan från statens sida under lång tid har tvärtom varit, att genom en rigorös beskattning kombinerad med allt generösare bidrag göra majoriteten av medborgarna beroende av bidragen. Är man lagd för att se en konspiration i detta, är det lätt att tolka denna socialdemokratiska politik som ett sätt att få medborgarna att vid valen rösta för det egna partiet. Parollen skulle då vara, att medborgarna inte biter den hand som försörjer dem. Allmänt sett har denna inriktning av politiken varit mycket framgångsrik. En ansenlig del av väljarkåren lever i dag av offentliga löner och bidrag.

Visserligen har regeringen ofta upprepat den kända truismen, att den som är satt i skuld inte är fri. Fri är inte heller den som är beroende av bidrag. Den som ger bidragen har ju makten att bestämma villkoren för bidragen. Det har många u-länder fått erfaras. Samma erfarenheter har alla de i Sverige vilkas tillvaro beror av statliga eller kommunala bidrag.

Varför då detta nya mål för regeringspartiet? En välvillig tolkning kunde vara, att partiet med underkännande av sin tidigare inställning har börjat inse att den passivisering av medborgarna som bidragsberoendet leder till äventyrar den ekonomiska utveckling som partiet bygger sitt fortsatta regeringsinnehav på. Utan att medborgarnas initia-

tivkraft och förnyelseförmåga tas tillvara kan välståndet inte upprätthållas och välfärdsmålen inte nås.

Den mer klentrogne ser i den nya målsättningen bara ett cyniskt sätt att för stunden, av rent opportunistiska skäl, tillgodose en tillfällig önskan hos väljarna att kunna styra sin tillvaro mer efter egna behov och preferenser än vad som nu är möjligt. Förhoppningen skulle då vara att denna tendens i väljarkåren snart skall vittra bort.

Hur det än är med motiven, så står det klart att regeringen inte kan nå det nya målet genom att lappa och laga i nuvarande så kallade välfärdssystem. Den nya målsättningen kräver en samlad översyn av det totala nätverket av system, omfattande både skattesystemen, bidragssystemen och sjukvårdssystemet, för att nämna några av de viktigaste. De bildar en enhet, där de olika delarna griper in i och är starkt beroende av varandra. En sådan översyn verkar ligga långt från tänkandet inom regeringen.

Men utan en sådan total översyn är regeringens tal om minskat bidragsberoende tomt prat. Vad som behöver göras har jag och många med mig funderat över sedan 1980-talet. Våra tankar och övergripande förslag har vi presenterat i en lång rad skrifter i serien Medborgarnas Offentliga Utredningar. Har manne regeringens ledamöter läst en enda av dessa skrifter?

2 maj 2001

Majoritetsdemokrati kräver skyddsregler

Enligt grundlagen bygger den svenska demokratin på att den offentliga makten på riksnivå tillkommer det eller de partier som vid de allmänna valen har fått flest riksdagsmandat. Denna riksdagsmajoritet utgör också basen för regeringen. Teorin bakom denna konstruktion är, att regeringen och riksdagsmajoriteten, sedan den har utsetts, skall styra landet i hela befolkningens intresse. Alla vet att denna teori aldrig har omsatts i verkligheten. Majoriteten, om än aldrig så knapp, tar sällan hänsyn till minoriteten. Införandet av ATP-systemet i början av 1960-talet, avskaffandet av änkepensionerna och besluten om kärnkraften är belysande exempel.

Innebörden i den svenska demokratin är alltså inte, att folket styr landet utan att dagens majoritet styr utan några väsentliga begränsningar. Att systemet även ger möjligheter för små, ibland extrema minoriteter att i koalition med stora partier få avgörande inflytande över samhällsfrågor, som är viktiga för alla medborgare, visar dagens politiska situation i Sverige.

Felet med den svenska majoritetsdemokratin är att grundlagen inte ger skydd för medborgarna, och särskilt inte för minoriteter, mot politiska övergrepp från majoritetens sida. Ett sådant skydd är ofrånkomligt, om demokratin skall ha ett rimligt innehåll och inte bara vara ett tekniskt-formellt ramverk. Erfarenheterna från andra länder visar, att en formell och innehållslös demokratisk författning lätt kan utnyttjas av krafter som vill införa totalitärt styre. Nazismens diktatur i Tyskland infördes inom ramen för formella demokratiska regler.

De skyddsregler för vissa fri- och rättigheter som vi i dag har i den svenska grundlagen är bräckliga. Flertalet regler ger möjlighet för en riksdagsmajoritet att genom vanlig lag, beslutad med enkel majoritet, begränsa eller upphäva fri- och rättigheterna. Reglerna omfattar inte heller alla fri- och rättigheter som bör skyddas i en modern demokrati.

Dessutom finns ingen svensk författningsdomstol som garanterar att riksdagsmajoriteten inte förgriper sig på skyddade fri- och rättigheter. Tvärtom har en statlig kommitté år 1993 i totalitär anda förklarat, att riksdagen som ensam lagstiftare är den instans som är bäst ägnad att pröva, om en viss lagföreskrift är grundlagsenlig eller ej. 1997 års demokratiutredning ansåg å andra sidan att staten har skäl att utveckla säkrare system för extern tillsyn och domstolskontroll till skydd för medborgarnas rättigheter och integritet. Men utredningen vågade inte föreslå inrättande av en författningsdomstol.

Man kan ha olika uppfattningar om vilka medborgerliga fri- och rättigheter som bör skyddas. Ett förslag lades år 1995 under min medverkan fram i skriften "Irrfärdens slut" (MOU, 1995:2). Andra förslag är välkomna. Det enda som inte kan godtas är att ingenting görs för att höja kvaliteten på den svenska demokratin.

Först med en kvalitativt högtstående demokrati kan vi vara stolta över Sverige. Där är vi inte i dag.

16 maj 2001

Bristande ansvarstagande i offentlig tjänst?

En småföretagare måste ta hela ansvaret för den verksamhet företagaren driver. Det gäller både verksamheten i sig och verksamhetens ekonomi. Risktagandet är högt. Som en konsekvens härav kräver banker och andra långgivare att företagaren skall satsa inte bara företaget utan hela sin privata ekonomi som säkerhet, ofta den fastighet där företagaren bor. I ord, om också inte i handling, uppmunttrar staten småföretagandet och risktagandet. Det anses självklart att företagaren personligen tar det fulla ansvaret och därmed ofta blir utblottad, om företaget går omkull.

Även inom storföretagen ställs den verkställande direktören och ledningen i övrigt till svars, om företaget inte sköts till aktieägarnas belåtenhet. Att denna ansvarssituation föreligger kan inte skymmas av att avgående direktörer ofta blir ekonomiskt kompenserade långt utöver anständighetens gräns. Sådan kompensation kommer inte sällan även offentliga verksamhetsledare till del, till och med riksdagsledamöter som inte längre får väljarnas förtroende. Men själva det förhållandet att ledningspersonalen självmant avgår eller i värsta fall tvingas bort från sina positioner är hälsotecknet.

På det politiska planet ger grundlagen anvisningar om hur regeringen bör reagera när den möter motstånd i riksdagen, bland annat förlorar en förtroendeomröstning eller omröstning i annan fråga av större vikt. Då skall regeringen eller den ansvariga ministern avgå. I fråga om en verksamhetsledning är det en oskriven lag att den bör avgå om den råkar i konflikt med statsmakterna i viktiga verksamhetsfrågor och konflikten inte kan lösas på annat sätt.

I dagarna får vi bevittna, hur en försvarsminister och en överbefälhavare blir totalt överkörda av en riksdagsmajoritet, ledd av det kommunistiska partiets efterträdare vänsterpartiet, ett parti som bara för några år sedan inte tilläts ha någon inverkan på försvarsfrågor. Försvarspolitik har ersatts av regionalpolitik. Man förväntar sig en kraftfull reaktion från dem som blir så avsnoppade av riksdagsmajoriteten.

Men vad händer? Jo, ingen av de överkörda har på något sätt antytt att de inte godtar ett beslut som går emot vad de båda har ansett vara nödvändigt för att till nöds upprätthålla en sönderfallande försvarsmakt. Fortfarande finns dock möjligheten att de tar ansvaret för sitt underkända förslag och lämnar in sina avskedsansökningar. Det är vad man har rätt att vänta sig i varje liknande situation.

Sitter de kvar och "gillar läget" framstår skillnaden i ansvarssituationen i förhållande till småföretagarna och andra privata verksamhetsledare som genant. Eller är det så, att ju högre upp i samhället man är placerad, desto mindre verkligt ansvar har man? Det är i så fall inte ägnat att stärka moralen i samhället, en moral som borde vara särskilt viktig i ett samhälle så genomreglerat och högbeskattat som det svenska.

30 maj 2001

Gårdagens politiska omöjlighet blir dagens praktiska politik

Jerzy Lec Stanislaw har sagt, att många som skyndat före sin tid tvingas invänta den på obekväma rastplatser. Sanningen i detta uttalande har alla vi som sedan slutet av 1980-talet arbetat med utredningar inom stiftelserna Den Nya Välfärden (DNV) och Medborgarnas Offentliga Utredningar (MOU) mycket eftertryckligt fått erfaras. Misstro och förklenande omdömen har mött våra förslag till förnyelse av den offentliga sektorn. Skällsord som nyliberala, odemokratiska, orättvisa och politiskt omöjliga är exempel på hur förslagen betecknats i massmedia och i politiker-kretsar.

Men hur ser man på våra förslag i dag?

Trots många försök till undanflykter har riksdagen tvingats godta att Europakonventionen med dess omfattande skydd för medborgarnas fri- och rättigheter har antagits som svensk lag. Sådana skyddsregler föreslogs i en MOU redan år 1988 men ansågs då inte ens värda att kommentera.

År 1990 föreslog vi i en MOU att staten skulle sälja ut flertalet statliga bolag och betala av på statsskulden. Ingen reaktion då. Men i dag är detta praktisk politik, låt vara att en del av intäkterna tvärtemot vårt förslag har använts för offentlig konsumtion, dvs har fått fylla ut underskott i statens löpande verksamhet.

Samma år föreslog vi att den mycket kostsamma subventioneringen av bostäder skulle trappas av för att på sikt försvinna. Förslaget möttes med ett ramaskri. Nu är förslaget i huvudsak realiserat, även om det finns några äldre bostadspolitiker som lever kvar i 1950-talets subventions-

värld. Att subventionerna skulle återinföras framstår dock i dag inte som realistiskt från ekonomisk synpunkt.

Vårt förslag om införande av sk skolpeng möttes år 1991 med klara avståndstaganden men är i dag i högsta grad praktisk och genomförd politik. Detsamma gäller samma års handledning för försäljning av allmännyttans hus, ett förslag som har kommit till stor användning trots regeringens försök att med lagstiftning stödja de kommunala bostadsbolagens egenintresse.

Förslaget år 1996 att sätta stopp för kommunala bolagiseringar har inte genomförts än men starka krafter arbetar för att genomföra förslaget i syfte att stärka den kommunala demokratin.

Det viktigaste och kanske ideologiskt mest svårsmälta är vårt förslag att förändra sjukvårdens struktur, förslag som vi lade fram i två utredningar åren 1992 och 1994. Trots stora och fortgående statliga penningtillskott till sjukvården befinner den sig alltjämt i kris. Sannolikt är det omöjligt att åstadkomma en fungerande och kvalitativt tillfredsställande sjukvård inom ramen för nuvarande landstingsstruktur. Det talar för att vårt förslag på detta område kommer att omvärderas och på sikt bli lösningen på den svenska sjukvårdskrisen. Tiden kommer att hinna ifatt förslaget.

Detta lilla axplock ger en klar antydning om att tiden håller på att mogna för den samhällsmodell för framtiden som vi år 1999 skisserade i vår bok "För Sverige - på tiden".

Det må vara plågsamt att invänta tidens gång på obekväma rastplatser. Men utan dem som skyndar före sin tid sker ingen utveckling. Och för den som lever tillräckligt länge för att tiden skall hinna ifatt blir tillfredsställelsen så mycket större. Då är det lätt att glömma det obekväma på rastplatserna.

8 augusti 2001

Staten skapar beroenden

Sedan decennier har den i Sverige förda politiken gått ut på att göra medborgarna allt mer beroende av statens välvilja. Sättet är att försätta medborgarna i situationer som de inte själva kan hantera utan den offentliga sektorns hjälp. Syftet är att binda upp väljarna till det parti som utlovar de största förmånerna för dem som har blivit beroende. Av tradition anses detta parti vara socialdemokraterna.

Exemplen är många.

Det mest uppenbara är att medborgarna genom den höga beskattningen förlorar sin försörjningsförmåga och därför blir hänvisade till de olika former av ekonomiska bidrag som stat och kommun erbjuder. Detta system underhåller sig självt. Ju mera bidrag som betalas ut, desto högre skatter behövs för att betala bidragen och desto fler blir beroende av bidrag. En stor andel av befolkningen befinner sig i detta ekorrhjul.

Genom att förse studerande med förhållandevis generösa studielån ställs studenterna i ett ofta livslångt skuldberoende till staten, något som i sig begränsar deras handlingsfrihet. Så som återbetalningsreglerna är konstruerade lönar det sig inte att arbeta mer eller få högre lön, eftersom effekten blir att statens krav på återbetalning ökar.

På motsvarande sätt har staten med olika riktade stöd till företagen från tid till annan gjort företagen mer inriktade på vilka statliga stöd de kan få än på hur de kan utveckla och vårda sin marknad. Just detta påpekade en statlig utredning för ett tjugotal år sedan utan att det fick någon effekt.

Statens roll i alkoholpolitiken har länge framstått som problematisk. Som ägare av Systembolaget gläder sig finansdepartementet åt skatteinkomsterna från spritförsäljningen och vinsterna i bolaget. Samtidigt försöker politikerna slå mynt av de vårdinsatser och det ekonomiska stöd som stat och kommun gör för alkoholmissbrukarna och deras familjer eller andra närstående. Ökad försäljning ger högre skatter och vinster och samtidigt ökat beroende av det offentliga.

Enligt 18 kapitlet 14 § i 1864 års strafflag var "äventyrligt spel om penningar eller penningvärde" belagt med straff. Så är inte fallet i dag. Men nu har staten gått ett steg längre och börjat inrätta statliga kasinon för sådant äventyrligt spel. Att spelandet omvittnat skapar spelberoende har alltså inte hindrat staten att tillgodogöra sig de avsevärda skatteinkomster som kasinoverksamheten ger. Samtidigt infinner sig nu socialministern i TV-rutan och förklarar patetiskt, att staten skall göra extra "satsningar" för att ta hand om de medicinska och ekonomiska följderna av det beroende som staten har bidragit till med kasinoverksamheten.

Denna beroendets samhällsideologi förefaller nu ha spritt sig även till den europeiska unionen, EU. Genom EUs jordbruksstöd har de flesta bönder inom unionen blivit väsentligt mer beroende av stödet än av marknaden för sina produkter. I intervjuer i TV med svenska och utländska bönder inom EU har klart uttalats, att bönderna mer ser till vilket stöd de kan få än till behovet och avsättningen av jordbrukets produkter.

Den som är beroende är inte fri. Nu behövs en folkrörelse på nationell och internationell nivå för befrielse från den tvångströja som den offentliga makten har lagt på medborgarna.

30 maj 2002

Välfärd, vad är det?

Välfärd är sannolikt det begrepp som oftast förekommer i den offentliga politiska debatten. Man talar om välfärdsstat, välfärdssamhälle, välfärdspolitik. Somliga partier anses främja välfärden, andra rasera den. Men vad menar man mera konkret, mera exakt, med välfärd? Talar man om den enskildes välfärd eller om kollektiv välfärd? Är utgångspunkten att varje enskild medborgare, eller en majoritet av medborgarna, har samma uppfattning om vad som är välfärd för dem? Och vilka komponenter ingår i begreppet välfärd över huvud taget?

Olika ministeruttalanden under våren i år ger ganska klart uttryck för uppfattningen, att medborgarnas välfärd är de bidrag och andra förmåner som politiker i stat och kommun har bestämt att medborgarna skall få. Höjda bidrag vid sjukdom, arbetslöshet och barnsbörd, maxtaxa på dagis, ökade studiemedel och nu en gymnasieskola utan kunskapskrav anses öka välfärden. Kort sagt, välfärd anses liktydigt med de kollektiva förmåner som den offentliga sektorn erbjuder medborgarna, varken mer eller mindre.

Ett så grovhugget välfärdsbegrepp är knappast förenligt med grundlagens krav, att den offentliga makten skall utövas med respekt för bland annat den enskilda människans frihet och värdighet, att den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd skall var grundläggande mål för den offentliga verksamheten och att det allmänna skall värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Med dagens högre utbildningsnivå och bättre privatekonomi bör svenska medborgare nu vara mogna för ett mer nyanserat välfärdsbegrepp än det rent materialistiska välfärdsbegrepp som skapades för ett halvt århundrade

sedan, när förhållandena radikalt skilde sig från dagens.

Till att börja med är det en myt att välfärd inte kan skapas av enskilda utan bara av offentliga organ. Dels betyder välfärd inte detsamma för den ene som för den andre och inte detsamma under olika skeden av en människas liv. Ett betydande utrymme måste därför finnas för den enskilde att själv bestämma över sin välfärd. Dels handlar det allmänna långt ifrån alltid i "samhällsnyttans" intresse utan också i eget partiintresse, vilket är särskilt tydligt i dag inför det förestående allmänt valet till riksdag och kommunala församlingar.

Ur myten om samhällsnyttan har myten om det så kallade starka "samhället", dvs den starka staten, vuxit fram. Den grundar sig liksom det materialistiska välfärdsbegreppet på uppfattningen att medborgarna inte kan ta hand om sig själva, att de är svaga. Men en stark stat och svaga medborgare ger ett svagt samhälle. Starkt är det samhälle som består av starka medborgare.

Utvidgas välfärdsbegreppet i enlighet med grundlagen till andra värden än offentliga bidrag och offentlig omsorg, t ex med kulturella, religiösa eller rena trivselvärden, blir bilden genast ganska komplicerad. Ett sådant begrepp kan politiker naturligtvis inte hantera. Det går ju inte att schablonisera, eftersom var och en har sin egen uppfattning om vad som är välfärd för just henne.

Slutsatsen är att politiken bör avgränsas till vad som är generella förutsättningar för allas välfärd. Dit hör alla komponenter i de välfärdsanordningar som de enskilda inte kan klara på egen hand, bland annat ansvar för alla slags kommunikationer, försvar i den mån det anses behövas, tillgång till utbildning, sjukvård och barn- och äldreomsorg samt rättsväsende. Men dit hör också ansvar för att ingen medborgare ställs på bar backe. Det ansvaret kan realiseras genom att alla medborgare tillförsäkras en grund-

trygghet, när de utan egen förskyllan drabbas av handikapp, sjukdom, arbetslöshet eller liknande.

I övrigt bör politiken överlåta åt de enskilda medborgarna att utforma sin välfärd i enlighet med deras egna önskemål och prioriteringar. Det kräver förstås att politiken inser att den stora majoriteten av medborgarna inte består av svaga människor utan av medborgare som vill och kan ta eget ansvar. Den gamla ideologin, där medborgarna ses som "massorna", måste överges.

Det där låter ganska bra, säger kanske många. Men det finns ett stort kruz, vilket hittills varit avgörande i det maniskt skattefixerade Sverige. Förändringen kräver att skattetrycket sänks. Eller annorlunda uttryckt: det kräver en skatteväxling från det allmänna till medborgarna. Det allmänna får in lägre skatter i utbyte mot lägre offentliga utgifter. Men det bör tilläggas, att det även innebär mindre makt till politikerna och mer makt till medborgarna. Möjligt är det där som skon klämmer allra mest för dagens politiker, som har vant sig vid att utan särskilda begränsningar disponera över medborgarnas resurser.

Det förefaller alltså som vi skulle stå tämligen långt från att kunna förverkliga grundlagens krav på ett mer kvalificerat välfärdsbegrepp än dagens. En hastig blick på hur dagens offentliga välfärdssystem inte bara missbrukas utan än mer fullt lagligt överutnyttjas talar dock för att ekonomiska realiteter inom en nära framtid kommer att tvinga fram en omprövning av välfärdsbegreppet.